KASIM 1994

DEVRİM

Aylık Sosyalist Dergi Sayı:31 30.000 TL (KDV Dahil)

büyük ekim devrimi 77. yılında

KOMÜNİST BİR DÜNYA KURACAĞIZ!

Katkıya çağrı!

Komünizm sürekli devrimciliktir ve komünistlerin kendilerini sürekli olarak yenilemeleri gerekiyor. Yürüyüşümüzün bugünkü evresinde, ideolojik, siyasal ve örgütsel bir atılım ve yenilenme hem olanaklı hem de zorunludur. Olanaklıdır; çünkü böyle bir sıçrayışı gerçekleştirecek asgari güç ve birikim var. Zorunludur; çünkü bugün yapabildiklerimizle yapılması gerekenler arasında hâlâ önemli bir mesafe bulunuyor.

"Olanaklar ölçüsünde", ya da "yapabildiğimiz" kadar "devrimcilik", nesnelliğe uyum ve teslimiyet demektir; devrimcilik değildir. Devrimciliği, olanakları, hedeflere, yapılması gerekenlere yanıt verecek duruma getirmek için güç ve irade koymak olarak anlıyoruz.

Geçen sayımızda duyurduğumuz özveri atılım kampanyası, bu anlayışla başlatıldı. Hareketimizin mali-teknik temelini, alt yapısını güçlendirmek ve geliştirmek kampanyanın önde gelen hedefidir.

Hareketimizin mali olanakları başından beri sınırlıdır ve esas olarak yoldaşlarımızın katkısına özverisine dayanmaktadır. Geldiğimiz noktada mali kısıtlılık, hazırlık ve planını yaptığımız bir dizi atılımı gerçekleştirmemizi engelliyor. Bu engeli aşmamız gerekiyor.

"... İşçilerin kendi girişimleriyle başlattığı komünist subotniklerin gerçekte muazzam bir önemi vardır. Bunun yalnızca bir başlangıç olduğu açıktır. Ama, olağanüstü öneme sahip bir başlangıç. Bu, burjuvazinin yıkılmasından daha güç, daha somut, daha radikal ve daha belirleyici bir devrimin başlangıcıdır. Çünkü bu bizim kendi tutuculuğumuza, disiplinsizliğimize ve küçük burjuva bireyciliğimize karşı kazandığımız bir zaferdir. Kahrolası kapitalizmin işçi ve köylüye bir miras olarak bıraktığı kötü alışkanlıklara karşı kazandığımız bir zaferdir. Yalnızca pekiştirildiği zaman yeni toplumsal disiplin, sosyalist disiplin yaratılacaktır. Bundan sonra ve yalnızca bundan sonra geri dönüş olanaksızlaşacak, komünizm gerçekten yenilmez olacaktır."

Lenin

(Büyük Başlangıç, 1919)

Amaç için her türlü aracı meşru gören makyavelist yaklaşımları, hareketin amaçlarına ve komünist kimliğine yabancı yöntemleri reddediyor, mali sorunların da, komünist siyaset ve amaçlarımızla çelişmeyen, yaratıcı yöntemlerle çözülebileceğine, öyle çözülmesi gerektiğine inanıyoruz.

Bu yöntemlerden biri, kendimizden başlayarak komünist, devrimci, ilerici yoldaş ve dostlarımızın özverisine başvurmaktır. Yaşamını komünizm davasına adayan bilinçli komünistler, komünist hareketi siyasal ve mali açılardan gönüllü ve bilinçli biçimde destekleyen sosyalizm sempatizanları için yapılan iş aslında "özveri" değil, katkıdır. Ancak, "katkı"nın verili olanaklarla sınırlı, ihtiyaçların ise olanakların çok ötesinde olduğu noktada gereken, olağan katkının ötesi, özveri oluyor.

1. Bağış kampanyamız en başta, kendimize Devrim yolunda ve yakınında olanlara yöneliktir. Yoldaşlarımız sınırlarını zorlamalı, kişisel hedeflerini buna göre belirlemeli, zamanında da gerçekleştirmelidirler.

2. Her yerdeki yoldaşlarımız kişisel hedefler dışında, biraraya gelerek, kapsamı, hedefi, zamanı belli emek yoğun götürü işler örgütleyerek ve burada sıralanması olanaksız başka yaratıcı yollar bularak kollektif katkılarını en üst düzeye çıkarmalıdırlar. Yayınlarımızın, özellikle kitap ve broşürlerin militan ve geniş dağıtımı hem propa-

DEVAMI ARKA KAPAK İÇİNDE

İçindekileriyle DEVRİM

"Yoldaşlar, düşmanın bizim pasif kalacağımıza dayalı hesaplarıyla tehdit ettiği Sovyet bayrağı insanlığın kurtuluşunun bayrağıdır. Bu bayrağın üstündeki orak-çekiç bizim bayraklarımızdaki işaretlerin tersine, barbarlığı ve militarizmi değil Marks'ın çağrısını yankılandırıyor: Bütün ülkelerin işçileri birleşin..."

Büyük Oktobr Devrimi ile ilgili Fransız yazar Henry Barbusse'ün bu ifadesi, karşı-devrimin bütün azgınca saldırılarına rağmen bugünlere dek uzanan coşkunun da açıklaması gibi...

Paris'ten bu yana hem muzaffer hem de yenilmiş olan bütün devrimlerin tecrübesi ışığında, Moskova'dan Havana'ya İstanbul'dan Dersim'e 1994'te de bu coşkuyu yaşamak ve yaşatmak her zamankinden önemlidir. Çünkü günümüzde emperyalizm saldırganlığından hiçbir şey kaybetmemiştir ve karşı-devrimci güçler şu ya da bu devrimci direnişe ve yükselişe karşı, etkili saldırılar düzenlemektedir. İşte Kasım '94 sayımız biraz da bu atmosferin etkilediği bir biçimde Büyük Ekim Devrimi ve Önderi'yle dolu dolu çıktı.

"Leninist parti teorisi ile Bolşevik Partisi deneyiminin, onun sadık izleyicisi olduğunu iddia edenlerin sığ teori ve tekkeci pratiğinde somutlanan deformasyonlardan da arındırılması gerekiyor" diyen Haluk Yurtsever'in yazısında, "bu deneyimin derslerini tam çıkarmanın, yaratıcı, eleştirel ve sentezci bir yaklaşımla sahip çıkma hakkıyla yerine getirilmemiş bir görev olarak önümüzde durduğu" vurgulanıyor.

İlker Belek'in, "ütopya" üzerine yazdığı üçüncü yazısı, kendi ifadesiyle "teorik yeniden yapılanma faaliyeti konusunda ileri sürülebilecek mütevazi bir tartışmayı gerçekleştirebilmek" amacını taşıyor.

Daha önce yayınladığımız Orleans Metni'nin ulusal soruna yaklaşımı ile bu metnin imzacılarından Memet Erkan'ın aynı soruna dair özel çalışmalarındaki görüşlerine bir eleştiri, Salih Akdeniz'den...

Memet Erkan, bu sayımıza "Din sorununa kuyrukçu yaklaşım" başlıklı yazısıyla katılırken, Hakan Hacıbektaşoğlu "Kriz"in gösterge ve sonuçları üzerine bir değerlendirme yapıyor. S. Köroğlu da Alevilik üzerine düşünceleri ve bazı notları ile bir tartışma başlatma amacında.

Kapak içlerimizde vurguladığımız "Atılım kampanyası"na bütün Devrim okurlarının militan katkılar sunacağına inanıyoruz.

Devrim'den

Stabilizasyon - Destabilizasyon

Ekim ayı S. Demirel'in önderliğinde Türki Cumhuriyetleri ile olan ilişkiler parlak nutuklar eşliğinde yeniden canlandırılma çabasıyla geçti. Bu çaba ölüyü diriltmek gibi bir şeydi. 29 Eylül'de Vaşington'da Clinton-Yeltsin görüşmesinin ve varılan anlaşmanın sonuçlarına ters düşen bir girişimin hiçbir başarı şansı yoktu. Nitekim öyle de oldu. Rusya diplomatik çerçeveye sığmayacak sert ultimatomla girişimin önünü net biçimde tıkadı. Bununla da kalmadı. İstanbul'da toplanan Türk Kurultayı'na nispet olarak Türkiye'yi en zayıf yerinden vurarak Moskava'da Kürt Konferansı topladı. Konferans salonunun duvarlarını Apo'nun resimleri süsledi.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla canlanan Türkiye'nin "Büyük Türk Dünyası" hayali gelinen noktada son çırpınışını da yaparak uzun bir uykuya yattı.

ooo

Kuzeyine dönük defterini hazin bir sonla kapatan Türkiye neredeyse bütün ilgisini güneyine kendisinin de bir parçası olduğu Ortadoğu'ya çevirdi. Dünyanın en stratejik ve en "sorunlu" bölgelerinden Ortadoğu'da, ABD yapımı, barış rüzgarlarının estiği bir stabilizasyon dönemi yaşanıyor.. Dünden bugüne gelen ve Ortadoğu halklarını birbirine kırdıran tarihsel çelişkilerin üzeri küllenerek oluşturulan "barış"ın gelecek için ne kadar işlevli olacağı şimdiden kestirilemiyor. İsrail ve Filistin arasında yapılan barış ve buna bugün Ürdün'ün de katılması yeni bir döneme girildiğinin kanıtıdır.

Barış sürecini kesintiye uğratacak ülkeler ABD tarafından ya ikna yoluyla ya da zor kullanılarak şimdilik susturulmuş durumda.

Irak, Kuveyt üzerine olan ilhakçı politikalarından vazgeçtiği gibi Kuveyt'i resmen tanımak zorunda kaldı. Libya bütün dünyanın uyguladığı ambargo ile zaten kıpırdayamaz durumda. Suriye ise büyük ölçüde ikna edildi. Bunların dışında kalanlar ise barış rüzgarlarının etkisi altında sürüklenip gidiyorlar.

Esen bütün olumlu havaya rağmen diplomatik kaynaklar ve siyaset bilimciler Ortadoğu'nun yumaklaşmış sorunlarının kolay çözülemeyeceği konusunda hemfikirler.

Çiller'in iki bölümde geçekleşen Ortadoğu gezisi bu koşullar içerisinde başladı. Birinci bölümde Ortadoğu'nun ekonomik geleceğini belirleyen Kasablanca Konferansı vardı. Türkiye konferansa bölgede açılan yeni iş olanaklarına iştah kabartarak, elindeki su kozuyla gitti. Diğer taraftan ise Ortadoğu'nun "barış"la stabilizasyonu sürecine aynı metodla girmeye çalıştı.

Konferansın sonunda sürpriz bir gelişme yaşandı. Çiller ani bir kararla Kaddafi'nin "ısrarlı"çağrılarına dayanamayıp gece yedi saatlik bir çöl yolculuğuna katlanarak Libya lideriyle beş saatlik bir görüşme yaptı. Medya görüşmeyi, bir dizi misyonlar yükleyerek kamuoyuna yansıttı. Buna göre kısa bir süre sonra Çiller'in İsrail, Filistin ve Mısır'a yapacağı ziyaretlere Kaddafi'nin mesaj göndermek istemesi ve bunu da Çiller aracılığıyla yapması ön plâna çıkıyordu. Böylece Türkiye bu arabulucu rolüyle barış sürecine önemli katkıda bulunmuş olacak ve Ortadoğu'daki konumunu güçlendirecekti. Ancak yapılan görüşme, sözü edilen başkentlerde ve ABD'de soğuk karşılandı.

Ziyaretin gerçek nedeni ise yine basındaki "sağduyulu" yazarlar tarafından ortaya kondu. Asıl neden Libya'nın Türk müteahhitlere olan 90 milyon dolarlık borcunun ödenmesi ve yeni projelerin gündeme gelmesi idi.

Gezinin ikinci bölümü İsrail'le ilişkilerin yeni bir boyut kazandığının somut işaretlerini verdi. Çiller gezi sonunda her ne kadar "denge" politikası izledik diyorsa da durum hiç de öyle değildir. Türkiye İsrail'in hâlâ tartışmalı olan konumunu resmen tanımış, "vadedilmiş topraklardan" sözetmiş ve imzaladığı" teröre karşı işbirliği" anlaşmalarıyla İsrail'in yörüngesine girmiştir. Kuşkusuz bu henüz bütün çizgileriyle tamamlanmış bir süreç değildir. Ancak gezi bunun ipuçlarını vermiştir.

Bu durum önümüzdeki dönem Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerinde değişik problemler çıkartacaktır.

Gezi sonuçları itibarıyla burjuva ideologlar arasında da ayrışmaya neden oldu. Bir kısım geziyi ilkesiz, sonu nereye varacağı belli olmayan, tehlikeli olarak değerlendirirken, diğer kısım ise cesur, bölgede Türkiye'nin ağırlığını hissetirmeye dönük olduğunda birleşti.

Burjuva ideologlarının ne söylediğinden bağımsız olarak altı çizilmesi gereken bir gerçek var. Türkiye'nin hem ideolojik, siyasal, ekonomik alanlarda çetrefilleşen iç sorunlarıyla yaşaması hem de bu zayıf görüntüsüyle dışarıda ilkeli ve ağırlıklı politika izlemesi mümkün değildir. Olmamıştır da. Sonuç olarak Ortadoğu gezisi bir dizi tavizlerin verildiği, hiçbir kazanımın elde edilemediği bir gezi olarak tarihe geçti.

95'te AB (Avrupa Birliği) ile gümrük birliği anlaşması imzalanacak. Başta otomotiv sektörü olmak üzere rekabet gücü zayıf ve iç piyasaya göre biçimlenen diğer sektörlerin kopartığı fırtınaya rağmen sü-

reç hızla ilerliyor. Otomotiv sektörünün sorunu silah sanayine dönüştürülerek çözümlenecek. Bu biliniyor. Ancak bu dönüşüm zaman sorunudur, bu zamanı istiyorlar.

Gümrük Birliğinin imzalanmasıyla belkide hiç sarsılmayacak tek sektör olan tekstil ile otomotivin çatışması bu noktada başlıyor ve ilginç bir yere geliyor. GB'ne kademeli geçiş tartışılıyor. Böylece Türkiye bazı sektörlerde (örn. otomotiv) koruma isteyecek, karşılığında da güçlü olduğu tekstilde de kendisine kota konmasını kabul edecek. Yürütülen tartışmalar ve bunların sertliği sistemi bu alanda da sancılı bir sürece sokuyor.

Türkiye'nin başka ve çözümü yukarıdaki gibi kolay olmayan sancıları var. İçerde Kürt sorunu, demokratikleşme insan hakları ihlalleri ve benzeri olaylar Avrupa ile entegrasyonu engelleyen olgular olarak ortada duruyor. İmzaladığı uluslararası sözleşmelere dahi uymayan bu haliyle bile iç sorunlarıyla Avrupa başkentlerini rahatsız eden Türkiye'nin işi fazlasıyla zordur. Türkiye pazarının açılması anlamına gelen GB gibi kısmi entegrasyon mümkün olsa da, tam üyelik AB dönem başkanı Klaus Kinkel'in deyimiyle "imkansız" oluyor.

OOO

Ekim sayımızda kriz; tehlikeli olabilecek bir durumdan yararlanmayı, bunu fırsat bilmeyi anlatıyor demiştik. Emek-sermaye temel çelişkisi üzerinde yükselen kapitalist toplumlarda örgütlü olan taraf fırsattan yararlanabiliyor.

Sermaye örgütlü gücünü kullanarak attığı her adımıyla fırsatı çok iyi değerlendirdiğini ortaya koyuyor. Kriz sermayeyi besliyor, büyütüyor. Fazla söze gerek yok. Bunun nasıl olduğu tek bir örnekle dahi açıklanabilir. Batıyoruz battık feryatları arasında yüzbinlerce işçinin sokağa atıldığı bir süreç yaşadık. Ancak aynı süreçte feryatların tersine dokuz ayda şirketlerin kâr oranları 93'ün ilk dokuz ayına oranla %12'den %1165'e kadar varan bir artış gösterdi. İşçiden emekçiden binbir hileyle çalınan paralar şirketlerin kâr oranlarını yükselten rakamlara dönüştü. İçerde devletin baskı ve şiddeti yeni terör yasasıyla daha da örgütleniyor.

Böyle bir tablonun oluşmasında kuşkusuz Türkiye'nin ucuz işgücü cenneti olmasının büyük payı var. Yapılan bir araştırmanın sonucunu ilginç olacağı için aktarıyoruz. Kayıt dışı ekonominin sadece bir bölümü olan mafya ekonomisinin yılda 138 trilyon liraya döndüğü belirleniyor. Bu tablo Türkiye'nin her türden sermaye açısından ne büyük bir cennet olduğunu bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor.

Ancak sömürünün dozajının burada kalmayacağı daha da artacağı burjuvazinin ileriye dönük planlarında açığa çıkıyor. Bu planlar da kısaca şunlar var.

-700 bin kişiyi bulan MESS sözleşmesiyle işçi sınıfının örgütlenmeden emekliliğe kadar bütün hakları elinden alınmaya çalışılıyor.

-Ocaktan itibaren yapılacak sözleşmelerde "sıfır" Toplu İş Sözleşmesi gündeme getiriliyor.

-Kamuda çalışan işçilerin bir çoğunun işten atılması, kalanların ise memur statüsüne geçirilmesi hesaplanıyor.

-Özelleştirme bütün karmaşıklığına rağmen hızla gerçekleştirilerek aradan çıkartılmak isteniyor.

Bu çerçevede 95 yılı "özveri ve disiplin yılı" ilan ediliyor. Hazırlıkları sürdürülen 95 bütçesi "özveriyi" zorunlu kılıyor. Bütçenin emekçilere hiçbir getirisi yokken tersine sömürüyü katmerleştirerek götüreceği çok fazla şey vardır. Kendi deyimleriyle bütçe, "borç ödeme bütçesi" oluyor. 95'te ödenecek dış borç tutarı, dışarıdan kredi almaksızın 5 milyar 626 milyon dolar. Yanısıra Kürdistan'daki savaşa hergün yaklaşık 2 trilyon gidiyor. Daha fazlasına gerek yok. Bu rakamlar bile önümüzdeki yılın bu yıla nazaran çok daha zor geçeceğini ortaya koyuyor.

T.C, "kararlı" dengelerin kurulmak istendiği dünyaya ve AB'ne açılmadan önce, kendi iç stabilizasyonunu kriz döneminden güç alarak sağlamaya çalışıyor. Ancak, aynı dönemde temellerini sağlamlaştırmaya çalışırken, her an karşısına çıkıp onu destabilize etme anlamında zorlayabilecek potansiyel muhalefet parça parça da olsa gelişiyor...

OOO

Türkiye tarihinde içerde işlerin sıkıştığı her dönemde kamuoyunun karşısına mutlaka iç birliği sağlamaya dönük bir dış sorun çıkartılır. Amaç içerde işlerin sarpa sardığı, yönetememe halinin had safhaya vardığı gerçeğinin kitlelerce anlaşılmasını olabildiğince engellemektir. Bu sorun da genellikle komşu Yunanistan'la Ege Denizi üzerine çıkarılır.

Yine böyle oldu. Önce medya aracılığıyla bir bardak suda fırtına kopartıldı. Savaş naraları dört bir yanı kapladı. Bütün toplum teyakkuz haline geçirildi ya da buna uğraşıldı. Kısa bir süre sonra yine aynı savaş borazanları gerisin geri çark ederek herkesi "sağduyuya" çağırdı. Yaşanan "savaş halinin" tamamen medyatik olduğunu kendileri yazmaya başladılar. Bu gelişme, anlayabilene medyanın gerçek yüzünün ne olduğunu bir kez daha gösterdi.

OOO

Sosyal demokratlar birleşti. Geçtiğimiz günler böyle bir haberin kitlelerde hiçbir heyecan uyandırmadığını gösterdi. Sosyal demokrasi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kendisini yeni koşullara göre

tarif edememenin sıkıntısı içindedir. Türkiye'de bu sıkıntı çok daha üst bir boyutta yaşanmaktadır. SHP'nin koalisyon süreci sosyal demokrasi için sonun başlangıcı olmuştur. Türkiye emekçileri üzerine bir karabasan gibi çöken ve çökmeye devam eden son üç yılın büyük sorumluluğuna sosyal demokratlar ortaktır. Demokratik solcu DSP'nin ise MHP'nin bile sağına düştüğünü daha önce belirtdiğimiz için üzerinde durmuyacağız.

Tarih boyunca gelişen işçi hareketinin önünde dalgakıran rolü oynayan sosyal demokratların sürekli çürümeleri bir yönüyle sevindiricidir. Komünistler bu boşluğa dolabilirse sevinç gerçek anlamına kavuşacaktır.

ooo

Bugün işçi sınıfı dağınık durumdadır. Deyim yerinde ise savunma pozisyonu dahi alabilmiş değildir. Ve bu haliyle de tarihinin en ağır saldırısını yaşayarak göğüslemeye çalışıyor. Siyasal bir önderliğin yokluğundan doğan çaresizliğin bütün olumsuzluklarını duyumsayarak süreci en az zararla geçiştirme çabası egemen psikolojiyi oluşturuyor. En son Zonguldak, Karabük, Ereğli örneklerinde olduğu gibi işçilerin peşinde bir kent ayağa kalkmaya aday. Ancak başta sendikal ihanet odakları ve bağlı olarak diğer gerici kurumlaşmalar, boşluğa dolup "önder" oluveriyorlar.

Yaşanan olumsuzluklara rağmen işçi hareketi "bu saldırılardan aldığı yenilgilerden öğrenerek" biriktiriyor. Sendikal ihanet odakları şimdiye kadar işçi sınıfını mahkum ettikleri geri eylem biçimleriyle birikenin sınıf istiminin patlamadan boşaltılmasına ciddi katkılarda bulundular. Bunun her zaman eskisi gibi kolay olmayacağını yine kendileri söylüyorlar.

Birçok olgunun böylesine hazır olduğu bir dönemde sosyalist hareketle işçi hareketini ortak kanalda birleştirmek temel halka oluyor.

Bilinç sınıfa dışarıdan taşınıyor. Bildiğimiz veciz deyimle "Sosyalizm maddi silahlarını proletaryada, proletarya entellektüel silahlarını sosyalizmde" buluyor. Bu buluşma kapitalizm açısından sonun başlangıcıdır.

Bilincin taşınabilmesi için taşıyıcının bilinçli, kararlı ve kendine güvenli olması gerekiyor. Artık sosyalistler açısından herşey dönemin sınıf hareketine ve kendisine yönelik dayattığı sorunları çözebilecek üretkenliğe ve tabii ki uygun araçları yaratmaya endekslenmiştir. Bunun kendisi bile büyük bir sorumluluktur.

Ancak bilinmelidir ki, sorumluluğu taşıma iddiasında olmakla, hakkını vererek taşımak aynı şey değildir.

ooo

Kürt ulusal hareketi bütün yoketme çabalarına rağmen ayakta duruyor. Artık TC açısından her Kürt potansiyel bir PKK'lıdır. Böyle bakılınca da yokedilmek, yakılmak, sürülmek Kürd'ün kaderi haline geliyor.

MGK'nın dışında hiçbir gücün eli Kürdistan'a uzanamıyor. Köyü yakılan Dersim'li muhtarın "köyümü helikopterle gelen askerler yaktı" feryadına Çiller'in kanımızı donduran cevabı geliyor; "onlar asker değildir. Ermenistan'dan, Afganistan'dan gelen PKK helikopterleridir."

Bütün veriler burjuvazinin Kürt sorununda klasik yöntem olan askeri zoru (ezme politikası) devreden çıkarmayacağını gösteriyor. Siyasal çözümün sözü bile egemenler arasında büyük korku uyandırıyor. Burjuvazinin içinden çıkan en iyimser ya da ileri ses, sadece dil ve kültür serbestisini içine alan "demokratik çözüm" oluyor. Bu ses bile zayıf olmaktan öteye gidemiyor.

Burjuvazinin yönetememe krizi, son seçim oyunuyla gizlenemeyecek kadar açığa çıktı. Aday olacaklar haricinde halkın da bir yarar umup itibar göstermediği bu seçimlerin ertelenmesi veya iptali hiç şaşırtıcı bir gelişme olmamıştır. Tragedya'ya dönüşen demokrasi oyununun meclis "dekoru" ve seçim "tekstleri", oyunun galasında dahi kullanılamamıştır.

ooo

Bugünkü takvimle 7 Kasım 1917, Büyük Ekim Devrimi'nin dünyayı salladığı gün. Çıplak ayaklıların içinde güzel olan herşeyin fazlasıyla var olduğu bir dünyayı kurabileceklerini gösterdikleri an. Aradan 77 yıl geçti. Uygulanan biçimiyle sosyalizmin ortadan kalkmış olduğu bu tarihsel kesitte dahi insanlık, dünyanın şimdiki haline bakarak, "ya barbarlık, ya sosyalizm" diye haykırıyor. Ekim Devrimi'nin hayaleti bütün dünya üzerinde dolaşarak işçilerin, emekçilerin bilinci, yürek çarpması olmaya devam ediyor .

Bolşeviklerin büyük kararlılık ve özveriyle 77 yıl önce başlattıkları yürüyüşün bütün olumlu yanlarını süzerek "ileri doğru kopuş yapmak" dünya devrimci komünistlerinin acil görevidir. Türkiye'li komünistler de bu bilinçle ileri atılmalıdır. Tarih bizden bunu bekliyor.

DEVRİM
19.11.1994

Ekim Sosyalist Devrimi:

Büyük Başlangıç, Uzun Yürüyüş

Komünistler ve işçiler ilk kez 1848'de Avrupa'da iktidarı almayı denediler. Yer yer aldılar da. Ne var ki, kıta Avrupası devrim için yeterince olgun değildi. Bu ilk büyük proleter saldırısı kazandığı mevzilerde tutunamadan püskürtüldü. Ama yol bir kez açılmıştı. 1871 de, Paris'te proletarya iktidarı aldı; komün 72 gün yaşadı. 72 günle ölçülemeyecek zenginlikte bir deneyim ve birikim oluşturdu. Proleter devlet ve toplum örgütlenmesinin ilk pratik modeli oldu.

Lenin, Ekim Devrimi'ne hazırlanırken yazdığı Devlet ve Devrim'de yeni tip devleti "Paris Komünü tipinde devlet" olarak tanımladı. Rus işçileri, 1917 de iktidarı aldılar ve bu kez 72 yıl ellerinde tuttular. Ekim Devrimi iktidarı alma ve koruma yöntemlerinde Komün'den üstün olduğunu kanıtladı; Komünün üstün yanı olan, katılımcılığı, kütle insiyatif ve denetimini geliştiremediği noktada ise önce dondu, sonra da çözüldü.

Tarih içinde söylenmiş hiçbir büyük söz söylenmemiş sayılamaz. Ekim Devrimi dünya tarihinin en kalıcı sözlerinden biridir ve hiç kuşku yok, yirminci yüzyılın en önemli olayıdır. Kalıcılığı ve önemi, kurmaya başladığı düzenin mükemmelliğinden ve reelliğinden değil, kapitalizm dünyasında açılmış ilk büyük gedik olmasından geliyor.

Lenin, Ekim devrimine hazırlanırken yazdığı Devlet ve Devrim'de yeni tip devleti "Paris Komünü tipinde devlet" olarak tanımladı. Rus işçileri, 1917 de iktidarı aldılar ve bu kez 72 yıl ellerinde tuttular.

Ekim devrimi, dünya devrimine büyüyemedi; ama dünyayı değiştirdi. Ekim Devrimi ülkesinin, dramatik, sarsıcı ve sancılı bir yoldan kapitalizme dönmekte olduğu günümüz dünyasında yaşananlar, Ekim Devrimi'ni, onun çığır açıcı etkilerini silmenin olanaksız olduğunu gösteriyor. Şu kesindir: Hiç kimse dünyayı 1917 Ekim'i öncesine götüremez. Şimdi komünistler Ekim Devrimi'nin daha ilerisine gidecektir. Bu komünist yolda Ekim deneyim ve birikimi de güç katacaktır.

Tarih içinde söylenmiş hiçbir büyük söz söylenmemiş sayılamaz. Ekim devrimi dünya tarihinin en kalıcı sözlerinden biridir ve hiç kuşku yok, yirminci yüzyılın en önemli olayıdır.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşünden önce ve sonra, sermaye ideologları Ekim Devrimi'ni küçültmek için bin dereden su getiriyorlar. "Ekim Devrimi tarihsel bir yanlışlıktı. Rusya ne ekonomik gelişmişlik düzeyi, ne de kültürel toplumsal alt yapısı açısından sosyalizme hazırdı. Lenin adında bir blankist, elindeki komplocu örgütü kullanarak bir darbe yaptı. Dolayısıyla Ekim Devrimi toplumsal açıdan meşru ve haklı değildir. Çözülmüş olması da bu gerçeğin kanıtıdır."

Bu görüşleri ileri sürenlerin unuttukları ya da hiç anlayamadıkları birinci gerçek, devrim denen şeyin tanımı gereği her zaman "erken" geldiğidir. Geçikince gelemiyor. Avrupa'lı çok bilmiş marksistlerin Rusya'nın kültür geriliğine dikkat çekmeleri karşısında Lenin'in "Önce iktidarı alır, sonra kültür sorununu çözeriz" biçimindeki yanıtı bütün yaşananlardan sonra doğruluğundan hiç bir şey yitirmiyor. Önce kültür düzeyini geliştirip sonra iktidarı almak türünden bir lüksün bulunmadığını, böyle bir tercihin bedelinin ötekinden daha büyük olduğunu bizzat Batı Avrupa deneyimi göstermiştir. Her iki açıdan bakıldığında ortada "öncelik" yoktur. Objektivite ve sonuç vardır. Kültürel gelişmemişliğin ortaya çıkardığı sorun, iktidar olanağı doğdu-

ğu zaman onu almamak değil, onu kültür devrimiyle tamamlamaktır. Ekim Devrimi bu yapılamadığı için eleştirilebilir; her devrimin en temel sorunu olan iktidar sorununu çözdüğü için değil.

Ekim, "darbe" sözcüğüyle hiçbir biçimde yan yana getirilemeyecek bir sınıfsal devrimdir. Şubat'la Ekim arasında iktidar sorunu çerçevesinde şiddetli sınıf savaşımı biçiminde olmak üzere, grevler, gösteriler, karşı darbe girişimleri, ayaklanma ve iç savaşla geçen, Rus işçi, köylü ve askerlerinin doğrudan eylemiyle ancak 1922'de zafere ulaşan bir devrimdir. Ekim Devrimi, tek bir partinin örgütlediği bir operasyon değil, birçok parti, grup ve çevrenin katıldığı, başta Sovyetler olmak üzere parti dışı onlarca örgüt ve komitenin önemli rol oynadığı kütle eylemliliği temelinde gelişen bir devrimdir. Bolşevik Partisi'nin siyaset ve taktik anlamdaki önderliği tartışılamaz. Ama, Ekim Devrimi tek başına Bolşevik Partisi'nin eylemine de indirgenemez. Ekim Devrimi'nin yapılmış olması kadar 70 yıldan fazla yaşaması da hiç küçümsenmemesi gereken bir büyük kazanımdır.

Kültürel gelişmemişliğin ortaya çıkardığı sorun, iktidar olanağı doğduğu zaman onu almamak değil, onu kültür devrimiyle tamamlamaktır. Ekim Devrimi bu yapılamadığı için eleştirilebilir

Ekim Devrimi ile başlayan sosyalizm kuruculuğu pratiklerinde karşılaşılan sorunlar, bozulma ve hatalar; (teorik modelle gerçekleşen arasındaki farklılıklar) ne olursa olsun Sovyet sosyalizmi gerçekleştirdikleriyle de dünya işçilerinin ve ezilen halklarının yaşamına somut kazanımlar getirmiştir.

Ekonomik açıdan yoksul ve geri bir dizi ülkede, büyük ve hızlı bir ekonomik kalkınma sağlamak, işsizlik, açlık ve eğitimsizliğin üstesinden gelmek, bütün toplum bireylerinin temel gereksinimlerini karşılayan görece eşitlikçi ilişkiler yaratmak önemli başarılarıdır.

Ekim Devrimi kapitalizmden komünizme geçiş döneminin önemli halkalarından biridir. Komünizm atılımıyla birlikte yeniden parlayacaktır.

İSTANBUL POLİSİ, "DEMOKRATİKLEŞME OYUNU"NDA ROL ALMIYOR!

EKİM DEVRİMİ AFİŞLERİ'NE GÖZALTI

Ekim Devrimi'nin 77. Yıldönümü'nü kutlama amacıyla Devrim'in ***"Komünist Bir Dünya Kuracağız"*** *belgisini taşıyan özel sayı afişlerini asan 5 yoldaşımız, "Terörle mcadele" ekiplerince alınarak 2 gün göz altında tutuldu.*

POLİS "demokratikleşme oyunu"nda rol almamayı tercih ediyor. Komünizme örgütlenme ve propaganda yasağı sürüyor.
EKİM Devrimi'nin 77. yıldönümü nedeniyle Devrim tarafından yayınlanan ve "Komünist bir Dünya kuracağız" belgisini taşıyan özel sayı afişlerini asan 5 yoldaşımız, Merter'de gözaltına alındı.
AYNI amaçla afiş çalışması yapan Kızıl Bayrak okurları da "Terörle mücadele" ekiplerince göz altına alındı.
SOSYALİZM "bitti" "tükendi", "kapitalizm sonsuzdur" çığırtkanlıklarının ne kadar kof olduğu bu küçük örnekle bir kez daha açığa çıktı.
KOMÜNİSTLERİN ve işçi sınıfının esin kaynağı olmaya devam eden bu tarihsel altüst oluşun "hayaleti" 77 yıl geriden gelerek egemenlerin yüreğine korku salmaya devam ediyor.
KORKU onları saldırganlaştırıyor!
Gayrımeşru ve haksız olan saldırır.
ONLAR gayrımeşru ve haksızdırlar, saldırıyorlar.
MEŞRU olan bizleriz!
TÜM dünya ezilenlerine özgürlük getirecek "komünizmi"i kurmak için daha bir inançla yaşamı kuşatma eylemimiz devam edecektir.
ŞİMDİ daha bir inatla haykırıyoruz:

KOMÜNİST BİR DÜNYA K U R A C A Ğ I Z !

Devrimimiz üzerine

V. İLYİÇ LENİN

Son günlerde Sukanov'un devrim üzerine anılarını karıştırdım. İlk bakışta göze çarpan, bizim küçük burjuva demokratlarımızın ve İkinci Enternasyonal'in bütün şık baylarının lâf ebelikleri... İnanılmaz korkaklıkları, aralarından en iyilerinin bile Alman modelinden en küçük bir ayrılma söz konusu olduğunda yan çizivermeleri bir yana bırakılsa; bütün küçük burjuva demokratlarının ortak niteliği olan ve devrimimiz boyunca gereği kadar ortaya koydukları bu özelliklerinden söz edilmese bile, hemen göze çarpan, geçmişi kölece taklit etmeleri oluyor.

Hepsi kendilerinin Marksist olduğunu söylüyorlar, ama Marksizmi bir bilgiçlik olarak anlıyorlar. Marksizmin devrimci diyalektiğini, yani özünü hiç anlamamışlar. Marx'ın, devrim anlarında azami esneklik gerektiği yolundaki özel açıklamalarını bile zerre kadar kavramamışlar; mesela Marx'ın, hatırladığıma göre 1856'lardaki mektuplaşmalarında, Almanya'da, devrimci bir durum yaratmaya elverişli köylü savaşının, işçi hareketi ile birleşmesi umudunu belirttiğini bile fark etmemişler. Bu özel açıklamayı görmezlikten geliyor, sıcak çorbanın etrafında dönüp duran kedi gibi, çevresinde dönüyorlar.

Bütün davranışlarıyla, burjuvaziden ayrılmaktan, daha da fazlası, burjuvaziden kopmaktan korkan ödlek reformcular olarak görünüyorlar. Ama, korkaklıklarını sınırsız bir lafazanlık ve yüksekten atma altında gizliyorlar. Sadece teorik planda bile, hepsinde hemen göze çarpan, Marksizmin şu düşüncesini anlamaktaki yeteneksizlikleri: Bugüne kadar, Batı Avrupa'da, kapitalizmin ve burjuva demokrasisinin belirli bir yol izlediğini gözlemişler. Bu yolun, ancak, ayrıntılarda bir takım değişikliklerle (Dünya tarihinin genel hareketi açısından tümüyle önemsiz) bazı değişikliklerle, bir model olarak kabul edilebileceğini havsalaları almıyor.

Birincisi, devrim birinci emperyalist dünya savaşına bağlıydı. Böyle bir devrimde, yeni çizgiler, hiç değilse bu savaş yüzünden değişikliğe uğramış özellikler olması kaçınılmazdı. Çünkü, dünyada bugüne kadar, aynı şartlar altında benzeri bir savaş olmamıştı. Bu savaştan sonra, bugün hâlâ en zengin ülkelerin burjuvazisi "normal" burjuva ilişkileri kuramıyor. Oysa bizim reformcularımız, kendilerinin devrimci olduğunu iddia eden bu küçük burjuvalar, normal burjuva ilişkilerinin (aşılmaz) bir sınır teşkil ettiklerini düşünüyorlardı ve hâlâ da düşünüyorlar. Bu "norm"u da son derece dar ve sıradan bir şekilde kavrıyorlar.

İkincisi, dünya tarihinde, genel gelişmenin düzenliliğinin, bu düzenin gerek biçiminde gerekse sırasında özel durumlar yaratan bazı dönemleri reddetmediğini, aksine içerdiğini bilmiyorlar. Mesela, medeni ülkelerle bu savaşın ilk defa olarak kesinlikle medeniyete vardırdığı ülkeler, -yani bütün Doğu, bütün Avrupalı olmayan ülkeler- arasında bulunan Rusya'nın, evrimin genel çerçevesi içinde kalan, ama kendi devrimini batı Avrupa'nın bütün önceki devrimlerinden ayıran ve Doğu ülkeleri söz konusu olduğunda kısmı yenilikler de yaratan bazı özellikler gösterebileceğini ve göstermesi gerektiğini akıllarından bile geçirmiyorlar.

Batı sosyal demokrasisinin gelişmesi sırasında ezbere öğrendikleri en sıradan bir kanıtı ileri sürüyorlar. Bu kanıta göre, henüz sosyalizm için olgunlaşmış değiliz: "Bilginlerinden" bazılarının deyimiyle, sosyalizm için objektif ekonomik öncüllere sahip bulunmuyoruz. Ve kimselerin aklına şu soruyu sormak gelmiyor: Birinci emperyalist dünya savaşında ortaya çıkan devrimci konum içindeki bir halk, çıkış yolu bulunmayan bir durum karşısında, kendisine, medeniyetin ilerlemesi için, gerekli şartları kazanma imkanı yaratan bir savaşa, -bu şartlar alışılmıştan farklı da olsa- atılamaz mıydı?

"Rusya, üretici güçlerin sosyalizmi kurmak için gerekli gelişme seviyesine ulaşmamıştır" İkinci Enternasyonal'in şık baylarının, ve tabii Sukanov'un, bu tezi, onları teşhir ediyor. Bu tartışılmaz tezi her tondan geveleyip duruyor ve devrimimizi değerlendirmek için yeterli sayıyorlar.

Evet... Ama ya çeşitli şartların özel bir bileşkesi, Rusya'yı irili ufaklı bütün Batı ülkelerinin yeraldığı dünya emperyalist savaşına itmişse?..Ya Rusya'nın evrimini, Doğu'nun doğmakta olan ve kısmen başlamış devrimlerinin sınır noktasında Marx gibi bir "Marksist"in 1856'larda Prusya için mümkün gördüğü, "köylü savaşı" ile işçi hareketinin birlikteliğini sağlayabileceğimiz şartlara bağlamışsa?

Ve hiçbir çıkış yolu bulunmayan bir durum, iş-

çilerin ve köylülerin güçlerini birleştirerek, bize, medeniyetin temel öncülerini Batı Avrupa'nın diğer devletlerinden farklı şekilde yaratma imkanı vermişse ne olacak? Bu olgu yüzünden evrensel tarihin gelişme çizgisi değişmiş mi oldu? Bu olgu yüzünden, evrensel tarihin genel hareketi içinde sürüklenen veya sürüklenmiş olan Devletlerin bir birindeki esas sınıfların temel ilişkileri mi değişti?

Eğer, sosyalizmi kurmak için belli bir kültür seviyesine ulaşmış olmak gerekiyorsa, (kültür seviyesi bütün batı ülkelerinde de birbirinden farklı olduğuna göre, kimsenin belirli "kültür seviyesi"nin ne olduğunu söyleyememesine rağmen), neden *daha sonra* bir işçi ve köylü iktidarıyla ve sovyet rejimiyle güçlenmiş olarak harekete geçmek ve diğer ülkelere erişmek üzere, önce bu belirli seviyenin önşartlarını devrimci bir şekilde elde etmekle işe başlamıyoruz.

II

Sosyalizmi kurmak için medenileşmiş olmak gerektiğini söylüyorsunuz. Çok iyi ama neden, büyük toprak sahiplerini, Rus kapitalistlerini kovarak, ülkemizde medeniyetin ön şartlarını yaratmakla ve sosyalizme doğru yürümekle işe başlamıyoruz. Alışılmış tarihsel sırada, buna benzer değişmelerin imkansız veya kabul edilmez olduğunu hangi kitapta okudunuz?

Hatırlıyorum. Napolyon şöyle demiş:" Önce işe girilir sonra... görülür" Biz de bunu yaptık: Önce, 1917 Ekiminde ciddi bir savaşa girdik, sonra olayların gelişmesi bizi Brest-Litovsk barışı NEP vb. gibi bazı ayrıntılarla karşılaştırdı. (Dünya tarihi aşısından şüphesiz bunlar birer ayrıntıdan ibarettir.) Ve bugün, işin özünde zafere ulaştığımız bütün şüphelerin dışındadır.

Bizim Sukanov'larımız ve ondan da beteri, onlardan da daha sağda olan sosyal demokratlar, genel olarak devrimlerin başka türlü gerçekleşemeyeceğini düşünemiyorlar bile. Bizim Avrupalı küçük burjuvalar, çok farklı olan Doğu ülkelerinde gelecekteki devrimlerin, Rus Devrimi'nde olduğundan çok daha farklı özellikler göstereceklerini hayallerinden bile geçirmiyorlar.

Kautsky'den ilham alınarak yazılmış el kitabı, zamanında yararlı olmuştu. Ama, bu el kitabının dünya tarihinin bütün gelişme biçimlerini içerdiğini düşünmekten vaz geçmenin zamanıdır. Böyle düşünenlerin budala olduklarını söylemeye bile gerek yok

30 Mayıs 1923 *(Toplu Eserler, Fransızca baskı, cilt 33, s:489-494)*

Bir damla bile olsa,
Ya da iki,
Dünya çapında bir birleşmeye
bırakın ruhlarınızı.
Herkes kendi gücüyle,
y a r d ı m e t s i n .
İşçinin yüreğiydi aslında
Hani şu
D e v r i m
Dedikleri!
Korkudan kapıyı çalamazlar
Kutlamaya gelenlerimiz,
Nemize gerek bizim onlar?
Boşver,
O da neymiş?
Y ü z ü n c ü y ı l
bizim beklediğimiz.

MAYAKOVKSKİ

Dergimize Zonguldak'tan gönderilen ve o yerellikteki son durumu sınıfsal anlamda tahlil ederken aslında ülke genelindeki durumu da bir biçimde ortaya koyan okur mektubunu aynen yayınlıyoruz.

Meydanlara çıkmanın zamanıdır

*"Demek binler, onbinler haline gelirse ve **kışkırtıcı ajanlara** yer verilmezse, halkımız, çağdaş batı insanları gibi sadece siyasi partilere sadece derneklere ve sadece sendikalara el açmadan da, yeni bir oluşumun adımlarını atmayı başarabilecek olgunlukta olduğunu göstermektedir." Günaydın*, Orhan Bilgit

Birgit'in bir makalesinden yaptığım bu alıntı sadece yazıma konu olan Zonguldak'ın değil tüm ülkenin bugünkü durumunu ortaya koyuyor. Yalnız Bilgit'in özellikle gözden kaçırdığı bir şey var. Siyasi partilere, derneklere, sendikalara el açmadan yürüyen halkımız hiç de yeni bir oluşumu başlatmak niyetinde değil. Yani örgütsüzlük tüm toplumu alabildiğince sarmış. Birgit'in bu alıntısına yazımı bağlarken tekrar değineceğim.

Peki yukarıda Bilgit'in sevinerek çizdiği tablo Zonguldak'a nasıl yansıyor.

Zonguldak için ne 90 grevinde burada bulunan ve yanılmıyorsam *Cumhuriyet* gazetesine yazılar geçen gazetecinin, denizin ve yeşilin güzelliklerinden, insanının hoşgörüsünden dem vuran şairane ve duygusal anlatım tarzını ne de dergisine Zonguldak kaynıyor, madencinin şalteri yine attı, ha bugün ha yarın...haberlerini çoşkuyla geçen muhabirin tarzını kullanacağım.

Zira benim için Zonguldak en "garip" dönemini yaşıyor. Tabii bu gariplik bizler için anlaşılmaz bir durum değil. Anlaşılmaz değil ama sıkıntı verici. 1980 sonrası dönemde bütün sınıfdaşları gibi hakları gasbedilen, kömürü en olumsuz koşullarda kanı-canı pahasına çıkartan, açlığa ve ölüme terkedilmiş maden işçisinin 10 yıllık suskunluğunun ardından gelen muazzam patlaması salt kendinin değil tüm sınıfdaşlarının hak mücadelesinde önünü açmış, yöntemini göstermişti. Öyle ki madencinin mücadele yöntemi, bugün bile sınıfdaşlarına örnek oluşturuyor. Fakat sokakları zaptedip yasaları çiğnemeyi meşrulaştıran madenci büyük grevin ertesinde yaşanan ve ülkenin dikkatini yine havzaya çeken ve sınıfdaşlarını ölüme götüren büyük katliama (Kozlu grizu patlaması) ancak üç işçiyle tepki gösterebildi. Ve arkadaşlarının devletin yasalarınca yargılanıp suçlu bulunmalarına da karşı çıkamadı. Ekonomik istemleriyle mücadele ufkunu daraltanlar eylemlerinde düzenin yasalarını yok sayıp, "savaşa hayır" diyerek yarattıkları siyasal durumu bilinç düzeyine çıkaramadılar. Her koyun kendi bacağından asılır misali seyirci kalmakla yetindiler. Direnişçi maden işçisi bu gelişmelerin akabinde aylarca maaşlarını dahi alamayan, açlık ve sefaletle yüzyüze kalan ve aylarca yürüyüş yapan belediye işçisinin eylemlerine, sanki yürüyen kalabalık maçtan çıkmış gibi ilgisiz ve duyarsız kalıyordu. Yine memur eylemliliklerine, sözleşmeli işçi eylemlerine karşı da aynı ilgisizlik sürdürüldü. Bugün bunun sonuçlarını yaşıyorlar.

Şimdi okur belki bu karamsar tabloyu önemle vurgulayarak sergilediğime kızacaktır. Ancak sanılmasın ki yerelliğimizin gerçekliği farklı. Gerçekliğimizi tüm çıplaklığımızla ele alalım ki eksik ve zayıf olanı bulalım ve yaşanan bu gerici döneme müdahale olanaklarımızı yaratmayı başaralım. Yine yukarıdaki çizdiğim olumsuz tablodan dolayı işçi sınıfına olan güvenimizden de şüphe duyulmasın. Biz kendimizi masaya yatırıp, değerlendirmeksizin bazıları gibi "..bu işçiler için biz de savaştık, yeri geldi işkence gördük hatta sakat kalanımız da oldu. Hapisleri göze aldık ama işçi sınıfı hep aynı.." demeyeceğiz. Bu konu üzerinde tekrar durmak üzere devam edelim.

Türkiye kapitalist düzeni on yılda bir şiddetlenerek yaşadığı tükenmişliği ve çözümsüzlüğü son 15 yılda hayli derinden yaşıyor. Gerek ekonomik, gerek sosyal ve siyasal bazda tam bir açmazı var. Fakat düzen peryodik olarak yaptığı ve biraz da alıştığı "çözüm"e yani direkt askeri darbeye başvurmaya gerek duymuyor. Bunun nedenleri ve sonuçları bana göre şunlardır:

1-Sistem zoru bugün için gayri meşruluktan çıkarmış meşrulaştırmış ve her alanda örgütle-

miştir. Kafetaryalarda öldürülen insanlar, yakılan yıkılan köyler, soykırıma vardırılan katliamlar, işkenceyle öldürülen insanlar, gözaltında kaybedilenler ve insanların cesetlerine basıp zevkle poz verecek kadar, insanı müsvetteleştiren kirli savaş ve tüm zor kurumları MGK, DGM'ler, YÖK, YHK, anti-terör yasaları, güvenlik soruşturmaları...Tüm bunlar zorun ve şiddetin çıplak göstergeleridir.

2- Dengelerin değişmesi (reel sosyalizmin yıkılmasıyla) sonucu doğan tek dünya sistemi nin ve bu gücü arkasına alan, ideolojik, ekonomik ve siyasal saldırının sözcüsü tekleşmiş ve tekelleşmiş medyanın ajitasyon ve propaganda hakimiyeti. Tüm bunlarla emperyalist-kapitalist sistem zorda da olsa nabzı tutabiliyor, sonunu hazırlayabilecek sınıfı ve geniş emek blokunu yönlendirebiliyor. Bu noktada ön plana çıkartılan dini gericilik ve faşizm.

3- Muhalif bloku ayağa kaldıracak ve nihayetinde sistemi zorlayacak kanallara akıtacak komunist solun dağınıklığı, güçsüzlüğü ve hemen hemen her grubu içine alan bir dizi problemlerin varlığı.

Bu üç nokta sistemin bu gerici gidişatının nedenleridir. Bunun sonucu ise yozlaşan, pasifleşen, bencilleşen, korkan ve korktukça da batağa batan insanlık. Kültüre, sanata ve eğitime değinmeyeceğim çünkü pek farkı yok.

Kısaca bu neden ve sonuçlar üzerine yükselen bir toplum ve sistem var elimizde. '70-'80 arası doğan bebekler bugün Amerikancı takılıyor veya erenler diyarına ulaşmaya adıyor kendini. Bu son 15 yıl içerisinde komünistler dışında herkes çok şey biriktirmiş. Yani anlatmak istediğim, sistem kendi insanını bilinçli ve planlı bir şekilde yaratmaya çalışmış ve bunu büyük oranda başarmış...

Tüm bu genel saptamalar kuşkusuz Zonguldak'a da yansıyor. Zira, insani deformasyo etkisinde biçimlenen toplumsal bilinçle şekillenen insanımız aynı zamanda buraların da insanı. Anlayıp da "garip" diye nitelendirdiğim durumun nedenlerini her yönüyle ortaya çıkarmak gerekiyor. Fakat buna ne sadece bu yazı yeter ne de benim diyalektik kavrayışım.

Son dönem bazılarının biraz da özlemden olsa gerek "dev uykusundan uyanıyor" dediği gelişmeler yaşanıyor bölgemizde. 5 Nisan paketiyle sermayenin ne denli ciddi ve açgözlü olduğu ortaya çıktı. Kararlarda bölgeyi ilgilendiren bir çok "önlem"in varlığı ister istemez uyuyan devi hareketlendiriyor.

Bu saldırıya en fazla muhatap olan Zonguldak ilk sesini 9 Nisan'da çıkardı. Büyük bir katılımla yapılan miting sınıfın tepkisi ve öfkesini yansıtması bakımından önemliydi. "Özelleştirmeye Hayır", "Ocaklar Kapatılamaz" bu mitingin en belirgin sloganları olmuştur. Ocakların kapatılabileceğine pek itibar göstermeyen madenci, gerek sistemin ideolojik propagandası, gerekse karşı propagandanın etkisizliği ve sendikanın muğlak tutumu yüzünden yavaş yavaş alıştırıldığını, akabinde sessiz sedasız bazı ocakların kapatılmasını ve önce isteğe şimdi de zora bağlı emekliliğin gündeme getirilmesini görmek istemiyor. Zira bu planlı saldırı ile 1980'de 45 bin civarında olan maden işçisi 1994'ün sonuna kadar 14 bin civarına çekiliyor. Armutçuk -havzanın en verimli ocaklarından biridir- ve Amasra işletmelerinin kapatılması son aşamasına gelmiştir. Gerçekte bu plan, zaman içerisinde -eğer böyle giderse- hızlanarak devam edecektir.

Ocakların kapatılması ve özelleştirilmesi bilindiği üzere IMF ve Dünya Bankası patentli bir saldırıdır. Geçtiğimiz ayda bir Amerikan Ticaret Ateşesi'nin Zonguldak'a gelmesi ve geniş bir denetim yapması da bölgeye verilen önemi gösteriyor. Bu güne kadar havzadan 200 milyon ton civarında kömür çıkartılmış. Bilinen rezerv ise 1.2 milyar tondur.

Avrupa'nın belli başlı demir üreten ülkelerinden İngiltere'nin yıllık demir üretimi 3 milyon ton iken sadece Karabük Demir Çelik Fabrikası geçtiğimiz yıl 15 milyon ton demir üretimi yapacağını açıklamıştı. Kömür ve demir üretimi hakkında bu ve buna benzer bir çok olumlu örnek verilebilir. Ancak bunun bir önemi yok. Şöyle ki; TC devleti özelleştirmede ilk ciddi ortak olarak PTT'nin "T"sini yani en fazla kâr getiren telefon idaresini ele almıştır. Yani bölge için de aynı anlayışı taşıdığı söylenebilir. Zira Karabük D.Ç.İ'nin sadece analizini yapması için bu devlet 2 milyon dolar harcamıştır. Amaç bellidir. Havzayı ve fabrikaları önce "iyileştirmek" yani işçi sayısını ve işgücü maliyetini olabildiğince azaltmak ve parçalayıp özel sermayeye satmak. Başaramazsa da kapatmak. Kapatmayı bir koz olarak kullanıyorlar. Zira denize düşenin yılana sarılacağı anın zamanını ayarlamak peşindeler. Bu yönüyle düzen, kamuoyunu maden işçisine, maden işçisini de işine ve ürettiğine yabancılaştırmayı hedefliyor.

İşçi sınıfının tepkisi anlamında, Zonguldak sonrası Bartın, Ereğli ve en son Karabük'te yapılan mitingler ses çıkarmanın ötesine gidememiştir. Zira, Türk bayrakları, kurt işaretleri, tekbir sesleri, istiklâl marşı ve futbol sloganlarına benzer sloganlarla mitinglerin içleri boşaltılmış, panayır havasında bitirilmelerine önem gösterilmiştir.

(Devamı sayfa 15'de)

Ekim Devrimi'nin partisi

HALUK YURTSEVER

Ekim Devrimi'nin 77.yıldönümünde dünya ve Türkiye komünistlerinin gündemindeki en önemli sorun devrimci örgüt, parti sorunudur. Bu saptamayla, sosyalizm tarihine, teoriye, bugünkü dünya durumuna ilişkin son derece önemli ve "nasıl bir örgüt?" sorusuyla doğrudan ilintili sorunları ikinci plana atmış, bunların üzerinden atlamış, örgütü bunlardan ayrı, kendi başına, kendine yeten bir sorun olarak ele almış olmuyoruz. Bu saptamayla, komünistlerin bütün bu sorunlara siyaset vektöründen, komünist siyasetin tek ve vazgeçilmez aracı olan siyasal sınıf örgütü yaratma öncelikli görevinden yaklaşması gerektiğinin altını çizmiş oluyoruz.

Tartışılan devrimci partidir. Devrimci parti, toplumsal devrimin en önemli öznel öğesidir. Devrimci partinin, somut olarak bir devrimin öznesi olup olmayacağı yalnız kendisine değil, kendi dışındaki başka birçok koşula bağlıdır Devrimci olmayan bir durumda en devrimci parti de devrim yapamaz. İşçi sınıfının bilinç, hazırlık, savaşım kararlılığı ile devrimci partinin birliğinden oluşan devrimci öznel öğenin bulunmadığı hiçbir devrimci durum kendiliğinden devrime büyümez.

Bu hiç de "yeni" olmayan doğruları yinelemek gerekiyor; çünkü leninist parti teori ve pratiğine yöneltilen eleştiriler ve "yeni" parti teorileri bu doğruların sorgulanması noktasında düğümleniyor. Bir yandan, Ekim Devrimi'nin tarihsel olarak erken ve yanlış yerde gerçekleşmiş bir devrim, hatta darbe olduğu, buna bağlı olarak Bolşevik Partisi'nin de bir toplumsal devrim partisi değil, konspiratif, blankist komplocu bir örgütlenme olduğu ileri sürülüyor. Öte yandan, Ekim Devrimi'ni ve Bolşevik Partisi'nin bu devrimdeki rolünü kabul eder görünen başka bir eğilim, o günkü dünya koşullarıyla, bugünkünün farklı olduğunu öne sürerek Leninist parti teorisini temelden reddediyor. Türkiye'de bu reddedişin birden fazla versiyonu var. Bunlardan biri şudur: "Devrimci parti devrimci durumda kurulur; devrimci olmayan bir durumda demokrasi ve reformlar mücadelesi yapacak bir parti oluşturmak gerekir. Bugün en gerçekci ve sosyalizme meşruluk kazandırıcı proje budur. İşçi sınıfının partisi olmak da, ancak sınıf yığınının büyük bir hareketlilik içinde bulunduğu devrimci durum koşullarında mümkündür. Ayrıca, bugün Leninist tipte devrimci parti oluşturacak kadrolar yoktur. O halde bugün doğru ve gerekli olan devrimi değil, demokrasiyi amaçlayan bir partidir."

Bu görüşlere, Ekim Devrimi Partisi konusunu yeniden gündeme almanın hangi ihtiyaçtan kaynaklandığını anlatmak için değindim. Öte yandan, Leninist parti teorisi ile Bolşevik Partisi deneyiminin, onun sadık izleyicisi olduğunu iddia edenlerin sığ teori ve tekkeci pratiğinde somutlanan deformasyonlardan da arındırılması gerekiyor.

Ancak bunlar buradaki işimiz değil. Bu yazı, Bolşevik Partisi deneyiminin bazı önemli yönleriyle ilgili somut veri ve bilgiler aktararak tartışmalara ve geliştirme çabalarına zemin hazırlama amacı güdüyor.

Açıklık için, aynen uygulanabilir anlamda "parti modeli" düşüncesini doğru bulmadığımı tekrarlamam gerekiyor. Yöntem olarak yanlıştır. Lenin'de toplumsal ve siyasal koşullardan soyutlanmış bir örgüt modeli yoktur. Leninizm, devrimci siyaset ve örgüt teorisine katkıdır. Bu teori ve pratik bizim için vazgeçilmez bir referans kaynağı olmaya devam ediyor. Lenin'in partisinin kendi özgül ve somut koşullarında yarattığı somut biçim ve işleyişlerin aynen taklidi ise ne mümkün ne de doğrudur. Böyle bir anlayış, Bolşevik Partisi deneyimini ancak sonradan görülebilen eksik yönleriyle süzgeçten geçirmek avantajını değerlendirmeyi de engeller. Doğru olan, Leninist siyaset ve örgüt teori-pratiğini özüyle ve yöntemiyle içermek ve geliştirmektir.

Leninist parti teori ve pratiğinin evrensel ve özgül yönlerini birbirinden ayırdetmek, yalnız söylenmiş olanı değil, yaşanmış olanı da bilmeyi gerektiriyor.

Lenin'in partisi, öncü ve seçkin bir örgütlenmeydi

Yalnız Leninist parti değil, yeni bir toplumsal düzen kurmayı amaçlayan her oluşum, başlangıçta kaçınılmaz olarak bir öncü azınlığık hareketi olmak zorundadır. Çünkü, eski toplumu tümüyle yadsıyan ye-

ni bir toplumsal düzen seçeneği ilk ifadesini bir azınlığın söylemi ve eyleminde bulur.

"Öncü" kavramı iki anlamı birden içerir. Öncü, kütleye göre, bu kütle ister toplum ister işçi sınıfı kapsamında alınsın bir azınlığı ifade eder. Parti işçi sınıfının partisidir; ancak sınıfın tamamı hiçbir zaman parti içinde örgütlenemez, böyle bir amaç da güdülemez. Bütünün tamamı değil, ancak parçası öncü olabilir. Öncü kavramı aynı zamanda, yol açma, yol gösterme, başı çekme anlamını içerir. Sınıfın bire bir kendisi değil bir parçası olan parti, işçi sınıfının savaşımına önderlik ettiği ölçüde sınıfın partisi olur. Öncü partiyi, örgütsel olarakssınıfın küçük bir azınlığını temsil ettiği halde, sınıfın partisi yapan temel neden onun sınıfın bütününün tarihsel görevlerini öne alması ve her yol dönemecinde işçi sınıfının kesimsel değil, genel çıkarlarını savunan bir siyaset izlemesidir.

Rus Marksist hareketinin ideolojik temeli az sayıda seçkin aydının entellektüel çabalarıyla atıldı.

RSDİP ikinci kongresi döneminde Bolşevik fraksiyonun en önemli 9 önderinin sınıf kökenleri ve eğitim düzeylerini veren bir kaynağa göre bu 9 kişinin tümü orta-üst sınıflardan ve "aydın" denebilecek ailelerden geliyorlar ve tümü de döneme göre iyi eğitim görmüşler. Söz konusu kaynak, özgeçmişleri saptanabilen 5 Bolşevik önderin ikisinin babasının eğitim müfettişi, birinin avukat, birinin devlet memuru, birinin büro işçisi olduğu bilgisini veriyor. Bu beş kişiden üçü üniversite, ikisi teknik yüksek okul, biri lise mezunu. (1) 1907'de yapılan Beşinci Kongre delegesi 105 kişiden 21'i, yani, %20'si yüksek, 34'ü yani %32.3'ü orta, 39'u yani %37.1'i ise ilkokul eğitimliydi.(2) Rusyanın o günkü ortalama düzeyi düşünüldüğünde parti önderliğinin iyi eğitim görmüş kişilerden oluştuğu açıkça ortaya çıkıyor.

Eğitim düzeyiyle ilgili veriler bir yana, Bolşevik Partisi Rusya'nın en ileri aydın ve işçilerini biraraya getiren bir organizasyondu. Bolşevik Partisi hem teori ve siyaset sorunlarında, hem de parti kuruculuğu ve örgütçülükte üstün performans gösteren deneyimli, yetenekli ve devrimciliği yaşamının merkezine koymuş bir önderler kadrosuna sahipti. Bu kadro, bir yandan kahırlı bir yeraltı çalışmasıyla işçi sınıfı içinde sağlam mevziler edinirken, bir yandan da devrimci teori ve siyaseti geliştirdi; yalnız Rus işçi ve sosyalist hareketinin değil dünya sosyalist hareketinin en kritik sorunlarında en doğru taktikleri ortaya koyup yaşama geçirebildi.

150 milyonluk bir ülkede, sayısı en iyimser rakamla 20 milyonu geçmeyen bir işçi sınıfının öncü kolu olarak örgütlenen ve 1917 ocak ayında ancak 23 bin üyesi bulunan bir partinin dünyanın en büyük devrimini gerçekleştirmesi öncü örgüt teorisinden başka birşeyle açıklanamaz.

Bolşevik Partisi'ni doğuran sürecin en önemli yayını olan *Iskra* "kıvılcım" demekti ve alt başlığında, "Kıvılcım yangını tutuşturacak" diye yazıyordu. Kıvılcımın yangını nasıl tutuşturacağını 1917 Şubat-Ekim arasında yaşananlar gösterdi. Dar ve sıkı örgütlenmiş küçük Bolşevik Partisi 8 ay içinde yüzbinlerin partisi oldu. 1917 Mart'ında yalnızca 10 bolşevik üyenin bulunduğu bir bölgede 5 ay içinde üye sayısı 5 bini geçti.

Bolşevik Partisi her türlü savaşım biçimini kullanabilen bir eylem ve savaşım örgütüydü.

2. Kongredeki üyelik tartışması partinin bu niteliğiyle ilgilidir.

Lenin'in parti üyeliği için bir parti örgütünde çalışma koşulunda ısrarı, konuşanlarla çalışanları ayırmak içindi. "Kitle partisi" tercihi ile bu ayrımı yapmayan bir parti eylemde birlik ve disiplin sağlayamaz; devlet biçiminde örgütlenmiş sınıf düşmanıyla savaşamazdı. Daha önemlisi, bu üyelik anlayışı partiyi bireyler değil, organlar-örgütler topluluğu olarak tanımlayan yeni tipte bir parti anlayışına denk düşüyordu.

Bolşevik Partisi, yukarıdan aşağıya kurulan, yukarıdan aşağıya yönetilen, ülke çapında eylem birliğini merkeziyetçi yöntemle sağlayan bir partiydi. Öte yandan, Bolşevik Partisi'nin bütün birimlerinde canlı fikir tartışması olabiliyor, yerel örgütlerin özerkliği ilkesi yaşama geçirilebiyor, organlar ve kadrolar kendi görev alanlarında insiyatifle çalışabiliyor; zor koşullara rağmen parti organlar ve kadrolar kendi görev alanlarında insiyatifle çalışabiliyor; zor koşullara rağmen parti kongreleri toplanabiliyordu. Bolşevik liderlik ise farklılıkların zenginlik haline getirilmesinin çok çarpıcı bir örneğiydi. Lenin'in, vasiyetnamesinde "ancak büyük bir rezervasyonla Marksist sayılabilir " dediği bir Buharin, Pravda'nın editorlüğü türünden çok önemli işlerin yürütücüsüydü. Yıllarca Lenin'le didişen bir Trotsky, çok kısa zamanda Bolşeviklerin en önemli önderlerinden biri oldu ve Kızıl Ordu'nun başına geçti. Lenin, Ekim Devrimi öncesi ayaklanma kararına karşı çıkan, bununla da yetinmeyip ayaklanma hazırlık ve kararını duyuran Kamenev ve Zinovyev'le ölümüne kadar en önemli parti sorumluluklarını paylaştı. Kamenev, en önemli ve en büyük parti örgütünün, Leningrad örgütününün başına geçerken, Zinovyev de Komünist Enternasyonal'in en önemli liderlerinden biri oldu.

İdeolojik tartışma, eylemde birlik! Bolşevik partisinin hiçbir zaman vazgeçmediği temel ilkelerinden biri böyle formüle ediliyordu. "Parti programının ilkelerinin sınırları içinde eleştiri yalnızca parti toplantılarında değil, yığına açık toplantılarda da özgür olmalıdır... Partinin siyasal eylemi ise birlik gerektirir.

Ne açık yığın toplantılarında, ne parti toplantılarında, ne de parti basınında eylemde birliği bozucu hiçbir çağrı hoşgörülemez."(3)

Bolşevik Partisi, illegal ve gizli bir partiydi. İllegalite komünist çalışmanın içeriği ile ilgili bir kavramdır ve her durumda gizlilikle aynı şey değildir. Komünist özne, düzen legalitesinden bağımsız olduğu kadar özgürdür. Bolşevik Partisi her zaman illegal ve kuruluşundan devrime kadarki dönemin çoğunda gizli bir organizasyon olarak varoldu. Ancak en gizli olduğu zaman bile en legal ve açık çalışma biçimlerini kullanabildi; koşulların açık ve cepheden savaşmayı gerektirdiği dönemlerde güçlerini açık alana seferber edebildi. Yıllar süren kahırlı ve sabırlı yeraltı çalışmasıyla güç biriktirmekten, Duma seçimlerine girmeye, çarlık dumasına milletvekili göndermekten, koşullar elverdiğinde günlük açık gazete çıkarmaya, koşullar oluştuğunda ayaklanmanın askeri komitesini oluşturmaya kadar farklı mücadele biçimlerini uygulayabilmek Bolşevik Partisi'nin eylem esnekliğini gösteren örneklerdir.

Bolşevik Partisi'nin eylem çizgisini belirleyen herhangi bir savaşım biçimi değil, siyasal hedef ve taktiklerdi. Teorik çalışma konularının belirlenmesinden, ayaklanmayı hazırlayacak komitenin oluşturulmasına kadar her şey bu siyasal hedef ve taktiklere bağlanıyor; hiçbir araç ve yöntem kendi başına mutlaklaştırılmıyordu.

Kısacası, Bolşevik Partisi hareket ve manevra yeteneği yüksek, eylem anında yumruk gibi vurabilen, disiplinli ama aynı zamanda kendi içinde düşünce canlılığı ve tartışması olan bir partiydi.

Sınıf Partisi

Bolşevik Partisi gerçek bir sınıf partisiydi.

Sınıf-Parti ilişkisi açısından Rus Marksizminin başından beri "şanslı" olduğunu söylemek mümkün.

Bir kez, Rusya kapitalist gelişmişlik açısından görece geri olmasına rağmen, büyük ölçekli sanayinin az sayıdaki büyük merkezlerdeki yoğunluğu bakımından çok ileri bir noktadaydı. 1914 de 1000'den fazla işçinin çalıştığı büyük işletmeler Amerika Birleşik Devletleri'nde işçi sınıfının %17.8'ini istihdam ederken, Rusya'da bu oran %41.4'tü. En önemli iki endüstriyel merkez alındığında bu rakam daha da yükseliyordu Petrograd'da işçilerin %44.4'ü, Moskova'da % 57.3'ü böyle dev işletmelerde çalışıyordu.(4)

İkincisi, Rus işçi sınıfının oluşumu evrimci, kerteli (tedrici) değil, sıçramalı bir süreç izledi. Bunun sonucu olarak, Rusya işçi sınıfıköylü geçmişinden, ilişki ve bağlarından hızlı ve keskin bir kopuş yaşadı. Bu süreç onu devrimci düşüncelere açık ve eğilimli duruma getirdi. Çarlık rejiminin baskıları bu eğilimi güçlendirip onları düzen karşıtlığına iterken, ideolojik-programatik çizgisini narodnizmle mücadele içinde biçimlendiren, işçi sınıfının devrimci rolüne açık vurgu yapan Marksistlerin propaganda ve örgütlenme çalışmaları onları çekti.

Üçüncüsü, önemli sanayi merkezlerinde oluşan çok sayıdaki Marksist işçi eğitim grupları, en başından işçilerle Marksistleri biraraya getiren bir temel yarattı. Rusya'daki ilk işçi örgütleri narodnikler zamanında kurulmuştu. 1870'de Petesburg ve Odessa'da kurulan işçi örgütleri daha sonraki maksist yuvaların embriyonu oldular. Bu gruplar, üçer en fazla beşer kişilik eğitim hücreleri biçiminde biraraya geliyor, okuma yazma, matematik, tarih, coğrafyadan, siyasal ekonomiye kadar çeşitli konularda eğitim yapıyorlardı. Bu ilginç bir deneyimdi. Petesburg'daki ilk işçi örgütü olan narodnik Çaykovsky grubu, kentlileşen metal işçilerini devrimci saymadığı için "köylü" özelliklerini hala koruyan tekstil işçileri arasında örgütlenmeye ağırlık vermiş polis opeerasyonlarına dayanamayarak 1873'de dağılmıştı. Odessa'da kurulan 55-60 üyeli Güney Rusya İşçileri Birliği iki greve örgütlü destek sağlamıştı. 1890'dan sonra bu kez Plekhanov ve çevresi işçi eğitim grupları kurmaya başladılar. Çok sayıda işçinin katıldığı bu yuvarlar tam bir okul gibi çalışıyor, "öğretmenler"le "öğrenciler" arasında yakınlık ve etkileşim sağlıyordu. Eldeki sınırlı kaynaklar, 1887 de Petesburg 'da fabrika işçilerinden oluşan 6 eğitim yuvarının bulunduğu bilgisini veriyor. 1891'de bunların sayısı 20'ye varıyor.(5) Iskra'nın çıkışıyla birlikte işçi çevreleri arasında bağ ve merkezi eşgüdüm sağlanıyor. 1903'de Petesburg Sosyal Demokrat Komitesi'ne bağlı 25 fabrika hücresi, 25 kişiden oluşan bir propaganda grubu, 5 kişilik bir "yazarlar" ve 24 kişilik öğrenciler grubu bulunuyor.(6)

İşçi eğitim grup ya da yuvarları döneminin Rus sosyal demokrat hareketine önemli katkılarından biri, başta Lenin olmak üzere hareketin önder kadrosunun bu dönemde fabrika ve işçi yaşamının koşulları ve sorunları hakkında doğrudan, birinci elden bilgi ve veri toplamaları, işçi sınıfının bilinç ve ruh halini yakından tanımalarıdır. Lenin "Ne Yapmalı" da kendisini sık sık ziyaret eden bir işçiyi sorularıyla nasıl bunaltığını, işçinin "Fazla mesai yapmak senin sorularını yanıtlamaktan daha kolay" dediğini anlatır.

Bolşevikler, parti olarak şekillendikten sonra sınıf tabanlarını daha da güçlendirdiler. Bolşevik Partisi üyelerinin sınıf bileşimini veren bir kaynağa göre, 1905'de partinin toplam 8400 üyesinin 5200'u (%61.9) işçi; 400'ü %4.8) köylü, 2300'ü (%27.4) aydındı.(7)

1912 Duma seçimleri Bolşeviklerin kütle desteğiyle ilgili somut bilgiler veriyor. Bir mülk sahibinin oyunun 15 köylü, 45 işçi oyuna eşit sayıldığı bu se-

çimlerde Menşevikler 136.000 işçiyi temsilen 7, Bolşevikler ise 1 Milyon 144 bin işçi seççmeni temsilen 6 milletvekilliği kazanıyorlar. İşçi seçmenlerin %88.2 si Bolşeviklere, %11.8'i ise Menşeviklere oy veriyor. Dördü metal, ikisi tekstil işçisi olan Bolşevik milletvekilleri büyük endüstri merkezlerinden seçiliyorlar.(8) Bolşevik Partisi'nin sanayi işçileri içinde güçlü bir temele sahip olduğu tartışmasız bir gerçektir.

Bu sınıf ağırlığı zamanla parti önderliğine de yansıyor. Ağırlıklı olarak parti üst ve orta yönetim kadrolarının katıldığı kongre delegelerinin bileşimi bu yansımayı oldukça iyi gösteriyor:

Kongre Delegelerinin Sosyal Bileşimi (9)

Kongreler		İşçi	Köylü	Beyaz yakalı ve öteki	Bilinmeyen
II.Kongre	(1903)	3 (% 5.9)	0	40 (% 78.4)	8 (% 15.7)
III.Kongre	(1905)	1 (% 3.3)	0	28 (% 93.4)	1 (% 3.3)
IV. Kongre	(1906)	36(% 24.8)	1 (% 0.8)	108 (% 74.4)	0
V. Kongre	(1907)	116(% 34.5)	2 (% 0.6)	218 (% 64.9)	0
VI. Kongre	(1917)	70(% 40.9)	0	101 (% 59.1)	0

1917 Ocak ayına ait bir veri, Bolşevik Partisi'nin 23.600 üyesinin 14.200'ünün (%60.2) işçi olduğunu gösteriyor. (10)

Yukarıdaki rakamlardan, devrimci yükseliş dönemlerinde işçi üye sayısının arttığı, gericilik ve daralma dönemlerinde azalan üye sayısına rağmen işçi temelinin temsili düzeyde korunduğu, yönetim düzeylerindeki işçi sayısının ise sürekli bir yükseliş grafiği çizdiği sonucu çıkarılabilir.

Öte yandan Bolşevik Partisi'nin sınıf öncüleriyle iç içe geçmesi, tarihsel toplumsal koşulların elverişliliğine rağmen kendi kendine gerçekleşmedi, tersine o noktaya bilinçli, ısrarlı çabalarla ulaşıldı. Lenin'in "bir aydına sekiz işçi" türünde kışkırtıcı çağrıları hatırlanmalıdır.

Gençliğin partisi

Üyelerinin yaş ortalaması bakımından Bolşevik Parti gençliğin partisidir.

1907'de en öndeki dokuz Bolşevik önderin yaş ortalaması 34, Menşevik önderlerin yaş ortalaması ise 44 olarak saptanıyor. V. Kongre'ye katılan Bolşevik delegelerin yaş ortalaması 27.7, yerel örgüt yöneticilerininki 26 olarak veriliyor. Bolşevik Partisi taban üyelerinin % 60'ı 25 yaşın, her altı aktivistten birisi ise 20 yaşın altında (11)

1917'deki VI. Kongreye katılan delegelerin ortalama yaşı 29 olarak veriliyor. En genç delege 18, en yaşlısı ise 47 yaşında. (12) İşin ilginç yanı, aynı kongre delegelerinin ortalama parti üyeliği süresinin 8 yıl olması. Yaş ortalaması bu denli genç bir partide ortalama 8 yıllık parti üyeliği son derece çarpıcı. Yine aynı kongre verilerine göre her delege ortalama 3 ya da 4 kez tutuklanmış, ortalama 18 ay hapis yatmıştır. (13)

Bu sayılar parti üyelerinin süreklilik ve militanlık özelliklerinin yüksek olduğunu gösteriyor.

Propaganda ve örgüt

Bolşevik Partisi'nin en önemli bir özelliği yazılı propagandaya olağanüstü düzeyde önem vermesidir. Lenin, kendisinin teorisyen değil propagandist olduğunu söylemiştir.

Propagandanın özellikle de yazılı propagandanın hedef kütlesi dar; eğitici, kalıcı etkisi ise yüksektir. Yazılı propaganda milyonları değil en iyi durumda onbinleri etkileyip, eğitebilir. Öncünün eğitim ve yönlendirilmesinde propaganda en önemli araçtır.

Bolşevik Partisi'nin yayın siyaseti, öncüyü oluşturma ve eğitme hedefinde odaklaştı. Parti, sınırlı dağıtılan seyrek periyotlu gizli yayından, günlük legal gazeteye kadar çok ve çeşitli yayınlar çıkardı. Bolşeviklerin yayın siyasetinin en karakteristik yönü, parti örgütlülüğüyle yayın dağıtım miktarı arasında doğru bir orantı kurmalarıdır.

1917 Temmuz ayına ilişkin bir veriye göre, bu tarihte Bolşevik Partisi'nin 27'si Rusça, ötekiler 7 ayrı dilden olmak üzere 41 gazete ve dergisi var. Bunların 17'si günlük, 8'i üç günlük, 7'si haftalık, 3'ü onbeş günülük ve biri bir aylık. Toplam trajları 320 bin'i buluyor. Toplam parti üyeliği ile yayınların toplam dağıtım miktarı arasında yayınlar lehine üçte birlik bir fark var. Yayın dağıtımı ile parti üyeliğinin artış oranlarında ise fark parti üyeliği lehine açılıyor. *Pravda*'nın 1914 Ocak-Şubat trajı 25 bin, 1917 Temmuz tirajı ise 90 bin olarak hesaplanıyor. Parti üyeliğinin on misli artığı bu dönemde, Pravda okurlarının sayısı ancak üçbuçuk misli artıyor. (14) Parti üye sayısıyla, partinin gazetesi Pravda'nın okur sayısı arasındaki kimi zaman biri, kimi zaman öteki lehine ortaya çıkan farklılaşmayı, Rusya'daki okuma yazma oranlarının düşük olduğu türünden gerekçelerle açıklamak mümkün değil. Çünkü bu tarihte sanayi işçilerinin % 80.3'ü okur yazar. Bu farklılık birinci olarak parti yayınının işleviyle açıklanabilir. Bolşevikler açısından parti basınının esas işlevi, siyasal propaganda ve parti üyelerinin yönlendirilmesidir. Parti basını, en popüler olduğu zaman bile popülist olma-

mıştır. Bu farklılaşmanın ikinci nedeni, Bolşevik Partisi'nde yeni üyeleri partiye, sempatizan çevreleri parti çizgisine kazandıranın esas olarak parti *basını* değil, parti *örgütü* olmasıdır.

Ekim Devrimi ve Bolşevik Partisi deneyimi bugün devrimci parti yolunda yürüyenler için her gün bir başka yönü keşfedilen bitmez tükenmez bir hazinedir. Bu deneyimin derslerini daha tam çıkarmak, evrensel ve özgül yönlerini titizlikle ayırdetmek, bize bugün de yol gösterecek ilkelerine bugünden bir bakışla, koşulların ve dönemin farklılığını dikkate alan yaratıcı, eleştirel ve sentezci bir yaklaşımla sahip çıkmak, hakkıyla yerine getirilmemiş bir görev olarak önümüzde duruyor.

15.11.1994

Kaynaklar

1) David Lane, The Roots of Russian Communism. London, 1975, s.32
2) agy. s.38
3) Lenin, Toplu Eserler, İngilizce, Cilt:10, s.442
4) L. Trotsky, The History of the Russian Revolution, Pluto Press, London, 1977, s.32
5) D. Lane, agy. s.65.
6) agy. s.67
7) agy. s.26
8) A. Badayev, Bolsheviks in the Tsarist Duma, Bookmarks, London, 1987. s.9
9) Aktaran Tony Cliff, All Power to the Soviets, Bookmarks. London, 1985. s.160
10) agy. s.160
11) agy. s.36-37
12) agy. s.161
13) agy. s.162
14) agy. s.163

"Meydanlara çıkmanın zamanıdır"

(Baştarafı 9. sayfada)

Sanırım okurlar ortaya çıkan tablodan pek memnun kalmayacaklar. Ortaya çıkan bu tablonun Zonguldak özelindeki sebeblerine değinmek istiyorum.

1- İşçi sınıfının politik örgütsüzlüğü. Sınıfın iktisadi ve sosyal haklarını savunan sendikaların işbirlikçi ve ihanetçi tutumu. Bu örgütledikleri toplantılarda ve mitinglerde çok açık görülüyor. Türk-İş başkanı Bayram Meral özelleştirme konusunda iş kaybı tazminatı ve erken emeklilik noktasında ifade ettiği *"..Yasa bir çıksın bizde elimizi kolumuzu bağlamıyoruz, bizde yardım ederiz"* sözüyle niyetini, "Bu gidişle binlerce insan sokağa dökülürse bunun hesabını kimse veremez" derken de gerçek yüzünü gösteriyor. Hak-İş başkanı Necati Çelik ise üstüne basa basa Karabük'teki 100 bin kişinin eylemi için "...Siyasi bir amacı yoktur. Bu saf bir halk hareketidir." diyerek sermayeye yaranmaya çalışıyor.

Sarı sendikaların cenderesindeki işçi sınıfı bağımsız örgütlenmesini ve eylemini yaratamayacak durumdadır. Tabii bu durumun çözümü özellikle öncü işçilerin önderliğinde sendikalarına yapacakları basınç ve etkiyle bir oranda mümkündür. Ancak havzadaki öncü işçilerin durumu da parlak değildir. Bu açmaz işçi sınıfının edilgen duruşunun başlıca nedenlerindendir.

2- Ülke genelinde ve indirgediğimizde Zonguldak özelinde öncü işçilere de mücadele kanalları açacak ve onları bağımsız sınıf bilinciyle yönlendirecek güçlü bir komünist devrimci örgütlenme boşluğu olduğu yazının bir bölümünde ifade edilmişti. Dağınıklık, taktiksel hatalar ve ufuk darlığı sınıfla bağların iyi kurulamaması sonucunu doğuruyor. Ayrıca parti sorunu bu açıdan aciliyetini ve önemini koruyor. Yöntem üzerine fazla durmamakla birlikte ihtilalci, güvenilir ve sürekli bir çalışma tarzını oturtacak bir özgür öncü örgütlenmenin müdahalesine ihtiyaç vardır.

Ülkede bir hayli sol siyasal yapı var. Ancak dünyaya salt kendi pencerelerinden baktıkları sürece ve aman benim evim elden gitmesin ve misafirim de fazla olmasın anlayışıyla kendi dünyalarında mesut yaşayıp gittikleri sürece ölümle de yüz yüze kalacaklar. Zonguldak içinde bu böyledir. Siyasal boşluk kendini hemen hemen her alanda aciliyetiyle hissettiriyor. Kendini komünist ve hatta partili olarak ifade edenler yok değil. İçlerinde gerçekten birikimli öncü işçiler de var. Ancak üzülerek teslim ediyorum ki, meydanlarda sınıfla birlikte olmak ve meydanları dönüştürmek yönünde çaba sarfetmek yerine ya halkevlerinde pişpirik oynamayı veya birahane köşelerinde ateşli tartışmalarla yetinmeyi seçiyorlar.

1905 Rusya'sında bir Papazın önderliğinde Çar'ın resimleri ve haçlarla yine Çar'dan yardım dilenmeye giden ve hüsrana uğrayan Rus emekçileri 1 yıl bile geçmeden ellerinde bu kez çekiçle, kazmayla, kürekle ve orakla ve kendi önderleriyle aynı Çar'ın kapısına dayanmışlardı.

İnanıyorum ki yazımın başında yaptığım alıntıda Bilgit'in, temsil ettiği sınıfın korkusuyla bahsettiği "ajan"lar alanlara tekrar çıkacaklar.

LEVENT TAŞ

Devrimci kişilik ve savrulan kişilikler

KORKMAZ YILDIZ

Marks insanı, toplumsal ilişkilerin toplamı olarak tanımlar. Buna göre her insan, toplumsal olan, kendi bireyselliğinin (kişiliğinin) bir yanı, bir çizgisi, bir özelliği haline gelmişse o denli bireydir. Toplumsal bir varlık olarak insanın varoluşu, ister istemez, insanal karşılıklı ilişkileri, yalnızca toplumsal koşulların ve başka insanların belli bir insan üstündeki etkisini değil ama o insanın toplumsal koşullar ile öbür insanlar üstündeki etkisini de gerektirir. Her birey, bir birey olarak kendi gelişiminin nesnel koşullarını içinde yaşadığı toplumun tarihsel biçiminde bulur. Bir birey olarak insanın gelişmesinin ufku ve derinliği, toplumsal olanı özümlemesinin, toplumsal olanı dönüştürmesinin ve yaratmasının ufkunu ve derinliğini oluşturur.

Toplumun tarihsel biçimleri ve tipleri, aynı zamanda bireyine biçim ve tiplerini de oluşturur. Dolayısıyla bireyin kişiliğini tahlil ederken, bu kişiliğin oluştuğu sistemin ekonomik, felsefi, ideolojik ve siyasi süreçlerini bütün yönleriyle irdelemek bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Bugünün dünyası emperyalist-kapitalizmin her alanda hegemonyası altındadır. Emperyalist-kapitalizmin en belirgin özelliği, üretimin alabildiğine toplumsal laşması, dağıtımın ise aynı oranda bireyselleşmesi ve özelleştirilmesinde ifadesini bulur. Her türlü feodal değeri de yıkan bu üretim biçimi, bireyde de küçümsenmeyecek bir "özgürlük" anlayışını hakim kılar. Öylesine keskin çelişkili bir "özgürlük" ki, insanı çalıştığı zaman "özgür" çalışmadığı zaman köle yapan bir "özgürlük". İşte insanlar bu "özgürlük" anlayışının büyüsünde "burjuva birey" mertebesine ulaşırlar. Üretilen değerleri elinde toplayan burjuvazi ise; kendi sınıf felsefesi ve ideolojsini topluma empoze etmek için ustaca yöntemler kullanır.

Güçlü medyası ile bunu başarır. Eskiler "hafıza-ı beşer nisyan ile malüldür" derler, bugün ise hafıza-ı beşer medya ile malül hale getiriliyor. Toplum kendi iyi, güzel değerlerine yabancılaştırılıyor, kayıtsızlaştırılıyor. Kapitalist kültür odakları tarafından, kişilikleri yok eden, düşüren, her türden en aşağılık en iğrenç kişilikler medya aracılığıyla topluma dayatılıyor.

Nispi ekonomik olanakların, kırıntılar tüketmenin rehavetinde uyuşan insanlar bu kültürden kısa sürede etkileniyorlar. Her türden ideolojik sapmanın, oportünizmin, kendiliğindenciliğin kol gezdiği bunalım dönemleri, kapitalizmin ideolojisini toplumun bütün hücrelerine sızdırdığı dönemlerdir. Tarihsel bilinçler yoklanıldığında özellikle devrimci hareketlerin yenildiği dönemlerde burjuva kültür ve ideolojisinin devrimci saflara da kolaylıkla nüfuz edebildiği görülecektir. Örneğin Rusya'da 1905 yenilgisinin ardından her alanda burjuva idealizminin kokuşmuşluğunu Gorki, "utanılacak on yıl" olarak ifade eder.

Lenin'in "subjektif idealizm" olarak adlandırdığı bu akımın gelişme biçimi de çok ilginçtir. Yaygın tanımıyla Ampiryokritisizim (dardeneycilik) olarak bilinen sapmanın mucitleri Alman filozof Richard Avenarius ve Viyana'lı fizikçi Ernest Mach'tır. 20. yüzyılın başlarında fizik biliminde meydana gelen köklü ilerlemeler, 1905 yenilgisine denk düşünce, parti çevresinde "Marksizmi gelişen biçime uyarlama" adı altında safsatalar üretilmeye başlandı. Tabi ki, gerçek amaç bu olsaydı safsata olmazdı. Ama amaç fark-

lıydı. Yenilgi, kafalarda bilime devingenlik kazandıran gerçek olgunun, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uyum veya çelişkide olduğu Marksist temel tezini yadsımaya yönelik bir eğilim doğurdu, bilim dar bir çerçevede bir kaç alimin ilişki ve deneyleriyle açıklanmaya çalışıldı. Tabii toplumun gelişimi de bu "bilimsel" gelişmelerle sınırlı dar alana hapsedilmiş oldu.

Fakat bu akım, etkisini birçok sosyal kurum içinde hissetirdi Sovyetler'de. Ve Lenin ünlü "Materyalizm ve Ampiryokrtisizm" adlı yapıtıyla bu felsefenin etkisini önemli ölçüde kırdı.

Bizde de 1980 faşizmiyle desteklenen 24 Ocak kararları ile birlikte çarpık bir biçimde sermayenin yoğunlaşma dönemi yaşandı, tekellerin gücü önemli oranda arttı. Üretim ve bölüşüm arasındaki uçurum daha da derinleşti. Sermayeyle yoğunlaşan, darbe anayasası ile kurumlaşan burjuvazi, topluma ve devrimcilere bu kaos ortamında çeşitli misyonlar altında ideolojisini ve ahlâkını ulaştırmakta gecikmedi. Zaten 80 faşizmiyle büyük yenilgi alan devrimci-demokrat çevreler, bir de faşizmin zindanlarında rehabilitasyona tabi tutulunca, dışarı çıktıklarında, yaşamın fırtınasından çabuk etkilenip tepe takla gittiler. Bunun dışında kalan bazı yapılar da vardı. Bunlar yalpalamadan yollarına devam ettiler. Bu kararlı yapılar 71'in devrimci değerlerini, ideallerini günümüze taşımayı başarabildiler. Bu değerleri taşıyanlara bugün saygı duyuyoruz. Taşıdıkları değerlere sahip çıkıyoruz.

Yenilginin, rehabilitasyonun ve tekelci ideolojinin savurduğu birçok eski zaman devrimcisi, içine girecekleri sıcak bir devrimci ortam da bulamadıklarından(!) sürekli kendini aşmanın yollarını aradılar. Kendilerine hep şu soruyu sordular. "Kendimi nasıl aşacağım?" Bu çabayı hep bireysel olarak gösterdiler. Oysa bu çaba da yine toplumun sorunlarıyla iç içe kollektif bir biçimde sarfedilmeliydi. Şimdilik legal demokratik ve mesleki örgütlerde bu işin olması gerekirdi. Bazı devrimciler, bu tür yerlerde konumlanarak kendilerinin "deşifre olmak" istemediklerini zira daha boyutlu mücadeleye hazırlanmak istediklerini ifade ediyorlardı. Fakat olayları gözlemlemenin ötesinde hiçbir şey yapmadıkları gibi, giderek kendilerinde gördükleri teorik eksikliğe tepki olarak bu konuda oldukça zengin fakat pratik çabadan hemen tümüyle yoksun elit çevrelere döndü ilgi odakları ve kendilerini içten içe kemiren kurtçuk, zamanla çürümeyi de başlattı. Bu çevrelere girmek istemeyen insanlarda ise çizgi değişimleri ve bunalım teorileri oluşmaya başladı. Yaşamı ve dünyayı hep uç noktalarda yorumlayan bu sığ kafalı insanlar, militan bir ruha ulaşayım derken, gerçek güçleri bu duruma uygun olmadığı için bu kez devrimci çevrelerden tümden soyutlanma noktasına düştüler. Sorunun özü buydu yoksa yukarıda sayılan kendilerince buldukları birtakım eksiklikler, olumsuzluklar değil. Mesele, tekelci ideolojinin kişiliklere nüfuz ederek kendi tipini yaratmasıydı.

Yine 70'li yılların devrimcilerine baktığımızda, dönemin etkisiyle kılık kıyafetlerde Che özentisi varken, 80'den aynı dönemin popüler söylemiyle "entel aydın" tipi baş gösterdi. Hatırlanırsa dönemin bu tipini ve kişilik özelliklerini Cumhuriyet gazetesi çizeri hızlı gazeteci Necdet Şen çizgilerinde yansıtıyordu. Oldukça yozlaşmış bu tipleri "Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" sözünde olduğu gibi kendisinin dost çevresini çok iyi ortaya koyuyordu. Toplum bu kişiliklere soğuk yaklaştı. Biçimleriyle, kullandıkları ağdalı dille kendi sorunlarından uzak tipler olduğunu sezdi. Bu kişiliklerin lafta söylemeseler de tiplerinin topluma verdiği somut mesaj şuydu. "Bakın ben ipli gözlüğümle, kulplu çantamla, saçımla, sakalımla, pipomla sizlerden farklıyım, daha rahatım, daha özgürüm, daha çok okuyor daha çok biliyorum, daha zengin ve sanatkâr ruhluyum, daha kültürlüyüm, daha yaratıcıyım vs. Bu tiplerin devrimci değerlere saldırırken kurdukları ortak bir koroları da var. Çevriemize en yakın olandan en uzak olanına kadar hepsi aynı senfoniyi çalıyor. "katılık", "kuralcılık", "tabular" vs.

Toparlarsak dönemin kişiliğini, şu özellikleriyle tanımlayabiliriz. Bilimdışı olmak, ideolojik düzeysizlik, toplumdan kopuş, yalan, kompleks, demogoji, samimiyetsizlik. Dikkat edilirse tekelci düzende kişiliklerdeki her türden ideolojik sapmaya, "özgürlük" olgusunun yanlış kavranması neden oluyor.

G.V. Plehanov "Tarihte Bireyin Rolü" adlı yapıtında özgürlüğü şöyle açıklıyor. *"...Özgür irade yoksunluğunun bilinci, bende, yaptığımdan başka türlü hareket edebilmenin nesnel ve öznel tam bir olanaksızlığı biçiminde kendini gösterirse ve aynı zamanda, eylemlerim bana, öteki tüm mümkün eylemler içinde en çok istenilenler olarak gözüküyorsa o zaman bilincimde zorunluluk özgürlükle ve özgürlük zorunlulukla özdeşleşmiş olur; ve ben artık yalnızca özgürlük ile zorunluluk arasındaki bu özdeşliği bozamadığım, birini ötekinin karşısına çıkaramadığım, zorunluluktan rahatsızlık duymadığım anlamında özgür değilimdir. Fakat böylesi bir özgürlük yokluğu, aynı zamanda özgürlüğün en eksiksiz biçimde ortaya çıkışıdır..."* Devamla bir başka yerde ise şöyle der;

"... Toplumsal konumu ona başka bir kişilik verdiği için 'çırak' yalnızca zorunluluğun bir aracı olmakla ve böylece yapamamazlık edememekle kalmaz, aynı zamanda böyle olmayı tutkuyla ister ve bunu istememezlik edemez. Bu da, özgürlüğün bir yüzüdür. Ve dahası, zorunluluktan doğan özgürlüğün bir yüzüdür. Yani daha doğru bir deyişle bu, zorunlulukla özdeş olan özgürlüktür. Özgürlük haline dönmüş zorunluluktur. Bu özgürlükte belli oranda bir baskıdan özgürleşmedir; aynı zamanda belli ölçüde bir sınırlamanın anti tezidir. Kapsamlı tanımlar yüzeysel alanları reddetmez, ama onlara eklenerek tümünü içinde taşır.

Fakat bu durumda ne tür bir baskı, ne tür bir sınırlama söz konusu olabilir? Bu açıktır. Düalizmi (ikicilik) kafasından atamamışların enerjisini dizginleyen moral baskı; ideallerle gerçeklik arasındaki aralığa köprü kuramamış olanların acısını çektikleri sınırlama. Birey, kahramanca bir çabayla felsefi düşüncede bu özgürlüğü kazanana dek tümüyle kendi kendisine ait olamaz ve çektiği ruhsal işkenceler kendisine karşı duran dış zorunluluğa ödediği utanç verici haraçlar olur. Fakat birey, acı ve utanç verici sınırlamanın boyunduruğunu atar atmaz daha önce hiç tanımadığı yeni dolu-dizgin bir yaşama adımını atar ve özgür eylemleri zorunluluğun özgür ve bilinçli ifadesi haline gelir. işte o zaman büyük bir toplumsal güç olur ve artık hiç birşey onu; şeytanca yalanların üstüne, tanrı gazabının yıldırımları gibi düşmekten alıkoyamaz..."

Özgürlük zorunluluk diyalektiğini böyle ortaya koyduktan sonra, dönem kişiliğinin özgürlük anlayışı rahatlıkla çözümlenip deşifre edilebilir. Özellikle günümüz devrimci kişiliklerinde de sevgi, cinsellik, aşk olgularında hakim olan özgürlük anlayışı da dönemin çizgilerini taşımakta. Bu zaaflar çoğu zaman devrimci yapıların kişilikle beraber yıkımını getirebilmektedir. Bu zaafları aşabilmenin biricik yolu devrimci iradeyi sınıf savaşımında ve toplumun hücrelerine sızarak, toplumla beraber değişip dönüşerek çelikleştirmektir.

Biz bu toplumla, onun gibi olmak istemediğimiz için çelişki, değiştirmek istediğimiz için de ilişki halinde olmak zorundayız. Değiştirmek için de onu anlamak iç içe olmak, birçok tutucu yanıyla geçici olarak boğuşmak zorundayız. Bilincinde olduğumuz, bizi ve yaşadığımız toplumu gerçek özgürlüğe doğru ilerletecek bir zorunluluk. Bu noktada Engels'in "özgürlük, zorunluluğun bilince çıkarılmasıdır" mükemmel özdeyişiyle çakışan bir zorunluluk. Yoksa toplumla sürekli çatışarak ondan kopan ve daracık bir çevrede köleleşmeye hizmet eden bir "özgürlüğü" devrimciler kabul edemezler.

Özetle, düzenin kişilik özelliklerinden kurtulamayan, zaaflarını aşma yolunda çaba sarfetmeyen, tutarlı devrimci özellikler göstermeyen,insanlar tutarlı demokrat, aydın mevzisinde dahi tutunamazlar. Kaldırabilecekleri yükleri dahi kaldıramaz duruma gelip, hem kendilerine hemde topluma karşı saygılarını yitirirler. Dolayısıyla sorun militan devrimci ve saygın bir kişiliğe kavuşma sorunudur.

Zira iyi ve güzel bütün değerler bu kavşaktan geçiyor. Düzenin ve dönemin mantığına hizmet edenler, çiçek pasajı ve "bar aydını" olabilirler. Biz başka bir güzergahtayız. Bu yol devrimin cephesine ve cephe gerisine gidiyor. Ve bu yolun kenarında fabrikalar, üniversiteler, gece kondu mahalleleri var.

Bir başka yol var ki, oda burjuva idealizmine çıkıyor. Bu yolun her iki yanı ise uçsuz-bucaksız steplerle kaplı ve mücadelenin yükselmesine koşut olarak, bu iki yol arasındaki mesafe daha da açılacak

Yine ütopya hakkında:

Sorunlar, ayrışmalar, çalışma alanları

İLKER BELEK

Bu yazı, son altı ay içerisinde ütopya üzerine yazdıklarımın üçüncüsü oluyor. Konuyla ilgili olarak söylemeye çalıştıklarımda ana temalar şunlar: Sosyalist teorik yeniden yapılanmanın gerekliliğine vurgu; söz konusu gerekliliğin nedenleri; yeniden yapılanmanın kendisine sorun olarak belirlemesi gereken alanlar, tersten yaklaşılırsa teorik yeniden yapılanmayı bir zorunluluk olarak dayatan boşluklar; birliğin salt pratik-siyasal bir sorun olmanın ötesinde-zihinsel bir faaliyetin sonucuna bağlı bir üst sentez oluşu tezi. Bunları daha önce *İnsancıl* ve daha kapsamlı biçimde de *Devrim*'de işlemeye çalışmıştım.

Yeniden ütopya konusuna, daha doğrusu yukarıdaki tezleri içeren bütünlüklü argümana dönüşümün nedeni; genel olarak teorik yeniden yapılanma faaliyeti konusunda ileri sürülebilecek mütevazi bir tartışmayı gerçekleştirebilmek.

* * *

Sosyalist yazın faaliyeti; bir başka deyişle sosyalist teorik faaliyet dört form ve düzeyde sürdürülüyor:

a) Kapitalist sistemin insanlık dışı doğasını gündelik-somut verilerle deşifre etmeye yönelik olup, sosyalizm sempatizanlarının kafasını kendi gündelik yaşantıları zemininde netleştirmeyi ve sosyalizm aktivistlerine de pratik propaganda notları sunmayı amaçlayan ve daha çok da günlük, haftalık, onbeş günlük gazetecilik ve dergicilik formlarında üretilip, kullanılan materyaller.

b) İlk maddede andığım materyalleri kapitalist sistemin teorik eleştirisi çerçevesinde kullanarak, kapitalizmin ideolojik, siyasal, ekonomik eleştirisini yapan ve eleştirinin teorize edilmesi anlamına gelen ürünler: Yeni dünya düzeni, sermayenin yeniden yapılanması dinamikleri bu amaçla en sık kullanılan temalar olarak belirlenebilir.

c) Yıkılmış sosyalist sistem deneyiminin (ister gerçek bir sosyalist sistem, isterse sosyal emperyalizm, bürokratik sosyalizm vb. gibi sıfatlarla tanımlansın) yukarıdakiyle aynı türden eleştiriye tabi kılınması, yani, sosyalizm deneyiminin teorik eleştirisi. Bu son iki form ve düzey daha çok teorik dergicilik faaliyetlerinin ve yine dikkate değer bir külliyetle (ancak bu kez üçüncü form için daha nadir olmak üzere) kitap türü üretim faaliyetlerinin konusu olarak karşımıza çıkıyor. Reel sosyalizm eleştirisi konusunda ise teorik yazınsal faaliyetimizin henüz pek zengin olmadığını eklemek gerek.

d) Bütün bunların dışında ve sonuncu olarak, ancak dünya yazınında örneklerine rastlama olanağı bulunan (ve orada bile şimdilik pek az sıklıkla görülebilen); çoğunlukla üzerinde gerçekleşeceği nesnel zeminin gündelik koşullarından soyut bir tarzda ele alınan; olması gerekli sosyalist toplum projesini hiç olmazsa en genel hatlarıyla belirginleştirmeye çalışan ve kurguladığı projenin yaşama geçirilmesi süreci söz konusu olduğunda Marksist tezlerle dikkate değer derecede uyumsuzluklar içeren bir stratejik mücadele perspektifi öneren faaliyetler var.

* * *

Benim sosyalist teoride yeniden yapılanma derken kastettiğim süreç; ikinci ve üçüncü maddelerde andıklarımı kendisine zemin olarak alan bir sosyalist toplum projesi oluşturma sürecidir. Bu faaliyet, yukarıda anılan örneklerinde olduğu içinde bulunulan nesnel koşullardan bir ölçüde kopmak zorunda kalacak, ancak oluşturulan tezin ana noktalarını sınıf savaşımına içselleştirmek bakımından yaşamın tam içinde olacaktır. Dolayısıyla burada şu noktada açık olarak ortaya çıkmaktadır ki; gelecek bir toplum projesinin bugünden ve teorik olarak üretilebilmesi için kapitalist ve özellikle de eski sosyalist sistemlerin tüm verileri kullanılarak değerlendirilmesi ve yaratıcı eleştiri süzgecinden geçirilmesi gereken koşuldur. Aynı noktada yeter koşulu bu zemin üzerinde bilimsel ve yaratıcı "hayal görme" etkinliği oluştu-

rur... Çoğu kişiye kelime hoş gelmese de... "Hayal görme" etkinliği "Ne?" sorusuna yanıt arayacaktır.

"Ne?" sorusuna yanıt aranılan bu süreçte üç ciddi tehlikenin sosyalist hareketin önünü kesip, onu neredeyse tam bir hareketsizlik konumuna sokabileceğini tespit etmek gerekir:

a) Teorik yeniden yapılanma faaliyeti, Marksizmin meta üretimi, artı-değer sömürüsü, sınıf savaşımı gibi bütün temel kavram ve yaklaşımlarının da reddedilme noktasında yeniden tartışıldığı bir zaman kaybı durumuna gelebilir ve faaliyet tam bir sağ teorisizm biçimini alabilir. Bu durumda, doğal olarak, Marksizm adına elde hiçbir şey olmayacak ve tam tersi düşünülebiliyor olsa da ortaya çıkanlar kapitalizmin bir biçimde kutsanmasından başka birşeye yaramayacaktır.

b) Anılan teorik faaliyet, kendisi dışında her türlü pratik aktivitenin, en azından kendisi tamamlanıncaya kadar ertelendiği; eksiksiz, mükemmel, olası bir gelecekteki her türlü sorunu tüm ayrıntılarıyla açımlama kapasitesinde olacak bir soyut-gerçek dışı paradigmanın üretilmesi amacına da hasredilebilir. Böylece teorik faaliyet kendinden menkul, bitmez , tükenmez, salt kendisi için varolan bir düşünce kumkumalığı biçimini de alabilir. Bu faaliyetin bu haliyle sonsuz ve sonuçsuz olduğunu belirlemek gerekir. Çünkü teorik faaliyet somut nesnelliğin sonsuzluğu ölçüsünde sürekli ve sonsuz olmak zorundadır. Ancak hareketlenmek anlamında teorinin tamamlanmasına endekslenmiş bir siyasal faaliyetin, aslında kendisini bütün dış temas ve etkinliklere kapayıp, kastlaşarak mumyalamış olacağı da açıktır. Tamamlanmış bir teori yoktur ve olamaz; öte yandan yaşamı olduğu gibi açıklayıp, insanların kafasında yeniyi somutlayacak derecede tamamlanmamış olan teori de teori değildir.

c) Yukarıdaki ile bağlantılı olarak teorik yenilenme faaliyeti kelimenin tam anlamıyla "akademik" bir biçim de alabilir. Gerçekten de olguların teorize edilmesi süreci, pratiğin konu edilen kısmındaki ilişkilerin soyutlanması, yeni ilişki biçimlerinin kavramlaştırılması sürecinde bir tür içe kapanmayı gerektirebilir. Bu, faaliyetin doğası gereği olup, teorik çalışma içinde olan hemen her birey ve grubun hiç de yabancısı olmadığı bir olaydır. Burada tehlikeli olan yan, Marksizm adına da olsa yapılanların teorisizim boyutunda pratikten kopması ve kendi başına mutlak bir değer kazanmasıdır. Kendi başına böyle bir süreç, o süreci başlangıçta severek yaşayanlar açısından bile bir süre sonra son derece sıkıntı verici bir hal alabilir, buna rağmen yine de önüne geçilmez bir olgu olarak gündeme gelebilir.

Bütün bunlardan sonra şu sonuç çıkarılabilir: Anılan teorik yenilenme faaliyeti, pratiği elimizdeki tüm verileriyle kucaklayıp, gelecekteki bir yaşamın biçim ve olanakları konusunda soru sorabilen ardniyetsiz insanları ikna edebilecek yaratıcılığı ile şu üç tehlike barındıran olgunun çelişkilerini çözümlemek zorundadır: Sağa kayma; mumyalaşma; teorisizm.

Söz konusu bu üç tehlike yaşanırsa, ortaya şüphesiz ki; yaşamın siyasal dinamiklerinden uzaklaşmış ilk durumda kesinlikle Marksist olmayan, diğer iki durumda ise, yaşamla bağıntısını tamamen koparmış ya da hareket etmeyi kendi dışında kalanlara ("siyasilere") havale etmiş bir yapı çıkar. Marksist kaygılar güdenlerin ilk durumla kıyasıya bir savaş dışında alıp veremedikleri herhangi bir şey yoktur ve olamaz. Diğer durumların ise, sosyalizm için mücadele edenleri uyarıcı, motive edici tarzda ve yaşanarak aşılması gereken çelişkiler olarak algılanması gerektikleri düşüncesindeyim.

Andığım bu çelişkiyi iki başlıkta toparlayabilirim: a) Soyut faaliyet ile pratik faaliyet arasındaki çelişki ve b) kitleşeselleşme kaygı ve amacı ile "yalnızlaşma" arasındaki çelişki. Unutulmamalı ki her ikisi de yeni bir dünyanın peşinde olan tüm birey ve kurumların yaşayageldikleri olaylardır. Öyle sanıyorum ki buradaki asıl sorun; çelişkiyi reddetmek ve daha da önemlisi, bu çelişkilerin Marksist çözümlere ulaştırılamayışından başkaca bir anlam taşımayan sapkın sonuçların ortaya çıkış olasılığını, yenilenmenin önüne engel olarak dikmek amacıyla yapılandırmaktır.

* * *

Yukarıda anılan riskler, şüphesiz ki, yenilenme ya da ütopyanın yaratılması faaliyetine karar verilmesi durumunda geçerlidirler. Daha öncesinde söz konusu olan ise bu türden bir yenilenmenin gerekip gerekmediği konusudur. Bu konuda yürütülebilecek ve kısmen de yürütülmekte olan tartışmaların üç başlıkta özetlenmesi mümkün görünüyor:

a) Bu tartışmada taraflardan birincisini; Marksizm'in teorik bir yeniden yapılanmaya gereksinim duymadığını, kapitalizmin Marks zamanından beri geçirmiş olduğu somut değişimlerin teoriyi güncelleştirmek gibi bir gündem getirmediğini; aslolanın pratik-siyasal faaliyetin örgütlenmesi olduğunu savunanlar oluşturuyor. Bu haliyle bu görüşün savunucularının her türlü teorik çalışmayı zaman kaybı ve yukarıda sıralanan türden

risklerin kurbanı olmakla suçlayıp, bir kenara bırakacakları açıktır. Salt pratik-siyasal mücadele taraftarlarının kendi içlerinde legal/illegal, silahlı/silahsız gibi alt tezleri savunuyor oluşları ve buna uygun tarzlara yönelerek ayrılmaları ise konuyu ele alış bağlamımız bakımından önem taşımıyor.

b) İkinci grubu, teorinin düzeyini yeterli görüp, bu düzeyin, sosyalist mücadele sürecinin içinde olanlara, yön bulmak bakımından yeterli donanımı sağladığını düşünenler oluşturuyor. Ancak ilk gruptan farklı olarak bunlar, pratik faaliyetin üzerinden örgütlenebileceği ve kitlesel temasın kalıcı/kurumsal bağlara dönüşmesini sağlayacak stratejik tarz hakkında, bir netleşmenin ve bu boyutlu bir teorik yenilenmenin gerektiği kanısını taşıyorlar. Böylece bu grup, teorik faaliyetin sosyalist hareketteki stratejiler üzerinde yürütülmesi gerektiğini; bunun ötesinde sınıfsız toplum projesini yaratma etkinliğinin sosyalizm mücadelesi zemininde kökten bir toplumsal alt üst oluş sonrasında, sosyalizmin inşası dönemine ilişkin bir sorun olduğunu vurguluyor.

c) Sonuncu grup ise, daha önceden de kısmen değindiğim gibi, daha cılızdır ve çok ayrıntılandırılmamış olsa da çizgileri iyice net ve toplumsal yaşantının tümünü kuşbakışı görebilmeyi olanaklı kılacak derecede bütünlüklü bir sosyalist toplum projesi kurgulanması gerektiğini savunmakta ve gereğini yerine getirmeye çalışmaktadır. Daha çok Avrupa'daki yazılı ürünleriyle tanımlanabilen bu grubun bir diğer önemli özelliği, oldukça belirgin anti Sovyetik çizgiye oturması ve geçmişte yaşananın bir sosyalizm deneyimi olmadığını özellikle vurgulamasıdır. Anılması gereken diğer özelliği ise onu Türkiyeli Marksistleri'in tepkisini kazandıran bir zemine oturtmaktadır: O da; sosyalizm yolunda devrim olgusunu tamamen yok sayıp; oluşturulan sosyalizm projesinin bugünden başlayarak ve kapitalizm koşullarında ve genellikle de sosyalizm için tanımlayıcı olduğunu düşündüğü kurumlar aracılığıyla (örneğin işyeri ve tüketici konseyleri aracılığıyla); deyim yerindeyse azar azar ama içten çökerterek; kapitalizmin zaman içinde teslim alınması sürecinin örgütlenmesi anlayışıdır. Şüphesiz ki, bütün gücünü sistemi toptan altetmeye ve iktidarı ele geçirme perspektifine endekslememiş bir yönelimin çok küçük ölçekli kimi modeller yaratması olanaklıdır. Ancak unutmamak gerekir ki, kimi sosyalistik modelleri kendi dinamiklerine içselleştirmek ve onlardan kendisini yeniden üretecek ivmeleri üretmek bakımından da oldukça başarılıdır. Bu anlamda model sosyalizmi olarak tanımlanabilecek bu girişim, ancak kapitalizmin egemen donanımı içindeki kimi yapı ve kurumlara tabi olarak yaşayabilecek, bu ise savunucularını en baştan olmasa bile kısa süre içinde ne için olursa olsun (isterse kapitalizm egemenliğini sürdürüyor olsun) modelin yaşatılması kısır döngüsüne sokacaktır. Dolayısıyla bu tarzın siyasi değil, daha çok "akademik" bir tarz olduğunu belirlemekte yarar var.

* * *

Açık ki yukarıda sıralanan taraflardan ilkinin (sosyalizmin bugün içinde bulunduğu bunalımlı konum ve buna karşın kapitalizmin kendisini yenileyerek işçi sınıfı da içinde olmak üzere bütün toplumsal sınıfları kendisine entegre etmekte gösterdiği başarılı performans gözetildiğinde) ciddiye alınabilir tarafı yoktur. En azından kapitalizmin ortalama kâr oranlarını ve artı-değer sömürüsünü yukarı çekmekte gösterdiği başarı (bilimsel teknolojik devrim, teknolojinin kapitalistçe kullanımı, yeni iş örgütlenmesi biçimleri, bunun da ötesinde işin yeniden yapılandırılması projeleri ile sermayenin bir bütün olarak yeniden yapılandırılması süreçleri bu amaçla geliştirilen araçlardır); kapitalizmin ve kendisini yıkıma götüren dinamikleriyle birlikte sosyalizmin güncel boyutta yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Eski sosyalist sistemin çeşitli sosyalist odaklarca farklı farklı değerlendirmeye tabi tutuldukları bir gerçek. Yalnız başına bu gerçek bile geçmişteki deneyimin değerlendirilişinde söz konusu olan üslup ve içeriğin karşılıklı olarak yeniden ele alınmasını gerektirir ki, bu faaliyetin kendisi, en azından, taraflardan birisi için değilse bile diğerleri için mutlaka eksik görüşlerin yenilenmesi anlamına gelecektir. Böylece Türkiye sosyalist hareketinin eski bölünmüşlüğüne teorik zemin oluşturan görüş farklılıklarının tanımladığı yapısal ortamın kendisi bile, bir yeniden yapılanmanın zorunluluğunu dayatmaktadır.

Kanımca asıl dikkate alınması gereken sorun ikinci ve üçüncü sırada andığım grup ya da tarafların, yine bir senteze kavuşturulabileceğini düşündüğüm çelişkili konumlarını ifade eden tutumlarına ilişkindir. Ancak öncelikle her iki tarafça savunulan görüşlerin bir ölçüde yeni bir bileşim oluşturmaya uygun konuma gelecek biçimde "arındırılması" gereklidir: İlk olarak; yukarıda ikinci maddede andığım görüşün kitleyle buluşmaya yarayacak stratejiler şeklinde somutlanan önerisi daha somut ve maddeleştirerek (örneğin Türkiye'nin sınıf güçleri analizi ve sosyalist hareketin hedef kitle ile bireysel ve psikolojik temas

olanaklarının nasıl yaratılacağı konusu en önemli stratejilerden birisidir) ifade edilebilmelidir. İkinci olarak ise bu görüş teorik faaliyet konusundaki bu indirgemeci tarzından kurtarılarak, kapsamı, kitleyle temas sırasında yanıtı kullanılacak "Ne?" sorusunu gündeme taşıyacak biçimde genişletilmelidir.

Öte yandan ise, gelecek toplum projesi üzerine çalışanların ortaya koydukları çerçevenin hedef küçülten modelci tarzı kazınmalı, ancak geleceği somutlamayı hedefleyen "hayalci" boyutu geliştirilmelidir. Burada önemli olan nokta "ütopya" çalışmasının boyutlarının iyi belirlenebilmesi ve neyin, ne kadar ayrıntılandırılacağını "akademik" bir tarza kaymaksızın karar verilebilmesidir. Çok kabaca bu sorunun yanıtı şu şekilde ifade edilebilir: Toplumun gündeminde olan ve sosyalistlerin toplumun gündemine sokmak istedikleri konusunda, sosyalistlerin kendilerini somut olarak ifade etmelerine olanak tanıyacak bir ayrıntı düzeyi yeterlidir ve bu sosyalizmin programı olarak kullanılabilir. Böylece bir çerçevenin olmadığı ve salt hareket stratejilerinin tartışıldığı yerde, sosyalizmin kendisini bir bütün olarak tanımlayabilmesi olanaksızdır. Çünkü strateji ancak yeter şarttır.

* * *

Sosyalist bir yeni toplum projesinin tanımlaması ve üzerinde çalışması gerektiğini düşündüğüm sorunları daha önce yine **Devrim**'deki yazımda sıralamıştım. Şu noktada ise, bu sorunları, hedef kitleye yönelik mesajlarda aciliyet arzedeceklerini düşünerek iki başlıkta yeniden arındırabilirim:

Sosyalizm projesinin öncelikle yanıt araması gereken sorun iş ve tüketim ortamlarındaki demokrasi sorunudur. Sorun işçi sınıfınının tarihi mücadelesiyle kapitalist sistem içerisinde de gündeme taşınmış, ancak endüstriyel demokrasi formuyla, işçi sınıfını sisteme entegre etmeye yarayacak biçimde formüle edilerek, sistemin elindeki silahlardan birisi durumuna getirilmiştir.

Buna karşın sosyalizm deneyimi de bu sorunun çözümü konusunda pek başarılı olamamıştır. Nedeni, makro ölçekte burjuvazinin alt edilerek işçi sınıfının iktidarı almış olmasının, işçi ve diğer emekçi sınıfların mikro ölçekli konumlarında (istihdam olanağı ve gelir güvencesi elde etmek dışında), tek başına kaydadeğer bir değişiklik/kazanım getirmemiş olmasıdır. Bu sorunun işsizleştirilen, iyice marjinalleştirilen toplum kesimlerinin giderek yayıldığı ve bu kesimler karşısında işçi ve emekçi sınıfların konumlarının neredeyse (olumlu anlamda) bir ayrıcalık kazandığı günümüz koşullarında, işçi sınıfına birşeyler önerebilmek bağlamında iyice önem kazandığını düşünüyorum. Gerçekten de şu anda Avrupa'da ya da Türkiye'de gerçekleşecek bir sosyalist devrim yoksul köylülerin, işsizlerin, marjinal sektörde çalışan herkesin konumunu şu andakinin bir hayli üzerine yükseltebilecekken; ortalama gelir ve düzenli istihdam koşulları, sosyal güvence gibi kimi temel haklar bakımından, zaten bu hakların sahibi olan işçi ve emekçi sınıfların konumlarında herhangi bir ciddi kazanım sağlamayabilecektir. Dikkatimizi Güney'in daha sefil ülkelerine çevirdiğimizde düzenli istihdam olanağını yakalamış işçi sınıfının şu anki maddi olanaklarını yitirebileceği bile söylenebilir. Şüphesiz ki bu olguyu gündeme getiren şey kapitalizmin gerek Dünya ölçeğinde gerekse ulusal ölçekte toplumun geniş kesimlerini üretim ve toplum dışı bırakarak marjinalleştirmesidir.

İşte böyle bir ortamda işçi ve emekçi sınıflarla devrimci temas olanaklarını yaratacak yeni önerilerin geliştirilebilmesi gerekir. Bu anlamda iki başlık bize yol gösterici olabilir:

a) İnsana uygun iş yapısının tanımlanarak, mevcut iş çeşitlerinin buna uygun biçimde yeniden yapılandırılması. Bu öneri doğrudan doğruya, bazı insanların hayat boyu çöpçü ya da bir fabrikanın temizlikçisi, gece bekçisi olarak ve bazı insanların da yine hayat boyu örneğin "bilim adamlığı" gibi çok daha motive edici, doyurucu bir işle mi istihdam edileceği yoksa, bu olgu için bir müdahalede mi bulunulacağı sorunuyla ilgilidir ve çöpçüler, gece bekçileri ve temizlikçilere yaşamlarının en azından 25 yılı boyunca başka herhangi bir işle ilgilenme olanağı tanımayacak bir düzenleme bu kez sosyalizm adı altında sürdürülecekse, bu sosyalizm, onlardan sosyalizm adına ne "bekleyebileceğini"de çok dikkatle düşünmek zorundadır.

Bu sorunu eski sosyalist sistemin de çözemediğini belki gündemine bile almadığını biliyoruz. Tabi ki, sosyalist deneyimin kendine özgün koşullarının geçerli olduğu, birbirinden ayrı karakterde dönemleri olmuştur ve her dönem ayrı değerlendirmeyi gerektirir. Örneğin Lenin iş örgütlenmesinde kapitalizmin geliştirdiği Taylorist modeli tam da sosyalizmin kurulması için uygun görerek hararetle benisemişti. Ancak bu yaklaşım Taylorizm dışı iş örgütlenmesi biçimlerini neredeyse olanaksız kılan teknolojik düzey gözetildiğinde normal ve kabul edilebilir olabilir. Buna karşın özellikle bilgisayar teknolojisinin gelişmesi sonrasında sosyalizmin insani iş modelleri üzerinde çalışmamış olması nasıl açıklanabilir?

Yine bu başlık altında değerlendirilmesi gereken diğer bir konu işçilerin işyeri, işyerinin içinde bulunduğu sanayi ve ekonomi ile toplumsal yaşantının bütünü hakkındaki kararlara doğrudan katılımlarına olanak tanıyacak demokratik mekanizmaların yapılandırılmasıdır. Sosyalizm işçi ve emekçi sınıfların bütün toplumu daha ileriye taşıyacakları iktidar biçimi ise, bu durumda, iktidar sahiplerinin olabildiğince doğrudan katılımını sağlayacak düzenlemelerin yaşama geçirilmesi ve öncelikle bunun bir sorun olarak formüle edilmesi gerekir. İç savaş koşulları, kapitalist dünyanın baskısı gibi merkezi otoritenin zorunluluğunu kanıtlayan somut koşulların değerlendirilmesi daha farklı bir bağlamı belirler ve ayrıca, ancak farklı bir soyutlama düzeyi ile ele alınmak zorundadır. Bunun yanısıra doğrudan katılım sorunu yine ayrı bir bağlam içinde ele alınmak durumundadır.

b) Yol gösterici olabilecek ikinci konu; genişleyen bir halka biçiminde bireysel, grupsal, yöresel bölgesel, ulusal ve evrensel ölçekli birimlerin kendi hakları ile birbirlerine karşı olan sorumluluklarının dengeli biçimde nasıl bağdaştırılacağı konusu ve bu anlamda da ne tarz bir örgütlenme modelinin geliştirilebileceğidir. Sosyalizmde bireyler toplumsal sorumlulukları gereği haklar elde ederler. Ancak yaşanan deneyim bu çelişkili birliğin nasıl çözülmesi gerektiği konusunu hâlâ gündemde tutmaktadır. Bilindiği gibi Yugoslavya deneyiminde işyerleri ölçeğinde bütün çalışanların, o işyeriyle ilgili nihai kararlarda söz sahibi oldukları doğrudan bir demokrasi deneyimi yaşanmış, ancak bu deneyim bir geniş halka içinde piyasa mekanizması kurallarına terk edilmiştir. Sonuç olarak kendi içinde, doğrudan katılım hakkını yaşama geçirmek anlamında ciddi ilerlemeler kaydetmiş olan işletmeler, bölgesel düzeyde ve içinde bulundukları sanayi ölçeğinde diğer işletmelerle kâr amacıyla rekabet içine girmek zorunda kalmışlar, bu ise işletme içindeki bütün demokratik kazanımları yok edecek denli acımasız bir kapitalist ortam yaratmış, toplumsal barış yok edilmiştir. Dolayısıyla, buradaki sorun, her bireyin ve daha küçük ölçekli birimin kendinde gördüğü haklarla, içinde bulunduğu daha büyük ölçekli kollektiflere karşı sorumluluklarını sentezlemede; bireylerin yaşama ve yaratma motivasyonlarını yeniden üretmeyi sağlayacak bir toplumsal harmoninin yaratılabilmesi, bunun için gerekli olan kurumsal düzenlemelerin formüle edilebilmesidir. Evet haklarınızı koruyacaksınız, ama bu hakların ancak içinde yaşadığınız toplum tarafından size garanti edildiğini bilecek ve böylece aslında herkesin aynı haklara sahip olduğu bir ortamı yeniden üretmek için çalışacaksınız. Çünkü ancak böyle bir ortamda sizin haklarınız size garanti edilecektir. İşte böyle bir kurumsallaşma için birşeyler önerilmek durumunda. Açıktır ki bu ortam herkesin siyasete etkin katılımını gerektirir, bu da bizi yeniden ilk maddede anılan soruna geri g[illegible]

* * *

Eğer bütün bunlar kabaca da olsa şimdiden formüle edilebilirse, koşullar ne kadar zor olursa olsun uğurlarında mücadele etmek o denli olanaklı ve kolay olur. Çünkü mücadeleyi yakıcı kılan şeylerden birisi de, hedefin insanların kendi gözlerinde canlandırıp, yaşamak için içlerinde hissedebilecekleri kadar somut ve elle tutulur olmasıdır.

Aksi halde sosyalist hareket bir kez daha çeşitli zorunluluk ve zorların dayattığı bir yolda, sonradan bir çoklarının bürokratik vb. nitelemelerine muhatap olacak ve bu kez altından kalkılması çok daha zor olabilecek bir yenilgiyi tadabilir. N[illegible] istediğimizi ne kadar iyi bilirsek, iç ve dış düş[illegible]ların başedilmesi gerçekten güç zorbalıklarına karşı, herşeye rağmen neyi savunmak zorunda olduğumuzu da o kadar iyi bilebiliriz.

Evet, üretim araçları üzerindeki burjuva mülkiyet hakkına son verilmesi ve bunların kamulaştırılması sosyalizmdir. Ancak toplumsal hareket alanlarını giderek daha fazla oranda yaşayanların ellerine bırakmak konusunda yeterince başarılı olamayan sosyalizmin, bizzat onu yaratanlar tarafından ve üstelik tam tersi yönde bir savruluşla ve neredeyse bir bilinç kaybı sendromu içinde yıkıldığını da hep birlikte gördük.

Sosyalizmin ileri kazanımlarının geliştirilebilmesi bağlamında eski sosyalizm deneyimi, sorunları yanında ne gibi olanaklara sahipti? Bu olanakları kullanmak anlamında hangi yol ayrımlarını yaşayarak hangilerini değerlendirebildi ve hangileri konusunda ve hangi nedenlerle başarısız oldu ya da aymazlık yaptı? Tüm bunların gerçek anlamda sorularak, yanıtlanması gerekiyor.

Bu gün yeni tür bir iş ortamı, yeni tüketim kalıpları kurgulayabilmek ve sosyalizmi yeniden yaratabilmek anlamında yaşam 1917'dekinden çok daha fazla olanaklarla dolu: Üretici güçlerin bir bütün olarak devasa gelişmişlik düzeyi. Şimdi sorun bu olanağın, bizim tarafımızdan entellektüel bir sıçrama doğrultusunda değerlendirilip, değerlendirilemeyeceğinde.

Ağustos 1994

Ekonomik krizin son 7 ayı: Göstergeler ve sonuçlar

HAKAN HACIBEKTAŞOĞLU

Kapitalizmin tarihi krizler tarihidir. Marksist analizde kapitalizmin kriz dönemleri kaçınılmazdır. Marksistler kapitalizmin yapısında varolan krizi olabilirlik ve gereklilik temelinde incelerler.

Olabilirlik; meta-para dolaşım zincirinin kopabilirliği, metalar üzerinde şahısların özel mülkiyeti ile üretimin sosyal ve kollektif karakteri arasındaki çelişki ve metaların paraya dönüşmesi sürecindeki tıkanıklıklar (kredi mekanizması ve ödemeler) üzerinde tanımlanır. *Gereklilik ise* aşırı sermaye birikimi, aşırı meta üretimine rağmen tüketim düzeyinin düşmesi ve pazarın daralması (ki bu ortalama kâr oranlarının düşmesi sonucunu doğurur) arasındaki çelişkidir.

Kriz dönemleri genişleyen ya da çekilen "dalgalar" biçiminde uzun veya kısa bir tarih kesitinde ortaya çıkarlar. Dalgalanma dönemlerinin genişleyen mi, çekilen mi? olduğu iki kritere bağlı olarak değerlendirilir. Meta üretiminin büyüme boyutları (belirgin bir artış ya da azalış) ve sermaye birikiminin artma ivmesi ile metanın ve dolayısıyla sermaye birikiminin enternasyonal dolaşımındaki, yani dünya pazarındaki genişleme ve daralma ivmesi.

Sonuç olarak kriz kapitalist üretim tarzının bünyesinde barındırdığı tüm çelişkilerin bir sonucudur. Bu nedenle sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-politik ve özellikle bugün ideolojik bir gerçekliktir.

Bugün dünya kapitalist sisteminin değişen şiddette de olsa topyekün yaşadığı ekonomik kriz reel sosyalizmin çöküşüyle yaşanan hegomanya, pazar ve pay kavgalarıyla birlikte boyutlanmıştır. Reel sosyalizmin varlığı koşullarında Keynesçi ekonomik düzenlemelere ihtiyaç duyan emperyalist-kapitalizm, çözülmeyi hisseder hissetmez monetarist-Friedmancı neo liberal düzenlemelere geçti ve bunu İMF ve Dünya Bankası yoluyla özellikle Latin Amerika ülkeleri gibi ülkelere dayattı.

Sermaye dolaşımının dolaşım süreci globalleştikçe emperyalist entegrasyon süreçleri de hızlandı.

Alt-sistemler (ABD, Almanya, Japonya vd.), dünyanın yeni kapitalist ülkeleri (özellikle eski topraklarındaki siyasi ve askeri gücüyle Rusya), alt sistemlere dayanarak alt-emperyalistleşme isteğindeki (Türkiye, İran vb.) bazı kapitalist ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri kısaca tüm bu kutuplarıyla metropollerin metropollerle,metropollerin geri kalmış çevre ülkelerle aralarında derinleşen çelişkilerin ve yeni pazarların varlığının zorlamasıyla değişen dengelerin yerine yenilerin kurulması ihtiyacı, yani yeniden paylaşım ve hegomanya sorunu önem kazandı. Bugün *"Tek dünya pazarı ve enternasyonelleşen üretim süreçleri 'küresel' örgütlenme ve planlamayı gerektirirken dünya her gün yeniden parçalanıyor ve paylaşılıyor. Emperyalistler arasındaki alt-entegrasyonlar ise bir yanıyla 'üçüncü dünyaya' karşı bir yeni blok ve 'düzen' oluştururken, bir yanıyla da sistem içi rekabet ve kavga cephelerini biçimlendiriyor." (Devrim,* sayı 30, s. 11, Haluk Yurtsever)

Ekonomik ve siyasi krizini 24 Ocak ekonomik terör kararlarını 12 Eylül faşizmiyle uygulatarak bir süre geçiştiren ve nefes alan bu arada da sermaye birikiminin yoğunlaşmasıyla dışa açılma özlemini (Orta Asya ve Balkanlardaki gelişmelerden de güç alarak) ve dünya emperyalist sistemiyle entegrasyonunu tamamlama isteğini dillendiren T.C kapitalizmi bu gün çok daha derin bir krizin içine itilmekten kurtulamadı.

Ekonomik, siyasal ve ideolojik düzeylerde yaşanan bu kriz 5 Nisan Ekonomik İstikrar Paketi'nin açıklanmasıyla yeni bir boyut kazandı. İMF ve Dünya bankası yetkililerinin istekleri doğrultusunda alınan bu kararlar işçi ve emekçi katmanlar için aynı patentli özelleştirme saldırısının tamamlanması, işçilik maliyetlerinin -gümrük duvarlarının açılacağı koşullarda- rekabeti kolaylaştıracak düzeylere yani yoksulluk sınırlarına çekilmesi, işsizlik, yoksulluk, sendikasızlık, örgütsüzlük anlamına geliyor.

Bu yazımda 5 Nisan Ekonomik İstikrar Paketinin açıklanmasından sonraki süreci ekonomik göstergeleriyle incelemeye çalışacağım. Bundan amacım, sosyalizm mücadelesinde ajitatör-propagandacı arkadaşlara bazı doneleri sunabilmektir.

Ekonomik İstikrar Paketi

"Gün geriye bakma günü değildir. İleriye bakmalıyız. Açık söylüyorum verilen sözlerin arkasını getireceğiz...1994 yılı , terörle mücadelede nihai bir dönemeç olacaktır... Şimdi başka bir ***savaşa*** *hazır-*

landık... Yılların birikiminin, kötü tortularının bir yumak haline getirdiği ekonomik savaşa... Bu bir siyaset manevrası değildir. Hiç bir keyfi yanı yoktur. ... Herkes, ekonomik gücü oranında bu fedakârlığa omuz verecek... Ekonominin zincirlerini kıracağız. ***Borç, faiz, döviz kıskacını yok edeceğiz. İş bekleyen gençlerimizi sürünmekten kurtaracağız. Enflasyon canavarının başını ezeceğiz. Milli paramıza güven vereceğiz.*** *Geçici bir sıkıntı çekeceğiz.. Zaman siyaset zamanı değildir. Zaman küçük hesapların, bencil çıkarların zamanı değildir..." (Sabah* 6 Nisan) Bu sözleri paketin açıklanacağı günün öncesi DYP-SHP koalisyon hükümetinin başbakanı Tansu Çiller'in "ulusa sesleniş"inden aktarıyorum. Ekonomiyi borç, faiz kıskacından çıkaracak ve iyileştirecek "savaş" kararları şunları içeriyordu.

- Kamu harcamalarının kısılması;
- Kamu sektörü yatırımlarının durdurulması, tasarruf önlemlerinin uygulanması;
- Tarım sektöründe finansman yükünün azaltılması, destekleme alımlarının düşürülmesi, tarımsal subvansiyonların azaltılması ve taban fiyatların TMO stok ve depolama maliyetinin en alt düzeyde tutulması;
- Eğitim ve sağlık gibi sosyal harcamaların kaldırılması, bu alanlarda devletin rölünü azaltacak özelleştirmenin yolunun açılması ve böylece devlet hizmetlerinin paralı hale getirilmesi sağlanarak kamu finansman yükünün azaltılması;
- Kamu kesimi finansmanını Merkez Bankası ve iç borçlanma yoluyla değil, sağlıklı vergi kaynakları bularak sağlama; (Sağlıklı vergi kaynaklarının ne olduğunu biz tahmin edelim)
- Reel ücretlerdeki hızlı artışla yükselen işgücü maliyetlerin bütçeye olan yüklerinin azaltılması için ücretlerin dondurulması (sıfır sözleşme) ve kamu sektöründe istihdamın rasyonelleştirilerek sektörün yeniden yapılandırılması;
- Paketin sosyal sonuçlarına cevap verecek iyi planlanmış olmak koşuluyla İşsizlik Sigortası ve Ekonomik Sosyal Konsey oluşturulması;
- Demokratikleşme ve anti-terör yasasının değiştirilmesi; (siz baskının katmerleştirilmesi anlayın)
- Devletin ekonomideki rölünün küçültülmesi doğrultusunda KİT'lerin özel sektöre satılması ya da kapatılması, aynı şekilde bazı KİT'lerin ve kamu kurumlarının lojman ve sosyal tesislerinin de satılması;.

Kararlar uygulamaya koyulur koyulmaz özel ve kamu sektöründe binlerce işçi işten atıldı. Kamu sektöründe çalışan memur ve işçilerin ücretleri neredeyse donduruldu. Bağlanmış TİS yükümlülükleri yerine getirilmedi. Eğitimde özelleştirmenin sinyalleri verildi. Katkı payı uygulaması gündeme sokuldu. Tarımda destekleme alımlarında ürün kalemi sayısı hayli azaltıldı ve subvansiyonlar düşürüldü. Taban fiyatlar enflasyonun altında tesbit edildi. Ödemeler vadeye bağlandı. Krediler kesildi. Mayıs ayında İMF ile yapılan stand-by anlaşmasıyla özünde "sıkı para, yüksek faiz ve düşük ücret " politikaları olan direktiflere uyulması noktasında güvenceler verildi.

5 Nisan Kararları Sonrası Durum: "Başarı" mı, "Başarısızlık" mı?

Kararların alınmasından henüz üç ay geçmişken ikinci zam paketinin açıklandığı Temmuz ve Ağustos aylarında hükümet yetkilileri krizi aşma yolunda başarıyla ilerlediklerini dillendirmeye başladılar. Dayanakları Temmuz ve Ağustos ayı enflasyonu, bütçe rakamları ve döviz rezerv tutarlarının taraflı değerlendirilmesi idi. Çiller'in sözüyle geriye bakmaksızın kararların açıklandığı günün ertesi baz alınarak yapılan değerlendirmeler ayakları havada laflar olmaktan kurtulamıyor.

Milletvekili seçimlerinin kapıya dayandığı Ekim-Kasım döneminde hükümet, gerçekleri değiştirerek sürdürdüğü bu propagandayı da bir kenara bıraktı. Zira önemli bir bölümü Kürt illerinde yapılacak seçimler daha çok siyasi alanda propaganda yürütmesine olanak veriyordu. Yürütülen seçim faaliyetleri eskiye nazaran pek renkli geçiyor olmamasına rağmen ekonomiye gizliden gizliye bir seçim yükünün ekleneceği ve bu anlamda karar paketinin delineceği de tahmin ediliyordu. Ancak Anayasa Mahkemesi seçimleri iptal kararı aldı. Yönetememe krizinin de bir göstergesi olan bu gelişme en azından olası bir erken seçime kadar seçim ekonomisi ertelenmiş oldu.

Hükümetin, İMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası emperyalist kuruluşların direktifleri doğrultusunda yürüttüğü "savaş"ta tekelci sermayenin taleplerini karşılama ve tam desteklerini alma noktasında zorlandığı görülüyor. Özellikle koalisyonun "sol" ortağı SHP'nin, bu haliyle bile varlığından rahatsız olanlar, sendikalar üzerindeki etkisini dikkate alarak "topyekün fedekarlık" sürecinde işçi emekçi kesimlerin "sözcü"lüğünü yapma (toplumsal tepkinin havasını alma) misyonu için gerek duyduğu SHP ile gidebileceği yere kadar gitmek zorunda olduklarının da bilincindeler.

Kararların açıklanmasıyla sonuna kadar desteğini bildiren ve bir ara TUSİAD'la kapışan TOBB bile bu gün bu koaliasyonla çözüm noktasında umutsuz olduğunu açıklıyor. TUSİAD, TİSK, TZOB ve TOBB kararların üç yıl tavizsiz uygulanması gerektiğini bildirerek koalisyon hükümetini daha acımasız olmaya davet ediyorlar. Hatta işi işçilerin üzerine tankla, topla gitmeyi istemeye kadar götürenler bile oluyor.

Bugün kararların tavizsiz uygulanmasında mihenk taşı olan özelleştirme paketi, anti-terör yasasının zevahiri kurtarabilecek eklemelerle geliştirilmesinden ibaret olan güya demokratikleşme paketinin olmazsa olmazı yapılıyor.

Deveye sormuşlar:"İnerken mi zorlanıyorsun, çıkarken mi?" Deve cevap vermiş: "Düz gitsem olmaz mı?" Emekçi halka düz gitmek reva görülmüyor.

Bir süredir dillendirilen ekonomik savaşın başarısı: 1 Milyona yakın işsiz, alım gücü %60 oranında gaspedilmiş, kazanılmış hakları ödenmeyen, sendikalaşması engellenen, sıfır sözleşmeye mahküm çalışan kesim, ağır vergilere mahkum edilerek iflasa sürüklenen küçük esnaf, ne yapacağını bilemeyen yoksul çiftçi, faturası yine emekçi halklara kesilen trilyonlarca liralık kirli savaşla yok edilen Kürt halkı.

Bu başarıyı(!) üretimin yükseldiği, döviz rezervlerinin arttığı, bütçe açığının düştüğü, ihracatın arttığı demogojik yalanlarıyla dillendirenleri cevaplıyalım.

Üretim yükseliyor mu?.

Krizin ilk dönemlerinde üretim kapasitesindeki düşüş büyük oranlara ulaştı.

Örneğin, en çok ihracat gelirinin elde edildiği sektörlerden biri olan tekstilde üretim %79.9'dan %73.1'e düştü. Haziran ayı üretim kapasitesinin sektörlere göre dağılımı şöyle:

TABLO 1

Faaliyet Kolu	Haz.'93	Haz.'94(%)
İmalat Sanayi		
Devlet	70.4	78.4
Özel	80.0	63.5
Metal Ana San.		
Devlet	91.8	93.3
Özel	86.3	65.6
Metal eşya, mak.		
Devlet	80.3	100.0
Özel	81.5	50.9
Gıda-İçki		
Devlet	74.8	73.8
Özel	72.2	66.5
Tekstil-Giyim-Deri		
Devlet	76.0	53.2
Özel	79.9	73.1
Kereste ve Ürünleri		
Devlet	76.0	60.0
Özel	78.0	49.1
Kimya San		
Devlet	78.9	77.8
Özel	76.1	56.1

Tablodan anlaşılacağı üzere Haziran ayı için genel anlamda bir üretim düşüşü söz konusu. Kamu sektörü kapasitelerinin bazı faaliyet alanlarında artışını ise önümüzdeki sayfalarda açıklayacağız.

Üretimin düşüşü otomotiv sektörünü de ciddi etkiledi. (Bu dönemdeki kârlarını ayrıca inceleyeceğiz) Örneğin Tofaş Temmuz ayının stoklarını erittikten sonra Ağustos ayında geçen yılın Ağustos ayı satışının ancak %28.5'ini gerçekleştirebildi. (32600'den 9300'e) Renault ise daha önce 9-28 Haziran tarihlerinde üretimine ara vermişti. Geçen yıl 17 bin 814 kamyon satılmışken bu yıl bu rakam 6 bin 800 civarında. Aynı şekilde 93'ün ilk 8 ayında ithal oto satışı 56 bin 913 iken 1994'ün Eylül başına kadar satılan oto adedi sadece 19 bin 718'de kaldı. İthal otoda ağustos ayı satışları geçen yıla oranla %71.6 oranında geriledi. Aynı şekilde dört ayrı uluslararası sigarayı üreten Philsa'da üretim, satışların düştüğü ve stokların arttığı bahanesiyle Haziran ayında bir ay durdurmuştu.

Yine tekstil sanayiinde büyük firmalara fason mal üreten küçük imalathaneler birer birer kapanma durumunda. Bunda iplik fiyatlarındaki devasa artış (% 400) ve ek vergiler rol oynuyor.Örneğin Bursa için bakınız Dokuma Tezgahları Odası Başkanı İlyas Bayraktar ne diyor: *"Odamızın üyeleri, ortalama 10 makinesi olan , tüccarlara fason olarak çalışan işletmelerdir. Yılbaşında odamızın üye sayısı 2 bin 700'dü. Ancak krizin başlamasının hemen ardından haftada 30 atölye kapanmaya başladı. Şimdi üye sayımız 2 bin 100'e geriledi. Devlete vergimizi ödeyemiyoruz. Elektriğimizin parasını bile ödeyemiyoruz."* (*Sabah*, 9 Mayıs 1994) Ödeyemediklerine banka faizlerini de katmak gerekiyor. Buna ilerideki sayfalarda değineceğiz.

Ege Sanayi Odası Başkanı Selim Yaşar ise şunları ifade ediyordu: "...Bugün firmaların 3'te 2'si banka faizini kullanamamaktadır. Firmaların üretim kapasitesinde % 44 oranında bir gerileme meydana gelmiştir." *Ö. Ülke*, 28 Temmuz 1994.

1993'ün ikinci çeyreğinde milli gelirin büyüme hızı % 11.1 iken 1994'ün ikinci çeyreğinde % 10.6 oldu. *Sabah* yazarı A. Savaş Akat bakın bu konuda ne diyor: *"Yıllık olarak bakarsak, geçen senenin % 7'lik büyümesi ile bu yılın % 5'lik küçülmesi , toplam % 12'ye ulaşıyor. Herhalde 21'nci yüzyılda hiçbir piyasa ekonomisi bir cesamette bu uyum sorunu ile karşılaşmamıştır.*

OECD ülkelerinde, üç aylık verilerde % 10-12, yıllık verilerde % 5-6, çok ciddi bir bunalıma tekabül eder. Savaş sonrası dönemlerdeki resesyonlar, genellikle yıllık bazda %3-4 arası milli gelir oynamalarıdır." (2 Ekim 1994)

Akat, ekonomisi bu durumdaki Türkiye'nin Allah'ın lütfuyla ayakta durmadığını da iyi biliyor. Zira yazının devamında insanımızın çalışkanlığına, fedakârlığına ve yaratıcılığına güven duyduğunu belirtiyor.

Üretimin daralmasında ve kapasite kullanımının düşmesinde temel sebep tüketimin daralmasıdır. Çünkü özellikle 1994 yılının ilk aylarında ardarda yapılan develüasyonlar ve zamlarla '89 ve '92 döneminde ücretlerinde nisbi oranda artış olan işçi sınıfının alım gücü % 50-60 oranında düşürüldü. Net aktif vergisi, çöp vergisi ve bazı fonlar için yapılan kesin-

tilerle bu oran daha da arttı. Küçük tasarruflar ya borsada ya dövizde ya da batan bankalarda kaybedildi. Kontrolsüz tüketim de buna eklenince ipler koptu. Kopan ipler pazarı daralttı. Stoklar kabardı. Yatırım mallarına da talep azaldı. Çünkü yatırım maliyetleri yükseldi. Yine ekonomik istikrarsızlığın yarattığı risk te yatırımların önünü kesti. Finansal hizmetlere yönelmek (bono, tahvil, doviz, repo vb.) daha cazip hale geldi.

Yine Turizm gelirlerinde, yaşanan kirli savaşın etkisiyle büyük oranda düşüşler oldu.

DİE verilerine göre iç pazardaki talep yetersizliği Haziran ayında % 61.4'e kadar yükseldi. Yine dış pazar talep yetersizliği de % 12.4 dolayındadır. Bu ihracat gelirlerinin düştüğü anlamına geliyor. Üretimde düşüşün nedeni patronlarımızın iddia ettiği gibi işgücü maliyeti değildir. Zira aynı ay işçilerle ilgili sorunların üretime etkisinin %1.9 kadar olduğu saptanmıştır.

Tarım ve hayvancılık sektörü

5 Nisan kararları sonrası üretici yoksulluk sınırına dayandı. Destekleme alımlarının kararlar doğrultusunda asgari düzeye çekilmesi (ürün kalem sayısı azaltıldı. Örneğin, tütün için destekleme alımına izin var. Zira sigara tekellerinin ihtiyacı var) ürün alımlarına kota ve kontenjan uygulamasına gidilmesi, taban fiyatlarının düşük tutulması ve tarımsal üretim girdilerinin muazzam artışı giderek yoksullaşan üreticinin belini kırdı. Örneğin Nisan ayında tarım taban fiyatları %7.5 oranında arttırıldı. Nisan ayı enflasyonunun % 30 civarında olduğunu düşünürsek artışın komikliğini anlarız. Zira pazar fiyatı devamlı artan tarım ürünlerinde bu artış taban fiyatlarına hiç yansıtılmıyor.

Koparılan kuru gürültüye rağmen tesbit edilen taban fiyatları ne üreticiyi ne de TZOB'ni memnun etti. Oysa, %79-115 oranında yapılan zam paketin delinmesi diye yorumlanmıştı. Maliyetleri karşılamayacak düzeyde düşük taban fiyatlar ve alımlarda kota uygulaması yüzünden zor duruma düşen üreticiye ödemeler de peşin yapılmıyor. Örneğin çay üreticisi devletin kontenjan uygulaması yüzünden özel sektöre yönelmek zorunda bırakıldı. Özel sektör firmalarının ödemeleri yapıp yapmayacağı meçhul. Geçen sezon ödemelerin parça parça ve çok uzun vadede ödenmesi bazense hiç bir ödemenin yapılmamış olması üreticiyi düşündürüyor. Aynı şekilde örneğin pamuğa biçilen taban fiyat 8 bin 300 lira. Ürettiğinin maliyeti 15 bin lirayı bulan pamuk üreticisinin halini siz düşünün. Üstelik çay için söylediklerimiz pamukta da geçerli. Ürünün tamamı alınmıyor, alınanın ücreti geç ödeniyor. Bir örnek daha verebiliriz. Türkiye'de dekar başına alınan buğday rekoltesi ortalama 120 kilo. Kilosu 7 bin liradan alına buğdaydan üretici dekar başına 800 bin liranın üzerinde gelir elde ediyor. Ancak yapılan hesaplamalar maliyetin 650 bin lira olduğunu bize gösteriyor. Üstelik buna amortisman ve işçilik ücretleri dahil değil. Birçok üründe bu böyle.

Tohum fiyatları geçen yıla oranla en az %150 artmış. Örneğin mısır (ki en yaygın kullanılan ikinci kalite) tohumunun fiatı 9 ay içinde 45 bin liradan 85 bin liraya yükselmiş. Yine son bir yıl içinde soya tohumu % 432, pamuk tohumu ise % 333 oranında zam görmüş. Soya tohumu sadece üç tekelce üretiliyor. Kalitesiz ve bozuk satış yapan bu firmalar, istedikleri miktarda zam yapabiliyorlar. Bunlardan biri Sabancı'nın Sapeksa'sı. Diğerleri Sandoz ve devlete ait Tigem. Sapeksa geçen yıla oranla dört kat fiyatla satış yaparken, Sandoz vade kolaylığı sağladığı gerekçesiyle geçen yıla oranla tam %600 zamla satıyor. Yine Tigem tekellerin kârı artsın diye olsa gerek elindeki 800 ton soyayı yağlık olarak piyasaya sürüyor.

Gübre fiatları geçen yıla oranla 5-6 kat arttı. Geçen yıllarda devletin %50'lere varan oranlarda destek verdiği gübrede bu oran (Nisan sonrası yaşanan zamlarla %10'a kadar geriledi. Örneğin geçen yıl kilosu bin 463 lira olan ve üst gübre olarak nitelendirilen can cinsi gübrenin şimdiki satış fiyatı 7 bin 150 liraya kadar çıktı. Tahıl ekiminde önemli bir yer tutan ve taban gübresi olarak nitelenen dap cinsi gübrenin kilosu ise geçen yıl 2bin 356 liradan satılırken, şu dönemde kilosu 13 bin lirayı buldu. Gübre fiyatlarının yüksekliği küçük üreticiyi eksik kullanıma itiyor ve bu da rekolteyi düşürüyor. Gelecek yılın da bu yıl gibi kurak geçebileceğini düşünürsek üretimin ne kadar etkilenebileceğini düşünün. Üstelik alınan kararları doğrultusunda stok ve depolama maliyetinin düşürülecek diye TMO'nin stokları eritilirse sorunun ciddiyeti anlaşılacaktır.

Bu ay alınan bir kararla buğday ithalatı fonlar düşürülerek kolaylaştırılıyor. Ulusal üretimin düşmesi için çaba sarfedilirken ithalatın teşvik edilmesi İMF güdümlü emperyalist politikaların bir sonucu olsa gerek.

Tarım ilaçları ve akaryakıt için de aynı şey sözkonusu. Tarım üretiminde maliyet üzerinde etkisi yüksek olan bu iki girdinin fiyatlarındaki muazzam artış maliyetleri yükseltti. Akaryakıt geçen yıla oranla %100'ün üzerinde zam alırken tarım ilaçlarında bu oran örneğin Termik'te(20 kg torba) %339 (bugün kü fiyatı 9 milyon 660 bin), Decis'de %417.7 (1 milyon 86 bin), Puma Süper'de %353.3 (2 milyon 367 bin) ve örneğin Tefralin adlı ilaçta de %422'dir. (360 bin)

Toprak Mahsülleri Ofisi işlerliğini kaybediyor. Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri kendi hallerinde işlevsizliğe terkediliyor.

Destekleme alımları için bütçede ayrılan 22 trilyonluk miktarın azlığı ve bundan Tariş, Fiskobirlik, Çukobirlik ve Antbirlik gibi tarım teşekküllerine pay verilmemesi bu birliklerce destekleme alımlarının yapılamamasına neden oluyor.

Tüm bu politikalar sonucu tarımın GSMH içindeki payı '90'da % 18.2 iken '93'te %14'a geriledi. Bu yılın kuraklığın da etkisiyle %10'un altında bir değerle tamamlanacağı tahmin ediliyor.

Hayvancılık sektörü de aynı cenderenin içinde.. Hayvansal ve tarımsal ürünlerdeki bir kaç kalem dışında teşviklerin kaldırılması, yaşanan kuraklık ve yem fiyatlarının muazzam yükselmesi sektörde kesimleri artırdı. Kürt illerinde yaşanan savaşın hayvancılığın üzerindeki etkisi korkunç boyutlara ulaştı. Yaylacılık yapılamaz oldu. Hayvancılığın ve bitkisel üretimin katma değere katkısı % 2.9 oranında azaldı.

Yem fiyatlarının artması, örneğin süte Eylül-Ekim ayı içinde %100'lük zam gelmesine neden oldu. Bu zam peynir, yoğurt, tereyağ gibi ürünlere yansıdı. Ve tabii bu dönemdeki enflasyona da.

Kamu sektörünün durumu

Genelde tüm kamu ve özel olarak da tüm KİT'lerdeki istihdam şişkinliğinin zaman içinde azaltılması, tüm KİT'lerin ticaret kanunu kapsamına alınarak, ekonomik ömürlerini tamamlayan kuruluşların kendiliğinden iflası ve tasfiyesi yoluna gidilmesi ve özelleştirme uygulamasına hız verilerek elde edilecek ilk gelirlerin bir kısmının iyi planlanmış olmak koşuluyla işsizlik sigortası sisteminin uygulanmasına ayrılması 5 Nisan kararlarının ve Mayıs ayındaki stand-by anlaşmasının amaçları olarak formüle edilmişti.Yine KİT'lerce üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının döviz kuru ve uluslararası fiyatlara göre belirlenmesi, devlet yatırımlarının durdurulması, tarım ve konut kredilerinin, teşvik ve sübvansiyonların en aza indirilmesi ana hedefler içindeydi.

Devlet kurumlarına ait lojmanlarını satışı gündemde. Bakın Tansu Çiller bu konuda ne söylüyor. *"Rusya'da dağılmış olan ülkelere bakın. Bana göre bu bölgede Türkiye gerçekten son sosyalist devlettir. .Biz eğer buna neşter atmasaydık Rusya'nın başına gelenler bizim de başımıza gelirdi. Devletçiyim diyorlar, ne yapacaklar ille de lojmanda oturacaklar. 100 bin kişi lojmanda oturacak, 60 milyon kişi bunu karşılayacak. 600 bin kamu işçisine 52 trilyonluk zam yapacaksın, bunu da 60 milyonun cebinden alacaksın. İşte sosyalist devlet dediğim bu." (Sabah,* 6 Haziran '94) Çiller, bazıları villalarda otururken bazılarının kafasını sokacak bir gecekondu bile bulamamalarını görmek istemiyor. Burada da herkese konut sağlayan sosyalizme saldırıyor. Ne diyelim.

Yatırımların durdurulması ve kamu harcamalarında bir dizi tasarruf önlemlerinin alınması ve yeni vergiler, enflasyonun Temmuz ayı itibariyle aşağıya inmesine neden oldu. Ancak hem yaz aylarının ve hem de yukarıdaki önlemlerin itmesiyle yaşanan bu gerilemenin kalıcı olmadığı son aylarda, özelikle Eylül ve Ekim ayları rakamlarıyla görüldü.

Öte yandan özelleştirme yasa tasarısı meclisten geçmeden kısım kısım özelleştirilmeye girildi. Haraç mezat kimi sadece üzerinde bulunduğu arazi değeriyle satılan bir kısım KİT'ten elde edilen gelir bile 1993 yılı öngörülerini karşılamıyor. Şu ana kadar 1994 yılı KİT satış gelirleri 8.531 milyar TL. düzeyinde. Özelleştirilecek kuruluşlar şunlar: PTT, TEK, TKİ, DMO, TTK, ETİBANK, TEKEL, Limanlar, TÜGSAŞ, ÇİTOSAN, SÜMERBANK, ORÜS, TURBAN, ERDEMİR, KÜMAŞ, Petrol Ofisi, TÜPRAŞ, PETKİM, Sümer Holding, THY, HAVAŞ, Deniz Nakliyat, DİTAŞ, EBK, (Satışı iptal edildi) KDÇİ (kapatılması gündemde fakat en son eylemler sonrası 30 ay ertelendi). Bunlardan bir çoğu kısım kısım zaten özelleştirildi. Hatta örneğin TEK'in özelleştirilmesi sonrası İstanbul'un bir yakasında sadece dağıtımı alan AKTAŞ Elektrik'in yetkisi Anayasa Mahkemesi'nce elinden alınmış olmasına rağmen bu karar fiili olarak tanınmıyor.

Özelleştirmeden beklenen gelirler için ilginç rakamlar söyleniyor. Örneğin 10 Temmuz tarihli *Sabah* gazetesinin kaynaksız haberi, 1994'te beklenen katkıyı 2.660 milyar dolar ve 1995'te beklenen katkıyı ise 18.030 milyar dolar olarak aktarıyor.

Kararlar doğrultusunda özelleştirmeden ilk hedeflenen tutar 75 trilyon lira idi. Ancak Özelleştirme Yetki Kanunu'nun iptaliyle beklenen miktarın çok altında bir gelir elde edildi. Bu rakamın 20 trilyonun altında olduğu söyleniyor. Hükümetin, sırf gelirleri fazla gösterip özelleştirmede olumlu adım attığı imajını dışarıda (yeni kredi alabilmek amacıyla) ve içeride yaratmak için Erdemir gibi hayli yüksek fiyatlı KİT'leri satma yoluna gidebileceği de söylenenler arasırda.

KİT'lerin yükünün 100 trilyona ulaştığı ve yatırımların durdurulduğu söylenirken devlet işletmelerinin üretim kapasitelerini hiç kriz yokmuşçasına genel bir eğilim olarak arttırmalarını nasıl açıklayacağız. (Bkz. **Tablo 1**) Kolay; KİT'ler kurulduğundan beri özel teşebbüs işletmelerinin hamiliğini üstlenmiş. Özel sektöre ucuz girdi mallar, hammadde ve yarı mamül üretmiş. Özellikle '80 sonrası gelişen teknolojiyi yakalaması engellenen ve özel bankalardan yüksek faizli ve düşük vadeli kredi almaya zorlanan KİT'ler, bugün de zarar yapacağı biline biline krizdeki sanayi dallarına yardım eli uzatma görevini yerine getiriyor. KİT'lerin zararının diğer çalışanlardan çıkartıldığını her fırsatta timsah gözyaşları dökerek dillendiren beyler, bugün sırf özel sektörün üretimi dumura uğramasın diye zararına üretim yapılırken zararın kimin sırtından çıkartıldığını zannediyorlar acaba?

Emlak Bankası skandalından sonra kopartılan, devlet bankalarının özelleştirilmesi doğrultusundaki kuru gürültü dozunu azaltmış durumda. Mevduat ve kredi gibi parasal büyüklüklerin dışında, personel ve şube sayısı açısından tüm bankacılık sisteminin neredeyse yarısını oluşturan devlet bankalarının özelleştirilmesi hayli zor gözüküyor. İlginç öneriler var.

Bölge bölge satalım. %25-30'u kamuoyunun güvenip benimsediği(!) bir gruba satılsın. Bir kısmı çalışanlara verilsin ve bir kısmı da yine devlette kalsın, hatta kalan kısmı da borsaya girecek şekilde halka açılsın deniliyor. Bankalara güven bunalımının hayli artığı bu kriz döneminde tasarrufçu parasını devlet bankasına bile yatırmaktan çekiniyor. Yine de özelleştirmeyi yaptığımızı düşünelim. Bu noktada bankaları çok yüksek faizlerle cazip duruma getirmek gerekiyor -bu önlemler paketini etkileyebilecek olumsuz sonuçlar doğuracaktır- ki özel teşebbüs bankalarının verecekleri yüksek faizin yükünü devlet bankası gibi kaldırabilmeleri çok güç.

Öte yandan düşük faizli kredi musluğu anlamına gelen devlet bankalarının özelleştirilmesi hele de teşvik savaşının hızlandığı, gümrük duvarlarının açılacağı koşullarda sanayi çevrelerince hoş karşılanmayacaktır.

Sağlık ve eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi yeni paketle tekrar gündeme geldi. Örneğin sağlık sektöründe özelleştirme çalışmalarının ilklerini oluşturan; kantin-kafetarya işlerinin hastahanenin döner sermayesi elinden alınıp özel şahıslara kiralanması, taşeron şirket çalıştırma uygulamasına başlanması (özellikle temizlik işleri için) devam ediyor. Özelleştirmeye neden olarak gösterilen zarar yükünün en büyük sebebi SSK'nın alacaklarını tahsil edememesi. İşçi ve memurun bordosundan kesilen SSK pirimlerinin işverence kuruma ödenmemesi gerçekten önemli bir sorun. Ama sorumlusu da belli. Sağlık sektöründe özelleştirme uygulamalarında Ankara Numune Hastahanesi'nin özel bir yeri var. Zira hastahanede kantin kafetarya ve temizlik işlerinin özelleştirilmesinden sonra, hastahanede verilen bir takım hizmetlerden de hastalarının paralarıyla yararlanmaları na olanak sağlanmış. Bilgisayarlı tomogrofi cihazı ve özel yataklı servis hizmeti hastahane döner sermayesince işletiliyor. Bu yönüyle özelleştirme öncesi özerkleştirmeyi anımsatan bu girişimlere hayli önem veriliyor.

Eğitimde özelleştirme ise zaten yaşanan sürecin hızlandırılması anlamına geliyor. Zira özel üniversite yasasının çıkması, harçların bazen % 1000'lere varan zamlarla artırılmaları, üniversite yan hizmetlerinin (kantin-kafetarya, yemekhane, temizlik vb.) özel kişilere devredilmesi vb ve en son eğitimde katkı payı uygulamasının başlatılması zaten yaşanan gelişmelerdi. İrili ufaklı birçok üniversitenin açılması da insanı düşündürüyor. Bunları özelleştirmelere ön hazırlık olarak algılamak, sanırım hiç te komplocu düşünmek anlamına gelmez.

TABLO 2

Kalem	*1993 (%)*	*1994 (%)*
Eğitim	18.2	13.6
Sağlık	4.6	3.7
Savunma	12.5	14.0
Borç faizi ödemeleri	-	18.4

Tablodaki değerler DİE verileri. Eğitim ve sağlık giderleri azalırken Savunma giderleri %14'e çıkıyor. Oysa savunma giderlerinin özel ve örtülü ödeneklerle % 40'a kadar çıktığını söylemek abartılı olmayacaktır.

ihracat ve ithalat göstergeleri ve borçlanma

Devalüasyonlar ve 5 Nisan kararları sonrası artışını sürdüren döviz, ithalatın durma noktasına gelmesine neden oldu. Dışarıdan girdi mal alarak üretimini sürdüren işletmeler, yüksek oranda fiyat artışı yapmak zorunda kaldılar. Bu durum, iç ve dış talep yetersizliği nedeniyle üretimi daralma ve nihayetinde durma noktasına getirdi. 1994 ithalatının 1993 verilerinin %30 altında gerçekleşmesi bekleniyor. OECD ülkelerinde yıllık düşüşün en fazla %5 oranında olduğu düşünülürse ithalattaki durum daha açık ortaya çıkıyor.

İhracattaki artış ise yılın ilk ayları aynı krizi yaşayan ama Haziran ayı sonrası kendini toparlayan tekstil ve konfeksiyon sektörü dışında geçen yıla göre geriledi.

TABLO 3

Dış ticaret verileri (Milyon dolar)

	Eylül 1993	Eylül 1994	Ocak-Eylül 1993	Ocak-Eylül 1994
İhracat	1.259	1.720	10.712	12.472
İthalat	2.400	1.927	21.152	16.265
Dış Tic. Açığı	-1.140	-207	-10.439	-3.792
Karşılama oranı (%)	52.5	89.2	50.6	76.7

Tabloda görüldüğü gibi ihracat geçen yıla göre ancak %36'lık bir artış sağladı. Bu büyük oranda Tekstil ve Konfeksiyon sektörlerinin sayesinde oldu. "Türkiye için çalışan" Tekstil ve Konfeksiyon sektörlerinde örneğin Temmuz ayı ihracat geliri rakamları şöyle: Tekstil 76.8 milyon dolar, Konfeksiyon 387.7 milyon dolar. (geçen yıla göre %33.2 oranında artış var) Aynı ay Deri ve Halıda ihracat gelirlerinde bir düşüş yaşandı. Haziran ayında ihracat geliri deri için 125.3 milyon dolar ve halı için 18.1 milyon dolarken bu rakam sadece bir ay içinde ilki için 49.4 Milyon dolara diğeri içinse 13.1 milyon dolara düş-

tü.

Yılın ilk altı ayında dış ticaret sermaye şirketlerinin (DTSŞ) ihracatları %7.8 oranında azaldı. Geçen yılın aynı döneminde 2.1 milyar dolarlık dış satım gerçekleştiren DTS şirketleri, bu yılın Ocak-Haziran döneminde ise 1.9 milyar dolarlık ihracat rakamına ulaşabildiler.

Dövizin yıl içinde büyük pirim yapmasına ve Başbakanın *"Herkes kendini ihracata göre ayarlasın. Biz sanayicimiz için elimizden geleni yapacağız"* taahhütlerine rağmen ihracatın yükselmemesi piyasalardaki kararsızlığa, bankalara duyulan güvensizliğe ve en önemlisi teşvik kredilerinin azaltılmasına bağlanıyor.

Bütçe açıkları büyüyor. Nisan kararlarının hemen ardından Mayıs ayında bütçenin fazlalık vermesinin sebebi anlaşıldıktan sonra özellikle içinde bulunduğumuz ayların bütçe ile ilgili rakamları asıl durumu gözler önüne seriyor. Mayıs ayında 5 Nisan'ın ilk başarısı olarak değerlendirilen bütçedeki 6.3 trilyon liralık açığın aslında 6.5 trilyon liralık dış borç faiz ödemesinin bütçeye dahil edilmemesi neticesinde ortaya çıkması dikkatleri bütçe açıklarının gelişim seyrine çekmişti. Zira 5 Nisan kararlarının ön gördüğü 1994 yılı bütçesi açığı 103 trilyon lira olarak hedefleniyor.

Geçen yılın rakamlarına göre başarı gibi görünen Eylül ve Ekim ayı konsolide bütçe açığı rakamları şöyle: (Nisan 1994'te 4.3 trilyon olarak gerçekleşmişti)

Eylül ayı konsolide bütçe açığı: 9 trilyon 838 milyar lira

Ekim ayı konsolide bütçe açığı: 6 trilyon 493 milyar lira

Bu başarının altında, şüphesiz devlet yatırımlarının büyük oranda durdurulması yatıyor. Ancak piyasanın tekrar canlandırılması gerekeceğinden aynı durumun korunamayacağı da kesin.

1994 yılının Ocak-Ekim dönemi bütçe açığı Maliye Bakanı'nın açıklamalarına göre 74 trilyon 615 milyar lira. Ocak-Mart döneminde gerçekleşen bütçe açığı ise 55.1 trilyon olarak gerçekleşmişti. Yine aynı iyimser rakamlarla yıl sonunda bütçe açığının 139 trilyon lirayı bulacağı tahmin ediliyor. Bu tahminle bile kararlarla öngörülen miktarın üzerine çıkılacağı görülüyor. Ancak Bakanın açıklamasına göre bütçe açığı yıl sonuna kadar zaten 191.8 trilyon öngörülmüş. Oysa IMF ile yapılan stand-by anlaşmasında açık limitinin yıl sonuna kadar en çok 110 trilyon olarak saptandığı basına yansımıştı.

70 milyar doları aştığı tahmin edilen dış borçların yıl sonuna kadar ana para ve faiziyle beraber 8 milyar 482 milyon dolarının ödenmesi kararlaştırılmış. Özellikle yılın son iki ayı iç ve dış borç anapara ve faiz ödemelerinin yoğunlaşacağı aylar. 1995 yılında dış borç ödemesi 11 milyar 53 milyon dolar, 1996'da 7 milyar 848 milyon dolar, 1997'de ise 7 milyar 688 milyon dolar ödemelerde bulunulması da planlanıyor. İMF ile imzalanan stand-by anlaşmasında Türkiye yılsonuna kadar ancak 200 milyon dolarlık kısa vadeli bir borç alabilecek.

Borçlanmada ilginç olan alınan borçların vedeleri düşük tutulmasına rağmen faizlerinin yükselen bir trend çizmesi. Öyle ki 1987'de 16.3 yıl vadeli dış borcun faiz oranı % 6.11 iken, bu rakam 1993'te vadenin 12.45 yıla düşmesine rağmen faiz oranının % 6.47'ye çıkmıştır.

Özelleştirme gelirleriyle ödemeleri yapmayı düşünen hükümeti, bu gelirlerin beklenenin çok altında gerçekleşmesi sıkıyor.

Bu arada hükümet Dünya Bankası dışındaki kuruluşlardan da borç almak için çaba sarfediyor. Ancak Japonya'nın Kredi Ajansı, Dünya Bankası'ndan işaret almaksızın harekete geçemeyeceğini ve bir takım tedbirlerlere ısrarla başvurulması gerektiğini bildirdi. Bu tedbirler malum. KİT'lerin özelleştirilmesine hız verilmesi, kamu harcamalarını kısılması, Özelleştirmenin yasal ve sosyal alt yapısının ivedilikle hazırlanması.

Bu yılın ilk altı ayında iç borç tutarı 500 trilyona yaklaşıyor. Geçen yılın aynı dönemine göre %98 oranında artan iç borçlanma bütçeyi hayli zor durumda bırakıyor. Haziran ayında piyasalardaki lirayı çekmek amacıyla baş vurulan yüksek faizli hazine bonosu uygulaması da iç borç yükünü artırıyor.

Bu arada hükümet ilginç bir metodla İMF'nin önlem paketini de deliyor. Paket, Merkez Bankası'ndan Hazine'ye kaynak aktarılmamasını istiyor. Daha önce, Merkez Bankası ortalama %70 faizle diğer bankalara para satıyor, bankalar da bu parayla yüksek faizli hazine bonolarından satın alıyorlardı. Böylece Hazine ödeme yapıp tekrar borçlanabilme olanağına kavuşuyordu. Bu durum, piyasadaki faizlerin dalgalanmasına neden oldu ve yöntemin uygulanırlığı kalmadı. Yeni yöntem ise şöyle: Kamu Bankaları yurtdışındaki dövizlerini ülkeye sokup Türk lirasına çeviriyor, böylece hem dövizin yükselmesi engelleniyor hem de eldeki paralarla Hazine bonosu almak mümkün oluyor. Her iki geçici müdahale aslında çepten yeyip günü kurtarmak anlamına geliyor. İç borç yükü artarken eldeki kaynaklar da kurutuluyor.

İç borç ödemelerinde hükümetin başka hangi yolları deneyeceği bilinmiyor. Önümüzdeki dönemde sadece faizlerini ödeyebilirim de diyebilir.

İlk üç aylık bono ihalesinde 9.09 trilyon liralık, altı aylık ihalede ise 5 trilyon liralık satış yapılmıştı. Yatırımlar için finans sıkıntısı çektiğini söyleyerek tensikatlara başvuran sanayicinin satın aldığı hazine bonolarına, tekelci devletin partileri de ilgi gösterdi. Öyle ki, DYP-SHP koalisyonu dışında, koalisyonu "hazineyi aşırı faizli borçlanma yüküyle tamtakır yapmak"la eleştiren ANAP'ın da yüksek miktarda bono aldığı söyleniyor.

Gelecek yıla ilişkin bir fikir vermesi açısından

tartışılmaya başlanan 1995 yılı bütçesi hakkında da bilgi vermek istiyorum. A. Başer Kafaoğlu'na göre 1995 bütçesi iflas bütçesi. Zira bütçede belirlenen günlük harcama 4 trilyon lira civarında. Kafaoğlu'na göre bunun 1.2 trilyonu Kürdistan'daki kirli savaşa, 1.5 trilyonu borç anapara ve faiz ödemelerine kendi deyimiyle tefeciye ve geri kalan 1 trilyon 300 milyarlık kısmı da diğer harcamalara ayrılmış.

Bütçeyle ilgili diğer verileri Necati Doğru'dan dinleyelim:"*... 1995 bütçesi gideri 1 katrilyon 331 trilyondur.... Bütçenin vergi geliri ise 880 trilyondur. 1995 bütçesinde kafadan açık 198 trilyondur. ...Ödeneceği planlanan iç ve dış borç faiz toplamı 388 trilyon. Ödeneceği varsayılan personel gideri toplamı ise 420 trilyon. Ne çıkıyor çok nanay bir durum çıkıyor. 420 trilyon memur maaşına, 388 trilyon iç ve dış borçların faizine ayırıp, bütçeyi kafadan 198 trilyon açıkla bağladığınızda bu üç kalemin toplamı 1 katrilyon 6 trilyon lira ediyor. Toplam yatırımlar için geriye sadece 128.5 trilyon kalıyor. 61 milyonluk ülkede yatırıma 128 trilyon ayırmak, daha az okul, daha az baraj, daha az hava meydanı, daha az otoyol, daha az hastahane. daha az spor tesisi, daha az kanalizasyon, daha çok hastalık demek oluyor. 11 milyon işsizimiz var. Bu kadar az yatırım, daha çok işsiz anlamına geliyor... 1995 yılında 47.2 tirlyon vergi kurumlardan toplanacak. Yani bankalar, holdingler, anonim şirketler, limited şirketler, hisseli komandit şirketler toplam 47.2 trilyon vergi ödeyecek. Geçen yıl bunlar 42 trilyon vergi ödemişler. Artış sadece %12.5. Ülkede enflasyon % 120. Çelişkiye bakın. 1995 bütçesinde gelir vergisi 299 trilyon öngörülmüş. Geçen yıla oranla artış % 59. Dahilde alınması hedeflenen KDV'deki artış %57.4, İthalde ise bu artış %74.2. Neden bu eşitsizlik." (Sabah,* 18 Kasım '94) Savaşa ayrılan trilyonları unutan Doğru'ya sormak lazım. Bu çelişkiyi yeni mi görüyor?

Enflasyon, faiz oranları ve döviz durumu

Nisan ayında toptan eşya fiyatlarındaki artış yıllık %125, tüketici fiyatlarına göre ise %107.4 olarak gerçekleşen enflasyon toptan eşya fiyatlarına göre aylık %32.9 hesaplanmıştı. Kararların açıklanması sonrası Haziran ve Temmuz aylarında bu rakam belli oranda bir düşüş kaydetti. Temmuz ayı aylık tüketici fiyatları artışı %1.7, toptan eşya fiyat artışı %.9 yıllık artış ise %109.3 ve %128.8 olarak gerçekleşti. Bu hükümet çevrelerince Nisan paketinin zaferi olarak duyuruldu. Oysa, iç piyasada tüketicinin alım gücünün yapılan zamlarla daha da düşmesiyle talebin azalması, yatırımların durdurulması ve kamu harcamalarının kısılması, Türk-İş'e bağlı işyerlerindeki işçilerin TİS'nden doğan fark alacaklarının ödenmemesi, memurlara verilen komik zam ve yaz mevsiminde sebze ve meyve fiyat artışlarının az olması gibi nedenlerle düşme eğilimi gösteren enflasyonun Eylül-Aralık aylarına doğru tekrar yükselme göstereceği de beklenen bir durumdu. Nitekim öyle de oldu.

Eylül ayı tüketici fiyat enflasyonu DİE'ye göre %7.2 oranında gerçekleşirken, İTO'ya göre bu rakam %10.2 oranında gerçekleşti. Oysa piyasada özellikle temel gereksinme maddelerine %20-50 oranında yapılan zam, iki kurumun da hesaplarının yanlış olduğu anlamına geliyor. DİE, Eylül ayı enflasyonunu tüketici fiyatlarına göre yıllık %129.6 (DİE'nin '94 Eylül tahmini % 68.2 idi) aylık %7.2, toptan eşya fiyatlarına göre ise yılılk %111.1, aylık %5.4 olarak veriliyor. Bu rakamların üstüne çıkıldığı bir gerçektir. Ekim ayı ise yine DİE'ye göre %130'un üzerinde gerçekleşti.Tahmini rakam ise % 67.6 idi.

Tüm bu rakamlar 5 Nisan kararları ile hedeflenen rakamların hayli üstünde. Öyle ki Çiller yıl sonuna kadar enflasyonun %20'ye çekileceğini ifade ediyordu.

5 Nisan öncesi, bankalararası piyasada %1000'lere fırlayan gecelik faizler ile %(130-140)'lara varan yıllık faizlerin ilk üç ay hissedilir oranda düşmesi devamlılık sağlayamadı. Faiz oranları ekonomide kambur olmaya devam ediyor. Zira Hazine para toplamak ve dövizi dengede tutmak amacıyla satışa çıkardığı yüksek faizli bonolar yüzünden banka faizlerinin de artmasına neden olmuştu. Oysa Eylül ayı içinde faizleri düşük tutarak sürdürmeye çalıştığı bono ihalesinden umduğu parayı toplayamayınca sıkıntı doğdu. Faizler düşük olunca dövize yönelindi. Merkez Bankası'nın da müdahalesi yetmeyince döviz kurları tırmanış gösterdi. Yüksek faiz ve döviz dengesi arasındaki handikap ekonomiyi düşündürüyor.

Sabah yazarı Ali Rıza Kardüz bu durumla ilgili bakın neler söylüyor: *"Türk finans kesimi bu faizi karşılayacak parayı üretemez. Bugünkü saadet zinciri iki kaynağa dayanıyor. 1) Merkez Bankası, 2) Hazine. Bu iki kuruluş ta 'yaz tahtaya, al haftaya' yüksek faizle günü kurtarma arayışında. Merkez Bankası da, Hazine de 'ilahiyane para dağıtamaz'. Birgün, hem de çok yakın bir gün, ikisi birden 'paaattt' diye duvara toslayacak. Gecelik borçlanmada %350, %400 faiz hızı ile yol almaya başladıktan sonra 'fren yapıp' durmanın imkanı kalmamış demektir."*

Yüksek faiz yüzünden devlet bir de vergi gelirinden oluyor. Şöyle ki; sermayesi kısıtlı işletmeler aldıkları kredi borçları karşılığı ödedikleri faiz tutarını masraflara yazıp vergi matrahlarından düşünce vergiye esas kazanç düşüyor ve devlet bankaların kasasına giden faiz gelirini vergilendirememiş oluyor. Bankalar da bu parayı yeni alanlara aktarınca devlet aradan çıkıyor.

Bugün bankalar arası en yüksek faiz, Türk lirası için yıllık %(132.51-151.44), dolar için %(8.5-10), mark için %(10-12.5) oranlarında seyrediyor.

Merkez Bankası döviz rezervi Mart 1994 itiba-

riyle 4.613 milyon dolarken, Eylül ayı için 4.913 milyon dolar taban olarak beklenirken bu rakamın altına düşüldü. Döviz gelir-gider dengesindeki açık geçen yıla oranla düşük miktarlarda olsa da buna ithalatın durma noktasına gelmesinin sebep olduğu bir gerçek. Örneğin Ocak-Mayıs ayı itibariyle geçen yıl 2.365 milyon dolar olan döviz açığı bu yıl aynı dönemde 190 milyon dolara düştü. Ancak aynı dönemde ithalat gideri 11.312 milyon dolardan 8.717 milyon dolara düştü.

Şimdiye kadar hiçbir sorunlarıyla ilgilenilmeyen yurtdışındaki işçilerden de döviz dilenen koalisyon hükümetinin, elindeki döviz rezervlerini de hazine bonoları için eritmesi gelecek için daha kötü işaretler veriyor.

1994 yılının ilk üç ayında Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) %3.5. Geçen yıl %5.4 idi. 1994 yılı içinde TUSİAD %1.8, DPT ise %1.6'lık düşüş bekliyor. Oysa henüz ilk üç ayında gerçekeşen düşüş %1.9 dolayında. GSMH artışı ikinci üç ay için (-)%10.6 olarak gerçekleşti. İktisadi büyüme yılık tahmini (-) %4. Bunun da altına düşüleceği sanılıyor.

Bankacılık sektörü

Yaşanan kriz finans kesimini de etkiledi. Üç büyük banka ve 8 aracı kurum, taahhüt ettikleri faizleri ödeyememe, diğer bankalara olan iç ve dış borçları ve karşılıksız repo yaptıkları için tasfiye edildi. Bu üç bankanın sadece kamu bankalarına 73 milyon dolar borcu vardı. Yine birer KİT olan ve zarar etti(ril-di)kleri gerekçesiyle özelleştirilmeleri düşünülen TEK'in 2 trilyona yakın ve TÜPRAŞ'ın ise 7 milyon dolar alacağı bulunuyor. 3 trilyon 850 milyar ve 120 milyon dolar tutarında mevduat batırıldı. Toplam 45 bin kişi ortada bırakıldı. Sahip ve yöneticileri ellerini kollarını sallayarak geziyor. Yine aracı kurum olarak hizmet veren aralarında AOG Türkinvest , Everest Menkul Değerler, Marmara Menkul Değerler vb.gibi adları duyulmuş yatırım şirketleri arkalarında bir çok kişiyi mağdur bırakarak battı. Batış nedenleri karşılık göstermeksizin repo sözleşmeleri imzalayıp ödeme yapmamak. Tekelci-tefeci düzenin yeni kurumlarından Sermaye Piyasası Kurulu bu kurumları nasıl tasfiye edebileceğini de bilmiyor. Sahiplerinin mallarına el koyabileceği bir yasal düzenleme bile yok. SPK müdahale edinceye kadar kurum sahiplerinin mal varlıklarını başkalarının üzerine geçirebilecekleri, durumlarını kamufle edebilecekleri ve belki de yurt dışına kaçabilecekleri de görülmek istenmedi.

Bankacılık ve finans sektöründeki bu gelişme bir çok mudinin vadeleri dolmadan ve faizlerini almaksızın bankalardan tasarrufların çekmelerine neden oldu. Bu diğer bankaların bir hayli kâr yapmalarına olanak verdi.

Tasarrufları da ceplerinden bir tür hileyle alınan halk hiçbir hak talep edemedi. Davaları hâlâ sürüyor. Hükümet muğlak açıklamalarla görüntüyü kurtarmaktan başka bir şey yapmadı. Banker soygununu aratmayan bankacı ve repocu soygunuyla faizci ve tefeci düzeni, halkın elindekini almayı yine becerdi.

Banka tasfiyeleri sonrası Merkez Bankası tarafından alınan karalarla reponun yerini tutabilecek 7 gün ihbarlı mevduat sistemi getirildi. Bankalara dolayısıyla da Türk parasına olan güven azalınca dövize yönelindi. Döviz tırmandı. Dövizin tırmanışı, ancak devletin özel bankalardaki mevduatları güvenceye alacağı açıklaması ve sonrasında yüksek faizli Hazine bonolarının satışı yöntemine başvurulmasıyla bir süre durdurulmuştu.

Bankacılık kesiminde son dönemde yurtdışına çıkan paranın 5 milyar doları bulduğu tahmin ediliyor. Ülkedeki ekonomik açıdan yaşanan belirsizlik ve güvensizlik ve banka krizinden dolayı, Türkiye'deki bu durumdan korkan büyük rant grupları paralarını yurtdışına çıkarmak isteyince, düşük faizlerle para toplayan yabancı banka temsilcileri araya giriyor ve böylece para yabancı bankalara aktarılıyor. Sonrasında bu para yine Türkiye'ye daha yüksek faizli kredi olarak giriyor. Kan emici rantiye sınıfının korkaklığı boşuna değil.

Tüm bunlara rağmen bankacılık sektörü yüksek faiz yükünün altına giremediği için geçen yıla nazaran kârını azaltmış durumda. Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın (HDTM) verilerine göre, bu yılın Ocak-Haziran döneminde bankacılık sektörü toplam 9 trilyon 797 milyar lira zarar yapmış, buna rağmen takipteki alacakları 15 trilyon 582 milyar lira. Yüksek kredi faizleri yüzünden bir çok firma faiz borçlarını ödeyemediği için bankalarla mahkemelik durumda. 1993 yılında kamu bankaları 9 trilyon 480 milyar lira net kâr yaparken, sektördeki diğer bankalar toplam 17 trilyon 351 milyar lira net kâr yaptılar. Buna rağmen sektörde azami kâr yapan bankalar da var. Örneğin Garanti Bankası.1994'ün 9 aylık bölümünü 2.9 trilyon liralık kârla kapatmış. Önceki yıl aynı dönemdeki kârı ise 1.3 trilyon lira civarındaydı.

Kayıt dışı ekonomi

Kayıt dışı ekonomi 1.5 katrilyon liranın üstüne çıkan boyutuyla gerçekten önemli ve üzerinde durulması gerekiyor. Kayıt dışı ekonomi nasıl doğuyor? Devlete kayıtlı olmayan işletmelerin ve bu sektörlerde çalışanların yarattığı vergilendirilmemiş artı-değer, tefeci ve bezirganların kazançları, doğu bloku ülkelere satış yapan irili ufaklı firmaların ve işportacıların vb. kazançları kayıt dışı ekonomiyi oluşturuyor. Bu işletme ve şahıslar, devlete gelir vergisi, kurumlar vergisi, SSK pirimi vb. ödemeksizin çalışıyorlar.

Türkiyede örneğin 2 bin adet tefeci var ve bu piyasada dönen kayıt dışı para tam 100 trilyon lira. Devlet son on yılda sadece bu piyasadan dolayı tam 200 trilyon lira zarara uğramış. Zarar yapıyor diye KİT'lere takanlar bunu görmek istemiyorlar.

İstanbul Karaköy rıhtımında bir gemi dolusu turistin yaptığı alışverişten kaynaklanan vergi kaçağı

sadece bir gün için 2 Milyar lira. Dövizle alışveriş eden Aksaray, Laleli ve Beyazıt piyasalarını siz düşünün.

Marmara Üniversitesi profesörlerinden Osman Altuğa göre kayıt dışı ekonomiyi oluşturan ve vergilendirilmesi gereken kazanç alanları şunlar:

TABLO 4

Prof. Osman Altuğ'a göre vergi kaçağı olan sektörler ve tutarı

Bankacılık sisteminde	*90 trilyon*
Hisse senedi işlemlerinde	*30 trilyon*
Gayrimenkulde	*40 trilyon*
Aracı kurumların repo işlemlerinde	*2 trilyon*
Aracı kurum kredilerinde	*5.5 trilyon*
Tarım kesiminde	*40 trilyon*
Toplam	***207.5 trilyon***

Gümrük birliği tartışmaları

Gümrük Birliği tarihi yaklaştıkça birlik üzerine sektörlerin birbirleriyle ve devletle tartışmaları da boyutlandı. Gümrük Birliği'nin yaklaştığı bu dönemde kararlar doğrultusunda teşviklerin düşürülmesi pek bir anlam taşımıyor. Zira teşviklerin tekrar genişletilip artırılması gerekecek. Bu da bütçeye hayli yük getirecek. Gümrük Birliği sonrası Avrupa'yla rekabet etmesi hayli güç görünen otomotiv sektörü "hassas sektör" ilan edilmek istiyor. Zira örneğin Tofaş'ın kuş serisiyle ve Renault'un 12 serisiyle Avrupa'da pazar bulabilmesi çok güç. Otomotiv sektörünün bu tavrı özellikle en çok ihracat yapan ve rekabet şansı fazla olduğu için Birlikçe kota konulması istenen Tekstil sektörü arasındaki savaş öyle gözüküyor ki otomotiv lehine sonuçlanacak. Bu yapılırken başta otomotiv, beyaz eşya ve eloktronik sanayi olmak üzere birçok sektörün yeniden yapılandırarak silah sanayine dönüştürülmesi düşünülüyor.

Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye'de bazı sektörlerin Gümrük birliği sonrası da koruma istemesi ve kademeli geçiş talep etmesi üzerine, tekstil sektöründe kotaların devamı noktasında pazarlığa oturulmasını istedi. Tekstilciler bu tür müzakerelere şu an tepki gösteriyorlar.

Türkiye, şu anda tekstilde, deri ve hazır giyim ürünlerinde, beyaz ve kahverengi eşyada, otomotiv yan sanayinde, çeşitli yarı mamül sanayinde, seramik sanayinde, cam, elektronik, elektrik donanımlarında, bazı ilaçlarda, temizlik malzemeleri imalinde vb. alacağı teşviklerin de yardımıyla rekabet yapabilir hale gelebilir. Sektörün rekabet yapabilirliğinin en büyük sebebi işçilerinin büyük bir bölümünün asgari ücrete çalışıyor olması. Tayvan'da 700 dolar, Çin'de 300 dolar olan asgari ücret Türkiye'de yılbaşında 150 dolarken 50 dolara kadar düşmüş.

Gümrük Birliği doğrultusunda, 1995 yılı için 530 milyon dolarlık teşvik öngören bir paket hazırlandı. Bu tutarın yeterli olmayacağı ifade ediliyor.

Ekonomik ve siyasal alanda sorunlu Türkiye'yi içine almakta nazlanan, taviz üzerine tavizler bekleyen ve birtakım kurallar öne süren AB, 1960'lı yılların sol propaganda belgisi "onlar ortak, biz pazar" sözlerini doğrular gözüküyor.

Kriz fırsattır

Kriz fırsatlar, olanaklar ve tehlikeler olarak tanımlanıyor. Krizi fırsat bilipte kârını artıran kuruluşlar yok değil. Hatta üretim kapasitesi düşen işletmeler bile kârlarından hiçbir şey kaybetmediler.

Örneğin geçen yıl 4 trilyon kâr yapan Tofaş bu yıl sadece ilk üç ayında 1 trilyon kâra ulaştı ve uzun sürede ve kolayca beceremeyeceği işi çok kısa sürede becerdi. Nisan sonrası bir kaç ay içinde tam 2 bin 404 işçiyi işten attı. Koç'un 1994'ün ilk 5 ayındaki cirosu 73 trilyon lira. Geçen yıla göre tam % 40.38 artış kaydedilmiş. Yine Sabancı'nın bu yılın aynı dönemindeki cirosu 18.5 trilyon. Sabancı'nın cirosundaki geçen yıla oranla artış tam % 85 olmuş.

1994'ün ilk 9 ayında geçen yıla göre kârını artıran bir kaç şirket ve değişim oranlarına bakalım:

TABLO 5

Kârını artıranlar

Şirket adı	***Değişim (%)***
Uşak Seramik	1165
Lüks Kadife	771
Marmaris Alt	730
Borusan	795
Pınar Et	443
Pınar Un	432
Netaş	388
Brisa	359.7
Petrol Ofisi	314
Migros	245
Ünye Çimento	244.8
Bursa Çimento	243.8
T.Tuborg	210.3
Marshall	161.1
Erdemir	43.1
Ege Gübre	59
Zarardan kâra geçenler	
Dardanel	77.726
Olmuksa	76.504
KAV	69.405

Tabloda görüldüğü gibi geçen yıla göre kriz dönemi geçirmemize rağmen kârını % 1165 artıran şirket var. Tabloda ilginç olan diğer veriler ise bütçeye

olan finansman yüklerinden dolayı özelleştirilecek iki KİT. Petrol Ofisi kârını % 314 gibi büyük bir düzeyde artırmış, yine Ünye Çimento % 244.8'e düzeyini tutturmuş.

Bu kriz döneminin ilginç bir gelişmesi de sermayesi yabancı ortaklı şirketlerde yaşanıyor. Türkiye'de paranın pahalı olması nedeniyle kredi kullanmayan bu tür şirketlerin yabancı ortakları sermaye artırımına gidiyor. Yerli ortaklar kendi paylarına düşen kısımları ödeyemeyince de şirketin büyük oranda hisselerini ellerine geçiriyorlar ya da tümden yabancı sermayeye satılması zorunda kalınıyor. Örneğin İstanbul Segman ve Gömlek Sanayi'nde yabancı ortak 5 milyon 94 bin dolarlık sermaye getirince hisse payını yükseltmiş oldu. Bu amaçla 1994'ün ilk dört aylık döneminde toplam 84 milyon dolarlık yabancı sermaye girişi oldu.

Krizin faydalı olacağını söyleyen bir başka firma da RAKS. 44 ülkeye ihracat gerçekleştiren bu firma ihracatını 1994'te 75 milyon dolara çıkarttı. RAKS'ın krizden etkilenmemesinin en önemli nedeni dövizin pirim yapması.

İşçi ve emekçiler açısından kararların sonuçları

5 Nisan kararlarıyla herkesten "fedakârlık" isteyen tekelci düzenin sözcüleri, yaptıkları uygulamalarla gerçekte kimden alacaklarını iyi biliyorlardı: İşçi sınıfı, emekçiler ve yoksul köylüden. Bütçeye dolayısıyla ekonomiye yükü günde 1.2 trilyonu bulan ve her türlü insan hakları ihlalleri yapılarak sürdürülen savaş, batıda açılan yeni cepheyle ülkeye yayılıyor. Evet Başbakan'ın deyimiyle bir savaştır bu. Sermaye sınıfının yoksul sınıflara karşı açtığı savaş.

Kararlar sonrası yapılan zamlarla 4 kişilik bir ailenin aylık geçim masrafı 20 milyona çıkıyor

Öte yandan işçi ve memura sıfır sözleşme imzalatılmak isteniyor. 60 bin Kamu işçisinin TİS dördüncü dilim ücret artışlarına hükümetin Türk-İş'le anlaşmalı el koyması ile birlikte eyleme geçen Gölcük işçileri ve şube sendikacıları TİKKO militanı ilan ediliyor. İşçinin ve memurun kazanılmış hakları tırpanlanıyor. Bu durum özel sektöre de yansıdı. Örneğin içinde Çağlar'ın fabrikalarının da bulunduğu tekstilci işveren TİS ikinci yıl zamlarını imzalanan oranın altında vereceklerini açıkladılar.

Kamu ve özelde kriz bahanesiyle 700.000'e yakı işçi işten atıldı. Bu rakam giderek artıyor.

Bursa'da 600 dokuma tezgahı kapatıldı. 2 bin 'den fazla kişi işsiz kaldı. Otomotiv sektöründe sadece üç ayda 3 bin 500 kişi işinden atıldı.

İşsizlik korkunç rakamlara ulaştı.

Kârlarını artıran sermaye sınıfı karşısında Tofaş, Renault ve Otosan'da sendikaların işbirlikçi tutumu sonucunda geri adım atan metal işçisi, yeni dönemde MESS'in verilen tavizleri kurumlaştırma amaçlı yeni saldırısıyla karşı karşıya. MESS metal işkolunda bunu başarırsa diğer işkollarına yansıması çok kolay olacak. MESS'in istekleri kısaca şöyle. İşveren işçilerini, haftalık %50 oranında kendi isteğine bağlı olarak çalıştırma hakkına sahip olacak. Ücreti ise çalıştırdığı iş saatleri üzerinden ödeyecek. MESS bu sözleşmede sosyal haklar için ise % 1 ile 10 arasında zam teklif ediyor. TİSK, tüm sözleşmelerin en fazla %15 zamla bağlanacağını söylüyor.

Bakın Devlet Bakanı Aykon Doğan neler saçmalıyor: *"İşçiler, kuruluşun ve ekonominin içinde bulunduğu durumun bilincinde olarak reel gelir düzeyini koruyacak düşük oranlı veya enflasyon oranı kadar ücret artışını kabul edebilecek durumda iken, işçilerin bu beklentileri gözardı edilerek işveren sendikaları tarafından yüksek oranlı zamlar verilebilmektedir. Bu durum kuruluşlarda çalışan diğer personele (memur ve sözleşmeli) verilen zam oranları ile karşılaştırıldığında, dengesizlik yaratmakta ve işgücü verimliliğini düşürmektedir... Bu gelişmenin mevcut ücret dengesizliği daha da arttıracak ve çalışma barışını bozacak yönde etkileri olabilecektir." (Cumhuriyet,* 28 Eylül. '94) Doğan'ın neden bu denli rahat konuştuğunu anlamak zor değil.

Peki ne olacak?

Türkiye'nin emperyalizmle entegrasyonunu tamalayacağı bu dönemde alt-emperyalist olma isteğinin önü tıkanmıştır. AB ile bu yıl imzalanacak Gümrük Birliği sözleşmesi krizin yükünün kime kesileceğinin de bir kanıtı.

Türkiye tekelci burjuvazisi açısından, AB ile entegrasyonun sağlanabilmesi ve rekabet edebilme olanağının yaratılması sadece ucuz işgücüyle ilgilidir. Çünkü Türkiye sermayesi işgücü dışında indirim yapabilecek hiçbir olanağa sahip değil. Özelleştirme saldırısının da, 5 Nisan'ın da amacı tekelleştirmeyi sonuçlandırmak için önlerindeki engelleri yok etmektir. Engel, varolan sendikalarıyla da olsa örgütlü Türkiye işçi sınıfıdır. Amaç işçi sınıfını örgütsüzleştirerek, dağınıklığını süreklileştirmektir.

Tekelci burjuvazinin adını "savaş" koyduğu bu dönemde, işçi sınıfının cephane biriktirip saldırıya mı geçeceği yoksa savunmada kalıp mevzilerini birer birer yitirip yitirmeyeceği sorunu önümüzdeki sürece damgasına basacak. Zira tekelci burjuvazinin ve onun sözcülerinin "fedakârlık" adına işçi ve emekçilere, yoksul köylüye karşı pervasızca yürüttüğü "köleleştirme saldırısı" anlamına gelen 5 Nisan ne ilktir, ne de son olacaktır.

Yukarıda ortaya koyduğumuz veriler Türkiye kapitalizminin krizinin derinliğini açıkça ortaya koyuyor. Ancak tekelci sermayenin, kendi düzenini yaşatmaya dönük azgın saldırısına karşı işçi sınıfı ve emekçilerin örgütlenip birleştiği ve krizli düzeni kökten alaşağı edeceği devrimci dalgayla cevap verilmedikçe rezervleri var. Daha çok açlık, daha çok ölüm, daha çok kan ve gözyaşı. Sermayenin kriz dönemini taze kan alarak geçiştirmesine engel olmak kendi ellerimizde.

Emperyalist-kapitalizmin bir yapısal krizi, dün ilk işçi devletinin kurulmasının önünü açmıştı. Bugün, *"Tarihte hiç bir söylenmiş söz söylenmemiş sayılamaz"* bilinciyle hâlâ söyleyecek büyük sözleri olanların önünde devasa bir deneyim var.

Buzu kırıp yolu açanların yolunda yürüyelim.

"Geç" sorunların çözümüne "ileri" yaklaşım üzerine

SALİH AKDENİZ

İşçi sınıfının ezen ve ezilen ilişkisini tümden yoketmediği sürece hem kendi tarihsel görevi sona ermez, hem de kendini kurtaramaz. Sosyalistlerin her sorunun çözümüne matuf hazır reçeteleri olmadığı, ancak, hem sorunun kavranmasını, hem de çözümün üretilmesini sağlayacak güvenilir bir bilimsel yöntemleri olduğu önermesi doğrudur. Bir başka doğru da sosyalist literatürün, kutsal kitapların okunuş tarzına göre okunamayacağı, sosyalist literatürün, ancak, somut koşulların somut tahliline göre üretildiğini kabul ve bundan dolayı ancak koşulların ve üretilen sonuçların diyalektik değişkenliği hesaba katılarak verimli okunabileceğidir.

Sosyalist literatür ve mücadeleye katkı için girişilen yazılı ve sözlü üretimlerde "alıntı" yarışına girmek teoriyi statikleştirir; bilimsel sistematik düşünce üretimine de katkısı yoktur. Ayrıca değişik çevrelerin ortak refarans kaynaklarında sistematize edilmemiş konularda "alıntı" yarışı ancak bir kör dövüşü üretebilmektedir.

İşçi sınıfının tarihsel yönelimi ideolojimizdir. Güncel yönelimleri teorileştirmeye ve bu teoriden genel geçer sonuçlar üretmeye çalışmak oportünist ve ekonomist bir tavırdır. Her zaman her sorunda işçi sınıfının tarihsel yönelimi ancak devrimci işçi sınıfı tavrı olmaya hak kazanır.

Genel geçer "sihirli formüller" olamayacağını kabul diyalektik düşüncenin ve marksist epistomolojinin temelidir. Çünkü formüllerdeki sihir verili bir tarihsel ortam için geçerli olup, tarihsel ortam değiştiği oranda "sihir" gider, geriye "formül" kalır. Artık o formül yeni başka tarihsel ortamlara tekabül eden "sihirli formül"ün bulunması için bir "deneyim"den başka bir anlam ifade etmez. Sözkonusu deneyimler bugünün koşullarına ve tarihsel yönelimimize uygun olarak önem kazanırlar ve yeniden dizilirler. Bilimsel bilgi elde etme yolu olarak marksist epistomolojinin bize öğrettiği budur.

Ulusal sorun, kendi kaderini tayin hakkı ve bunlar gibi geç kalmış burjuva demokratik çözümleri gerektiren konularda sosyalist tavrın ve çözümün nasıl olması gerektiği konusunda sosyalist çevrelerde ortak referanslara dayanan ortak bir bakış açısı yoktur.

Bazı sosyalist çevreler, eşitsiz gelişme yasasından kaynaklı geç sorunların çözümünde aşamacı bir tavırla sosyalist çözüm ve geç sorunların çözümünü ayırmakta, ikinciyi birincinin yani sosyalist çözümün önşartı haline getirmektedirler. Bu çevrelerin kapitalist toplumda zaten hiçbir zaman çözmekle bitirilemeyecek kadar "proletaryanın acil görevler"i kataloğu vardır; proletarya yerine devrimci halk güçleri de yazılabilir.

Bazı sosyalist çevrelerde ise "geç" sorunların çözümünde "sınıf çıkarı" bazından başka hiçbir ilkemiz olmadığı ve geç sorunların çözümüne yönelik mücadeleyi de "işimize gelirse destekleriz" şeklinde bir tavır vardır. Bunlar bütün sosyalistler açısından ortak referans olabilecek "sınıf çıkarı" gibi bir belirlemeyi yapmakla hiç şüphesiz hiçbir şeyi halletmiş olmuyorlar. İşçi sınıfı çıkarı belirlemesine dayanarak sosyalistlerin elini kolunu sallayarak geç sorunların çözümüne yönelik mücadele alanında gezmesini istemekle işçi sınıfının hegomanya mücadelesinde geride kalmasına ve bu geç sorunların çözümünün sosyalist olmayan kanallara akmasına hizmet ediyorlar.

Ulusal sorun ve kendi kaderini tayin hakkı konusunda sistematize edilmiş, ortak refe-

ranslarımızca kabul görmüş teorik envanterimiz olup olmadığı tartışması bir yana, bizce, geç demokratik sorunların çözümünde bile *işçi sınıfı siyaseti*ni bağlayan öncel bilgiler ve ilkeler vardır. Bunun en önemlisi de işçi sınıfının tarihsel yönelimine uygun davranmaktır. Hiç şüphesiz ki tarihsel görevi her türlü ezme-ezilme, sömürme-sömürülme ve baskı ilişkilerine son vermek olan çağın en devrimci sınıfı proletarya; ezilen ulusun kendi kaderini tayin hakkı mücadelesine ikirciksiz, (kerhen değil) evet demeklidir.

Ancak birileri Amerika'yı yeniden keşfetmekten bıkmıyor. Diyorlar ki, ulusların kendi kaderini tayin hakkı burjuva demokratik bir ilkedir. (1. keşif) Doğrudur. Ayrıca ben de eklemeliyim: Ulusların kendi kaderini tayin hakkı iki yüzlü burjuva demokratik bir ilkedir; diğer burjuva demokratik ilkeler gibi.

Diyorlar ki, sosyalistler ulusal soruna ve kendi kaderini tayin hakkı sorunundaki mücadeleye "sınıf çıkarı" açısından bakarlar. (2. keşif) Bu da güzel.

Sosyalistler makyavelist ve oportünist politika tarzını reddederler. Ayrıca ulusların kendi kaderini tayin hakkı sorununda burjuvaca iki yüzlülüğe karşı çıkarlar. Çünkü burjuvalar işlerine gelirse ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunur, kerhen desteklerler. İşçi sınıfı ise, hiç bir ezilen ulusa, o ulusun kendi kaderini belirleme hakkını "işime gelirse desteklerim" demez. Çünkü tarihsel olarak hiçbir ulusun ezilmesinden işçi sınıfının çıkarı yoktur. Ulusal Kurtuluş savaşlarına karşı "sınıf çıkarı" belirlemesinin dile pelesenk edilmesini burjuvazi açısından anlamak mümkünse bile işçi sınıfı açısından bunun düşünülmesi bile yanlış olur kanaatindeyiz. "Bütün insanlığı kurtarmak tarihsel görevini taşıyan" işçi sınıfının, herhangi bir ulusun ezilmesinden herhangi bir çıkarı olabileceği iması bile yanlıştır. Herhangi bir ulusal kurtuluş mücadelesine güncel ampirik bulgularla yaklaşıp, sınıf mücadelesine ve çıkarına "zarar"ını keşfetmek, proletaryanın omuzlarına yüklenen tarihsel görevlerin bazılarını omuzdan atmaya çalışmak demektir.

Sosyalistlerin geç kalmış ulusal sorun konusundaki tavırları ne ezilen ulus milliyetçiliği, ne de ezen ulus milliyetçiliğidir. Bu önerme proletaryanın sınıfsal ve enternasyonalist tercihine en çok yakışandır. Ne ki, devrimci proletarya ulusal kurtuluş mücadelelerine de kayıtsız kalamaz. Ayrıca ezilen ulusun kurtuluş mücadelesi olası bir sosyalist çözümün önünde engel halinde değil, tersine işçi sınıfının silahı bir omuzundan diğerine almasını kolaylaştırıcı mecrada seyrediyorsa ulusal sorunda *akademik tartışmalar yürüterek mesafeli durmak* olsa olsa işçi sınıfının hegemonyasına ve silahı bir omuzundan diğerine almasına zarar verir.

Ortak referans kaynaklarımızdan alıntılar yaparak ulusal sorun konusundaki tartışmaları tıkamak gayretkeşliğinde olanlar yanlış yoldadır. Lenin ulusal sorunda kendi kaderini tayin hakkı ilkesine "basit bir evet" demiştir, biz de basit bir evet deyip işimize bakalım tavrı sosyalist bir tavır değildir. Leninist pratiğin de böyle düşünen arkadaşları doğruladığını sanmıyoruz. Lenin, dönemindeki ulusların kendi kaderini tayın hakkı ilkesinin burjuvaca ikiyüzlülüğünü belirtmek ve en demokratik çözümün başarılmasını sağlamak için "basit bir evet" demiştir. Değilse kendi kaderini tayin hakkı için mücadelesini yürüten bir ulusun mücadelesine karşı basit bir evetle yetinip, işimize bakalım tavrı Lenin'e ne kadar aykırıdır.

Hiç şüphesiz sosyalistler ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin en tutarlı savunucusudurlar. İşçi sınıfı siyasetini diğer sınıfların siyasetinden ayıran nokta, işçi sınıfı siyasetinin her türlü pazarlıktan azade olarak yapılmasıdır. Tersinin adı yanlış bilmiyorsak oportünizmdir. İşçi sınıfının hiç bir ilkesi yarı yolda bırakılmak için savunulmaz.

Eşitsiz gelişme yasası bazı ülkelerde tarihsel olarak çözümü burjuva demokratik yollardan olması gereken sorunları, burjuvazinin devrimci barutunu yitirmesinden dolayı, işçi sınıfının çözmesi gereken sorunlar kataloğuna ekler. İşçi sınıfı, burjuvazinin çözmediği, çözemediği, eksik çözdüğü sorunları da çözmek, çözüm mücadelesine katılarak politika üretmek durumunda kalır. Bu durumdan hareketle bazı arkadaşların bu zeminlerde sınıf mücadelesi açısından nesnel olumsuzluklar üretmesi, saf sınıf tavrı adına bu geç sorunlara akademik bir kibirlilikle yanaşması kabul edilebilir bir şey değildir.

"Çağdaş toplumun tek tutarlı devrimci sınıfı olarak işçi sınıfı, bütün çalışıp sömürülenlerin, ezenlere ve sömürenlere karşı tam demokratik devrim için mücadelesinde bütün

halka önder olmalıdır. Proletarya, kendi hegemonyası fikrinin bilincinde olduğu ve onu uyguladığı ölçüde devrimcidir." (Lenin) Proletaryanın geç sorunların çözümünde, bağlaşıklık siyasetinde, genel olarak politikasında ve ideolojisinde bağımsız olması ile geç sorunların çözümüne önderlik etmeye çalışması bir biriyle çelişir değildir. Sınıf siyasetinin bağımsızlığı ile ulusal kurtuluş mücadelesine önderlik etmeye yönelik politikalar üretmesi biribiri ile çelişmediği gibi, zorunludur da.

Proletarya ulusal kurtuluş mücadelesine karşı tavrını sadece "destek"le sınırlayamaz. Proletarya ulusların kendi kaderini tayin hakkı mücadelesinin önderliğini yapmalı ve silahı diğer omuzuna alarak hegemonyasındaki kitleyi sosyalist inşaaya taşımalıdır.

Hiç şüphesiz yaşadığımız coğrafyada siyasal yaşamın birinci gündem maddesi Kürt Sorunudur. Bu sorunda çeşitli sosyal çevreler kendi sınıfsal konumlarına uygun olarak politikalar üretmekte ve çoğunlukla da resmi ideolojinin kıskacında politika üretememe çaresizliğini yaşamaktadırlar. Burjuva siyasetinin "ez kurtul'dan ver kurtul'a" uzanan tek renkli yelpazesini belirleyen iki temeli var: Birincisi pragmatizm ve manipülasyondur. İkincisi; bugün resmi ideoloji ile örtüşen "fetihçi müslüman taasubu ve Türk milliyetçiliği"dir. Şu anda burjuva siyasetini Türk milleyetçiliği ve islâmın fetihci yanını birleştiren Anadolu Türklüğünün güncel istemleri belirlemektedir.

Sosyalist sol çevrelerde ise birinci sırayı sosyal şoven eğilimler almaktadır. Bir diğer yanlış eğilimse Kürt kurtuluş hareketinin kuyrukçuluğudur. Paranteze aldığımız bir diğer akım vardır ki, onlar ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusundaki mücadeleye "basit bir evet", "kerhen" destek, "negatif istek", "sınıf çıkarı" gibi kavramlarla yaklaşıp, "işimize bakalım" tavrını savunanlardır. Bu yazıda "orleans metni" ve Memet Erkan'ın "Milliyetçilik, mikro(p) Milliyetçilik ve Köken Budalaları" adlı yazısı ele alınacaktır.

Memet Erkan yazısana "çoğunlukla Laz'ların zekiliğine, kıvrak zekalarına şahit olduğumuz ve onların farklı, alışılmamış aykırı bakış açılarıyla şaşkına döndüğümüz" demekle, Lazlara fahri ünvanlar dağıtmakla, ulusal özelliklerin ya da yöresel özelliklerin diyalektiğine aykırı bir bakış açısıyla işe başlamıştır. Bu yaklaşımın "Türk milleti çalışkandır, zekidir." türünden yaklaşımlarla farkı olmayıp, tam da kendisi mikro(p) milliyetçilik ve etnicilik örneği sergilemektedir.

Ülkemizde kitlelerin "kimlik bunalım"ı içinde olması sosyalistlerin tercihi ve ortaya çıkardığı bir durum değildir. Ayrıca sosyalistler olgulara ve olaylara basit halleri ile "olumlu ya da olumsuz" yaftalar asmazlar. Realite kendi basit hali ile ele alınır ve tarihsel yönelimimize uygun olarak tavırlaştırılıp pratiğe aktarılır. Realiteye "ahlak zabıtası gözü" ile bakılmaz. Bakılırsa gerçekler ortaya çıkmaz ve tercihler yazılır. Kimlik mücadelesi veren uluslara da "kök budalası" denmez. Realitede var olan kimlik bunalımına akademisyen kibirliliği ile "kök budalası" demek, sosyalist bir çözüm önermek demek değildir. Ve sosyalistleri "çok kültürlülük, zenginlik adına köken budalalağına çanak tutuyorsunuz" diye suçlamak kibirliliğini komünistlik iddiası ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Ayrıca Memet Erkan'ın bir çırpıda sosyalistlerin işini görmeye bayıldığı belli oluyor. Erkan'dan bir alıntı yapalım: "Oysa bunlar, yeşil-alternatif hareketlerin çok gerisinde olan ve onların yerel, 'bölgeci', adem-i merkeziyetçi (otonomist) toplum anlayışlarıyla da ilgisi olmayan şeyler savunuyorlar. Yeşiller ve alternatifler gibi farklı kültürlere ve yaşama tarzlarına sahip çıkmak ve onları korumak istemiyorlar." Memet Erkan'ı okudukça anlaşılıyor ki, yazarın marksist epistomoloji ile ciddi bir sorunu var.

Verili hiçbir kültür ve yaşama tarzı sahip çıkılacak ya da korunacak bir gözle görülmemelidir. Sosyalistlerin verili kültür ve yaşama tarzlarının bekçisi olmadığı bilinmelidir. Sosyalistler verili kültür ve yaşam tarzlarını daha ileri bir düzeye sıçratmak için çalışırlar. Bildiğimiz o ki, bu değil marksist diyalektiğin, Hegel diyalektiğinin bile abc'sidir. Yazarın bu söyleminde sığ liberter kabuk içindeki statükoculuğunu bulmaktayız.

Bir başka alıntı: "İki yüz yıldır 'ulus' olupta özgürlük mücadelesi verip hâlâ 'ezilen ulusuz' diyenlere, bu durumda biri çıkıp ta, 'bir çok halktan daha önce ulus olmuşsunuz, bu ne beceriksizlik, yoksa atıyormusunuz?' diye sorarsa ne diyecekler acaba? Yok doğru söylüyoruz. Hakkımızı yiyorlar. Biz Büyük Fransız Devrimi'nin de felsefi-kültürel öncüleri, fikir babalarıydık mı diyecekler? Yoksa

kafasına bir kurşun sıkıp, 'halkımızın ulusal kurtuluş mücadelesinin önünde bir engeldi, bir engeli kaldırdık' mı diyecekler? Derler mi, derler." Bu satırları söz yazarımız Sezen Aksu yazsa anlardık. Ancak ne yazık ki yazan o değil.

Yazarımız bir aforizma ile (Ancak öteki ulustan bir marksiste "asimilatör" suçlaması ile saldıran sahte marksistin ulusalcı bir cahil olduğu şüphe götürmez *Lenin*) kendini olası bir suçlama ve eleştiriye karşı efsunlamaktadır. Biz kendisinin bu konudaki yaklaşımını "asimilatör" bulmasak bile, sığ liberter kabuk içindeki statükoculuğun bir sonucu olarak değerlendiriyoruz.

Yazar emperyalistlerin ulus-devlet anlayış ve milliyetçiliğinden "daha geniş" bir kavrayışa ve yaklaşıma sahip olduklarını söylerken ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda bizce kendi referansını ele vermektedir. Ancak yine de bu yaklaşımın Türkiye özgülündeki anlamını yeterince kavramış değiliz. Yazar ne demek istiyor? Emperyalizmin ulus-devlet anlayışını terk etmesi, kerameti Memet Erkan'dan menkul üst birliğe yönelmesi, 3her ulusa bir devlet" diyen eski türden milliyetçiliği lanetlemesinden sonra, bizim ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesinden vazgeçmemiz mi gerekmektedir? Kurtuluş mücadelesinin bırakılmasını mı tavsiye etmektedir? Yazarın referans kaynağı emperyalizmin, ulusal soruna bakışı bizi nasıl etkilemelidir? Yazar bunu açıkça yazmalıdır.

Yukarıdaki satırlarda birilerinin Amerika'yı keşfetmeye doyamadığını yazmış ve iki tane keşiflerini aktarmıştım. Eksik aktarmışım. 3. keşiflerini yazıyorum: "Ayrıca ulusların kendi kaderini tayin hakkı, her tartışan çifti boşandırma mecburiyeti de değildir."

Boşanma hakkının tutarlı bir savunusu ayrı, tartışan çiftlerin boşandırılması mecburiyet ayrıdır. Aradaki fark ulusların kendi kaderini tayin hakkının tutarlı bir şekilde savunusu mu yapılacaktır? yoksa işimize gelirse mi savunacağız? Aradaki fark bizce önemlidir.

Yazar "örneğin günümüzde, Türkleri ve Kürtleri birbirine düşman etmek istiyorlar" diyor, son derece liberal ve sığ bir yaklaşımdır. "Türkiye'de terör lobisi olduğunu"da söylerse ulusal sorun konusundaki tavrının Cem Boyner'den farklı olmadığını görecektir. Türk-Kürt düşmanlığı yaratma gayretlerinin suçluları arasında Kürt kurtuluş hareketi ve onun "kuyruğundaki" sol da sayılıyor. Bizce yazar bununla yetinmemeli kürt kurtuluş hareketinin Ermeni kaynaklı olduğunu söylemeli ve Kürt kurtuluş hareketi ile dayanışma içindeki "sol"u hain ilan etmelidir. Ulusal hain ilan etse de olur, sınıfsal hain ilan etse de. Bu tavıra son derece yaklaşmış görünüyor.

Yazar bir Kürt milletvekilinin "dağdan gelip bağdakini kovdular" sözünü anımsatıp, Kürt milletvekilinin ağzının payını şöyle veriyor: "Aslında böyle bir söze, bir başka bağlamda verilecek cevap, 'bir anlamda tarih, dağdan gelip bağdakini kovma tarihidir. Ötekilerin örgütlenip, çağın gereklerini zamanında kavrayıp kovulmamaları gerekir'di".

Sosyalistlerin tarihsel konu ve sorunlara ahlak zabıtası gözü ile bakmaması gerekir. Ayrıca dağdan gelip bağdakini kovma tavrı ne dünün dünyasında haklı çıkarılmalıdır ne de bugünün dünyasında. Sosyalist bugünün dünyasında dağdan gelip bağdakini kovma olayına karşı çıkabildiği oranda sosyalisttir. Kimse kimseyi hiç bir yerden kovmamalı ve kimse kimsenin hakkını gaspetmemelidir.

Orleans metninde " en temelde, bir ülkede ulusal bir sorunun var olması, o ülke sosyalizmi için nesnel bir şansızlıktır. Eşitsiz bir kapitalist gelişmenin işaretidir." denmektedir. Türkiye'de bir ulusal sorun var ve metin yazarlarına göre bu bir şanssızlık. Ne öneriyorlar? Bu nesnel şanssızlıktan "ezelim de mi kurtulalım yoksa verelim de mi kurtulalım." Yoksa bu sorunun çözüldüğü bir başka iklimde mi sosyalizm mücadelesi yürütelim? Sosyalistler bilirler ki, sınıf mücadelesi her zaman istenen ortamlarda verilmez. Verili hiç bir durum kendi başına ne şans ne de şanssızlık bahşeder.

Sosyalistler verili herhangi bir obje ya da olaya bakıp, obje ya da olayların dizilişini kendileri için olumluluk-olumsuzluk olarak düşünmezler. Bilirler ki olumlu ya da olumsuz her sonuç sosyalist irade ve tavırla ilgilidir. Ancak şuda bir başka gerçektir ki sosyalist irade ve tavır her şeyi olabilir kılmaz.

Din sorununa kuyrukçu yaklaşım

MEMET ERKAN

Her yerde söylenir ve yazılır, mutlaka rastlamışsınızdır: Parlamentoda, seçim meydanlarında, kahvelerde, toplantı salonlarında, gazetelerde, dergilerde, okul kitaplarında vb.. Bunlarla beslenen ve "kültürlenen" politikacılar, bazı "aydınlar" ve halk da kendi söyler kendi inanır. İnsanın kendisini ikna etmek için kendi kendisiyle sesli konuşmasına benzer bu: "Halkımızın yüzde 98'i Müslümandır!" Dikkat edin, "halkımızın yüzde 98'i müslüman kültürü içinde yetişmiştir" demiyorlar, "müslümandır". Biz Yahudi doğulur, ama Müslüman veya Hristiyan olunur sanıyorduk. Yanılmışız, nüfus müdürlüklerinin bu işi de yaptığını unuttuk. Artık Yahudi bile olunurken, bu ülkede Müslüman doğuluyor nüfus memurları eliyle. Aksatmadan ve yanlışsız yapılan yanlış işlerden biri bu. Nüfus memuru, adamın adını yanlış yazabilir, ama dinini asla; ne yazmayı unutur, ne de yanlış yazar. Yazarken de kimseye sormaz, kendisine bile. Makine gibi, kafasından bir düşünce geçirmeden ve bir his duymadan yazar "kafa kağıdına"; verilmiş bir karar (ferman) vardır.

İşte, nüfus memurunun bu Müslüman çocuklarından bazıları gazetelerde dergilerde, televizyonlarda, parlamentoda, arada bir çıkıp yumurtlarlar, "yüzde 98'i Müslüman olan halkımızın ..." diye nutuklar atarlar, bayram konuşmaları gibi. Kimse böyle bir deklarasyonda da bulunmadığına göre, bu yüzde 98 sonucuna nüfus kütüklerinden varılıyor olmalı. Çok konuşup aklı başında bir şey söylememenin de bir yolu böyle yuvarlak şeyler söylemek. Nasıl olsa kimse itiraz etmiyor veya edemiyor.

Bu nüfus memuru Müslümanlarının çoğu ya namaz kılmaz, oruç tutmaz, zekât vermez, hacca gitmez ya da gösteriş olsun diye hacca gider, eskisinden daha kötü olur. Daha acımasız patron olur. Faizcilik yapmaz(!) ama, milletin parasını işletip "kâr payı" verir. Devletten krediler alan, sonra birden "iflas edenler"(!) onlardır. Devlete doğru dürüst vergi ödemeyenler de onlardır, vergi rekortmeni genelev işleticisi Matild Manukyan'ı kıskananlar da onlardır. Ramazan ayında kendi reklamlarını yapmak için basına açık iftar yemekleri düzenleyenler de onlardır. Halka hizmet diye ya cami ya da Kur'an Kursu açarlar; ama çocuklarını "gavur" okularına ve memleketlerine yollarlar. Cumadan cumaya namaza giderler; seçimler yaklaşırken giden sayısında bir miktar artış bile olur. İslâmın şartını sorsan muhtemelen üç diyecek olan ve Allah'ın adını sadece üç-beş aydır ağzına almaya başlayan Tansu Çiller'e bile sorsanız, "Müslümandır ve laikliğin koruyucusudur". "Baba"sının Kızı; politika yapıyor. Amiyane tabirle, aşağıdakiler hâlâ bunları yedikçe ve daha istedikçe de yapmaya devam edecek.

Halkımızın kendisine Müslümanım diyen kesimi türlü türlüdür. Kabaca bir-iki tipi sıralamaya çalışalım: Bir kısmı Müslandır allahına kitabına sövüp sayacak kadar. Bir kısmı Müslümandır, ama namaz niyaz bilmez, oruç tutmaz, zekât vermez, hacca zaten gitmez; ya da ihtiyarlayınca, öleceğine yakın gider. Bir kısmı namazında niyazında ama laiktir, liberaldir, solcudur, Atatürkçüdür, sosyal-demokrattır. Bir kısmı tarikatlara yazılır, tasavvufla aklamaya çalışır kendini. Bir kısmı zaten Alevi-Bektaşidir, devlet bile mimlemiştir. Bir kısmı da "şeriat isterük" diye bağırır yetmiş yıldır ve Amerika'nın, "komünizme karşı yeşil kuşak" teorilerinde yer alır, vs.. Denebilir ki, bir değil, bir çok İslâm vardır ve bunlardan radikal Müslümanlarla diğerleri arasında bir uzlaşma mümkün değildir.

Bu toplumda "(...) 'din' bazı da burjuvazinin sosyalizme karşı istediği çapta mobilizasyonları gerçekleştiremeyecek derecede geri kaymış-

tır. Türkiye'nin işçi sınıfı ve emekçi yığınları, çok derinlerde dinsiz yığınlardır. Ama hakim sınıf ve sosyal çöküntü, onun birşeye inanması yönünde baskı yapıyor. Bu nedenle bir bölümü dine sarılarak, kendisini dindar gibi göstererek kendini kandırıyor, dine inandığını sanıyor. Türkiye'de genelde toplumun tanrıyla ilişkisi çok ilginç bir ilişkidir. Bu konu üstünde düşünmeliyiz. Bazı yaygın olgulara dikkat çekmekle yetinelim. ... Türkiye'de insanlar yıllardır tanrıya da küfredip duruyorlar. Hatta en ağır küfürleri bile esirgemiyorlar. Tanrı fazla insanlaşmıştır. Belki biraz anlayışsız bir dosttur, bir içki arkadaşıdır, bir suç ortağıdır, ama asla sorun çözücü bir merci değildir, aksine sorun çözemeyeceği baştan garantili bir boş kapıdır. Şu yaygın tabirler, tanrı konusunda toplumun kollektif bilinçaltını yansıtıyor: "Allah versin!" ("Sen kimsenin sana birşey vermesine layık değilsin"in alaycı söylenişi, çünkü allahın ona birşey vermeyeceğini biliyor), "Allah bana ben sana" (yani benden sana asla birşey yok, çünkü allahın birşey vermeyeceği garanti), "İşimiz ona kaldıysa allaha kaldı" (yani bu iş batar) vb.."

"Yani, bugünkü "dini diriliş"in politik etkinlik çapı tarihsel olarak sınırlıdır. Bu isterinin örgütlenmesi, burjuvazinin ekonomik stratejisine yaradığı için şimdilik destekleniyor. Bir İran ya da Cezayir gibi derinlerden gelmiyor. Çünkü toplumsal formasyon (bazılarının sandığı gibi) ilkel ve geri değildir. (...) Özelde bölgede, genelde dünyada "İslâmi diriliş" altın çağını yaşarken, istisnasız bütün İslâm ülkelerini derinden sarsarken, bunların örgütsel düzeyde Türkiye'ye yansıması, bu diğer ülkelere göre hâlâ sınırlı kalmaktadır."(1)

* * *

Osmanlı'nın ideolojik, siyasi örgütlenmesi dinsel ve mezhepsel topluluklara göreydi. Bu yüzden, İslâmın ve Müslümanların üstünlüğünü, imtiyazlı konumunu bir kere kabul ettikten sonra, gayri-müslim cemaatler de kendi meşruiyet alanlarına kavuşuyordu. Fakat TC'de öyle değil. Çünkü bugünkü Türkiye, Balkan Savaşı'ndan ve Birinci Dünya savaşından yenilip ufalarak çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun son toprak kalıntısı üzerinde, dışardan (İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus) ve içerden (Slav, Rum, Ermeni) Hiristiyan saldırı ve kalkışmalarına karşı Müslüman (Sünni-Alevi/Türk, Kürt ve Laz) topluluklarınca yürütülen bir direnme, tutunma savaşı sonucu kuruldu. (Bu doğum travmasının derin izleri ve Sevres kompleksi daha sonra kendisini gösterdi) Kurucu ve önderleri Türk milliyetçisi olduğu ve bunların hepsini tek bir Türk milleti içinde kaynaştırmak istedikleri için tek ortak payda olan İslâmı bir yapıştırıcı, çimento olarak ele aldılar ve kullandılar ve gayri-müslimleri her fırsatta dışlayıp kaçırmaya kalkıştılar. Cumhuriyet önceleri, bunu esas olarak gayri-müslimlere karşı bir ayraç-araç olarak kullandı ve Müslümanlar arasında laik konumunu korudu. Bunun, hem kadroların burjuva devrimci, anti-şeriatçı formasyonu, hem de Kurtuluş Savaşı ve Kemalist devrimci değişimler sürecinde şartsız destek sunan Alevi cemaatinin gözetilmesi gibi, başlıca iki nedeni olduğu söylenebilir.

Fakat daha sonra, 1950'lerden itibaren bu yapıştırıcı (İslâm), Sünni İslâma indirgendi. Ve artık gayri-müslim nüfus iyice önemini yitirince, sol güçlere karşı bir silah haline çevrildi. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti, Sünni ve Hanefi bir devlettir. Ülkenin toplumsal dokusunda din, tarih boyunca hep devletin altında bir "devlet dini" olarak örgütlenmiştir ya da bir başka söyleyişle, devlet dini örgütlemiştir. Ve TC devletinin öteki dini cemaatlere yaklaşımı hiçde hoşgörülü değildir. Aksine, hor gören, hoyrat, kaba bir (politik) tavrı vardır. Onları, ikide bir kendisini destekleyecek beyanatlar vermeye zorlar. Bunların dışında radyoda konuşma, TV'lerde görünme, program yapma hakları da yoktur, şansları da. Bu horgörüyle yüklü, kaba tutumlar, dönemin politik şartlarına göre azalır ya da çoğalır, ama hiç bitmez. Bu politikalar nedeniyle sayıları da kelaynaklardan bile daha aza inmiştir zaten. TC. devleti farklı dinlere, farklı, heterodoks inançlara ve inançsızlara karşı nötr olmadığı gibi, nötr görünmeye bile gayret etmemektedir. Bu devlet, Alevi-Bektaşilere de, Hristiyanlara da, Yahudilere de karşıdır. Örneğin gayri-müslimlere karşı bugüne kadarki uygulamalar ve onlara basit bir memur bile olmanın, bürokrasinin, parlamentonun yolları, kısacası devletin tüm kapıları kapalıdır. Bunun "Sevres kopmleksine" dayanan açıklamaları, mazur gösterme çabaları, sonucu ve anlamını değiştirmiyor. Ayrıca TC devleti bugün de, Süryaniler ve Keldaniler gibi Hiristiyan azınlıklara karşı, "etnik düşman ama müslüman kardeş" olan Kürtlerin tarafını tutarak devletin genel tavrının ve politikalarının hala devam ettiğini çok iyi göster-

mektedir.

Yine bu devletin "babası" başta olmak tüzere, devlet erkânının, Sivas olaylarındaki tavırları unutulur gibi değildir. Devletin bu politikalarıyla halkın büyük bir kesimi arasında bir çelişki olduğu da söylenebilir.(2) Çünkü bu halkın çoğunluğu, dini bireysel inanç düzleminde ele almaktadır ve bu anlamda devletten daha laiktir. Bu nedenle, devasa bir bütçeye ve memur kadrosuna sahip olan "Diyanet İşleri, melânet işleridir!". "Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi Kültür Bakanlığı'nın aldığının iki katına, 8 buçuk trilyona bağlanmış, 90 bin kişilik kadrosu, 807 kişiye düşen bir camisi, ve 600 kişiye düşen Diyanet görevlisiyle özel bir ordu haline gelmiştir". Bu Sünni ve Hanefi devlet kurumu derhal kapatılmalıdır. Ayrıca, dini devletin denetimine alabilmek için kapatılan heterodoks halk İslâmının "sivil toplum" kurumları da serbest bırakılmalıdır. Hem belki dinsel renklilik ve çeşitlilik, Türk toplumunun inanan bireylerinin önüne yeni ufuklar da açar.

TC devletinin bu politikası Osmanlı döneminden, tarihin derinliklerinden gelen bir egemen sınıf politikasıdır; hâkim sınıflar tarih boyunca din ideolojisini örgütlemişlerdir. Bu anlamda, aynı zamanda halife olmasına rağmen hiç bir padişahı hacca gitmemiş olan ve bir çok seküler özellikler taşıyan Osmanlı Devleti'nde de resmî din, devlet dini İslâmiyet'ti. "(...) Osmanlıların Halifeliği Mısır'dan alıp İstanbul'a getirmeleri o günün politik gereksinimleriyle ilgiliydi ve esasında ilerde sultana alternatif olabilecek bu ikinci makamı likide etmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle halifelik bir kararla kaldırılabilmiş, ciddi bir sorun yaratmamıştır. Bir papalığın ya da patrikliğin böyle sivil bir otorite tarafından kaldırılıvermesi hiç düşünülebilir mi? Hiç bir Osmanlı imparatoru, en yüksek dinî makamı işgal ediyor olmasına rağmen ve kendi toprakları içinde olmasına rağmen, lütfedip hacca gitmemiştir. Kur'an'ın beş ana buyruğundan birini alenen çiğnemiştir. Gitmemiştir, çünkü böyle bir gösteriye ihtiyaç duyacak ölçüde bir dinî baskıyı üstünde hissetmemiştir. Hacca gitmek "ahir zaman padişahı" Turgut Özal'a nasip olmuştur. İslâmın diğer şartlarına ve genelde dinin kurallarına ne kadar uydukları hep şüphelidir. Şeyhülislâm ellerinde oyuncaktır. (...) Ve bunlar o yaşanan günlerde açıkça bilinen gerçeklerdir." (C. Adalı, age). Kısacası burjuvazi, din sorununa pragmatik politik bir yaklaşım içindedir. Özal'ın da öte dünyasını kurtarmak için hacca gittiğine kimse inanmıyor herhalde.

Burada laiklik üstünde biraz durmak gerekiyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Türkiye'de Sünni çoğunluğun ve hâkim sınıfların tercihleri doğrultusunda bir din politikası izlenmektedir. Bu politikanın yürütücüsü devlet kurumları da, başta Diyanet İşleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Öncelikle yapılması gereken "ötekilerin" inançlarına ters düşen ve devlet eliyle yapılan uygulamaların ortadan kaldırılmasıdır. Bununla birlikte ise, laiklik yeniden tanımlanmalı, yeni baştan kurulmalıdır. Çünkü günümüzde, değişik laiklik tanımları bulunmakla birlikte, en yaygın tanımlamayla "din'le devlet işlerinin birbirinden ayrılması"dır. Bu yaygın tanımın eksik ve dolayısıyla yanlış olduğu bazı yazarlarca belirtilmiştir. Zira bu anlayış doğrultusunda laik devlet, "eşit olmayanlara eşit davranmak adaletsizliğine" düşmektedir. Farklı inançlara, azınlıkta olanlara, dinsiz ve ateistlere karşı çoğunluğun saldırılarını umursamamakta, "ötekilerin" ezilmesine, baskı altına alınmasına karşı çıkmayarak ezenleri teşvik etmiş olmaktadır. "Laik devlet", kimsenin inancına karışmayarak "ötekilerin" inanç özgürlüğünü, haklarını hiçe saymaktadır. Herhangi bir inançtan olanların özgürlüğünü engellemek isteyenlere "müdahale" etmemektedir. Oysa, Çetin Yetkin'in söyleyişiyle, bir tanımında laik devlet, "Hiç bir dinin devlet ve toplum düzenini biçimlendirip yönlendirmesine olanak tanımayan, tüm inançlara özgürlük tanıyan ve herhangi bir inançtan olanların özgürlüğünü engellemek isteyenlere "müdahele" eden devlettir." (abç) Bu anlamda laiklik, demokrasiyle birlikte ele alınmak zorundadır. Çünkü demokrasi ve özgürlük, her zaman başka türlü olan, başka türlü düşünen, yaşayan, "öteki" içindir esas olarak.

Ayrıca, "Din ve tanrı düşüncesi, 'İman', yalnız canlılara, canlılardan da yalnız insanlara özgüdür. Ancak bir insan, dindar-dinsiz, inançlı-inançsız olabilir. Devlet ise, ne canlıdır, ne de insan. Devlet, bir tüzel kişiliktir...". Dolayısıyla, dindarın da dinsizin de, inananın da inançsızın da inanç özgürlüğünü sağlamakla ve güvence altına almakla yükümlü olan devleti, bu tür insanî, kişisel/bireysel kavramlarla düşünmek mümkün değildir. Devlet dindar ya da dinsiz olamaz. "Burada önemli olan, devlet gücünü kimin elinde bulundurduğudur. Ancak devlet gücünü kullananların dinsiz-dindar,

inançlı-inançsız olduğundan söz edilebilir." (3)

Laiklik düşüncesi, feodal aristokrasinin tanrıya dayalı iktidar anlayışını burjuva sınıfının ideolojik ve sınıfsal özlemleri doğrultusunda dünyevileştirdi. Bugünkü laiklik anlayışları da, Avrupa teokratik ortaçağ monarşisine karşı iktidarı ele geçirmeye çalışan bu bir dönemin "devrimci" sınıfının, burjuvazinin düşünsel kaynaklarından beslenmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki, burjuvazi, ilk ortaya çıkışı ve iktidara talip oluşu döneminde laik bir dünya görüşü oluşturdu, savundu diye her yerde ve her dönemde laik olacak, laikliği savunacak değil. Dönem ve şartlar değişeli hayli bir zaman oldu; artık burjuvazinin sistemi oturdu, özlemleri gerçekleşti, uzun zamandır böyle şeylerle problemi yok. Burjuvazinin nasıl demokrat olmak zorunluluğu yoksa, laik olmak zorunluluğu da yoktur. Kapitalizmde laiklik, demokrasi gibi burjuvazinin ve sistemin ihtiyaçları ölçüsünde ve gerektiği yere kadar savunuluyor.

Türkiye ise, Mustafa Kemal'in halifeliği kaldırıp laik bir burjuva cumhuriyet kurmak için başlattığı yolda epeyce yol aldı. Fakat, ekonomik zorluklar, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin sancıları, işsizliğin, eğitimsizliğin ve eşitsizliklerin yarattığı toplumsal sorunlar insanları köşeye sıkıştırıyor. Sosyo-ekonomik ve politik nedenlerle köylülük şu ya da bu yolla büyük ölçüde tasfiye olmuş durumda. Fakat bu eski köylü, yeni gecekondu sâkinleri, kapitalizme geçişin sarsıntısı, eski konumunu kaybetme ve büyük şehirlerde de aradığını bulamamadan dolayı gerici, dinî ideolojilere sığınıyorlar şimdi. Eskiden dini ideolojinin (oy) deposu köylerken, şimdi başta İstanbul olmak üzere metropollerin, dini ideolojilerin örgütlenmelerinin yoğunlaştığı yerler olmaları da bunun bir göstergesi. Köylülerin bu konumundan ve özellikle 1980'lerden sonra, eski kurumların ve tüm ahlâkî ve sosyal değerlerin çözülüşü ve yenilerinin oluşumu sürecinde doğan boşluktan, eski ve yeni değerler arasındaki ikilemlerden de yararlanıyor dinciler. Sosyalistlerin de, ciddi bir toplumsal güç olarak varlığını devam ettirememiş olması ve küçük gruplara dönüşmüş olması dolayısıyla muhalif alanda büyük bir boşluk var. Küçük grupların bu durumu ve telaşı onların kuyrukçu politikalarının da bir nedeni. (4)

Oysa ki, bizim halkımızın Müslüman olan kısmı çoğunlukla "dil Müslümanı"dır. Halkımızın böyle yüzeysel "takılmalarının", toplumsal, politik nedenleri dışında, felsefi nedenleri de var kuşkusuz. M. Ali Kılıçbay'ın cümlelerini ödünç alarak söylersek, *"İnsanlarımızın büyük bir çoğunluğu birşeyin adına sahip olmanın onun aslına da sahip olmak için yeterli olduğunu düşünmekte, içerikleri ıskalamaktadırlar. Oysa her içerik tarih demektir ve içerikler ıskalandığında tarih de kaçınılmaz olarak ıskalanmış olmaktadır."*

"Bunun böyle olmasının bir çok nedeni arasında (...) en belirleyici görüneni, nominalizmin Türkiye'deki egemenliğidir." (Din konusunda olumlu bir durum olarak karşımıza çıkan bu anlayışı, alışkanlığı devrimci herekete taşımamak, buna karşı dikkatli olmak gerekmektedir.)

İşte ilginç olan, Türk solunun bazı kesimlerinin halkımızın bu Müslümanlığını fazla ciddiye alıp üstüne politika yapma fırsatçılığına, kolaycılığına kapılması, onun geri yanlarını okşama yoluna gitmesidir; "din sorununa devrimci (siz "pragmatik" diye okuyun) yaklaşım" içinde olmasıdır. Hatta bazı solcuların bir "Marksist Türk-İslâm Sentezi" (!) üretmeye kalkışmasıdır. Hem, var sayalım ki halk onların sandıkları gibi koyu(n) Müslüman bile olsa, sosyalistlerin izleyeceği politika, halkın geri duygularını okşayacak, besleyecek yönde olamaz. Devlet, Müslümanlara sizden maddi-manevi daha çok şey vaat ediyor ve veriyor. Sizin dinî açıdan yaklaşmanız bu nedenle de mümkün değil. Ayrıca aslı varken taklidine durup bakmez bile. Siz, başka bir problematik içinde yine ezilen, sömürülen kesimlere yönelmek ve somut öneriler yapmak durumundasınız. Sizin yaklaşımınız onların tepkilerinin nedenlerini kavramış olarak, yine adalet, eşitlik, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm mücadelesi yönünde olmak zorunda.

Ayrıca, -Coşkun adalı'nın sözlerini biraz değiştirerek- "toplumun sosyal ve kültürel yapısında bugün gözlenen dejenerasyon geçicidir, derinde yatan öz stok zengin ve sağlamdır. Bu konuda Alevi-Bektaşi geleneğinden öğrenilecek şeyler vardır. önümüzdeki düşmanlardan biri din olduğuna göre bu tarihsel dinsizilik ideoljisi (de) denebilecek gelenekleri incelemek zorundayız." Ki egemen sınıflar, bugünkü geçici durumu kalıcılaştırmaya ve toplumdaki dinsiz ve/veya ateist yönleri törpülemeye, "tarihsel dinsizlik ideolojilerini" de kısa vadede ehlileştirmeye ve uzun vadede de ortadan kal-

dırmaya çalışıyorlar. Öyle ki, 1982 Anayasası'nın hazırlanması sürecinde, TİSK ve TZOB gibi işveren kuruluşları din derslerinin mecburileştirilmesi yönünde teklifler de bulunuyorlar ve bu, anayasaya giriyor. Her köye bir cami kampanyaları açılıyor ve Alevi köylerine, köylüler de zorla çalıştırılarak, camiler yapılıyor; Devlet, Alevileri de Diyanet İşleri çatısı altına alıp evcilleştirmek istiyor ve bazıları da "eşitlik" diye bu oltaya atlıyor. (5)

Burada belirtelim ki, din karşısındaki bu savrulmalarda, günden güne erimenin, kitlelerden uzaklaşmanın yarattığı telaşın yanısıra, örneğin PKK karşısında duyulan aşağılık kompleksinin de önemli bir rolü var. Bazı sol kesimler, kendileri küçülürken, gitgide büyüyen Kürt hareketine bakıp hemen kopya çekme yoluna gidiyorlar. Tıpkı ulusal örgütler gibi "din sorununa devrimci" ve milliyetçi "yaklaşım" yollarına başvuruyorlar. (Bu nedenle de, bu ulusal hereketin dinci, anti-laik harekete karşı, çıkmaması, açık tavır almamasının verdiği zarar, milliyetçiliğinin verdiği zarardan daha fazladır.) Kendilerinin ("ulusalcı" da denilen) milliyetçi bir hareket değil, sosyalist bir hereket olduğunu ya da olmaya çalıştıklarını unutuyorlar. Belki daha da kötüsü, irade belirtmekten, tavır koymaktan çekinip "unutmuş gibi" yapıyorlar. Güçsüzlüğün ve kitleselleşme isteğinin sonucu verilen tavizler olarak ortaya çıkan ve aktüelleşen bu pratiklere, en küçük bir teorik taviz vermemek, teorize etme çabasına kalkışanlara da karşı çıkmak gerekiyor. Bu yöndeki eğilimleri zaman zaman dergi sayfalarında görmek daha da dikkatli olmayı gerektiriyor.

Son olarak şunu da ekleyelim. Komünistler ateisttirler ve inananlarla birlikte, politik olarak, laik kamp içinde yeralırlar. Bu yeralış bugünkü laikliği sadece bir "koruma" mücadelesi değildir. Bu, gerçek laik devletlerin sosyalist devletler olduğunu, olacağını bilerek, kemalist laikliği aşan ve teorideki anlamına en yakın laikliği kazanma mücadelesidir.

Aralık 1993- Şubat 1994

Dipnotlar:

1- Coşkun Adalı, "1992 Tezleri", "Sosyalizmin Sorunları Üzerine", s. 96-97, Sorun Yayınları, 1992.

2- Ve bir kere daha görülmüştür ki, Müslümanından ateistine bütün laik yurttaşlar, kimseyi laik olmadığı için öldürmediği halde, radikal Müslümanlar, "cihad" bayrakları açıp, "gazâ"ya gelip, sadece kendi anlayışlarına uygun Müslüman olmadığı, yani kendilerinden olmadığı için insanları öldürebiliyorlar. insanların yüreklerine korku salmak istiyorlar. Ve kendi mantıkları içinde suç işlemediklerini düşünüyorlar. İslâmî faşistler, sadece şehit olmanın dilinden anlıyorlar, "şehadete ermek istiyorlar. Tanrı bu iyiliği onlardan esirgemeyecektir!

3- Çetin Yetkin, "Laiklik Nedir? Ne Değildir?", Nefes Dergisi, sayı: 4, Şubat 1994.

4- M. A. Kılıçbay'ın cümlelerinden uyarlayarak söylersek, "Bireyselleşmeden kollektifleşmenin mümkün olmadığı gerçeği ülkemizin (içinde sosyalistlerin de bulunduğu) en aktif unsurları tarafından dahi, ne yazık ki ıskalandığı için, özerklikler, bireysellikler oluşturulamamış ve demokrasi, insan ilişkilerinde ve toplumsal hayatta ulaşılamayan noktalardan biri olarak kalmıştır. Bu ıskalamadan dolayı da, siyasal taleplerin tümü *res publicá* - nın (halka ait şeyler'in) genişlemesine değil de, devleti ele geçirmeye, yani padişah olmaya yönelmektedir. Milletin vekili olarak seçilenlerin milletin kralı haline geldiği, özgürlüğün yalnızca devleti yönetenler için var olduğu, "devlet sanatçısı" gibi ünvanların verildiği Doğu (ve Müslüman) geleneğinin etkisi altındaki bir ülkede yaşadığımız gerçeği de ıskalanmaktadır." "Ancak belirtmek gerekir ki, bu toplumun insanları bireyselleşememelerine rağmen, tüketim toplumu kalıplarının ithaliyle hızla bireyci olmuşlardır. Kollektivitenin yokluğu Türkiye'yi ormana çevirmiş, değerler skalası yok olmuş, her ne yolla olursa olsun nadde elde etmek en yüce değer haline gelmiştir. Edinmeyi, sahip olmayı ön plana çıkartan zihinsel kayma her türden manâ arayışını anlamsızlaştırmakta, marjinal hale getirmektedir." **Bireyselleşmeden kollektifleşme çabalarının tersyüzüdür bu.** (M. Ali Kılıçbay, "Doğu'nun Devleti, Batı'nın Cumhuriyeti", sayfa: 17-18, Gece Yayınları, 1992)

5- Türkiye'de gericilik devlet eliyle örgütlenmektedir. Türkiye'de devlet, dinin örgütlenmesi ve dinî eğitimin yaygınlaştırılması konusunda elindeki olanakları kullanmakta tereddüt etmemektedir. "Ülkemizde her yıl 800 bini aşkın öğrenci, dini eğitimden geçirilirken, devlet dinî eğitimin finansmanını kendi eliyle karşılamaktadır... Türkiye'de 417 İmam Hatip Lisesi'nde 15 bin öğretmen, 400 bin öğrenciye hizmet vermektedir. ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bünyesinde bulunan ve sayıları bazı istattistiklerde 5 bin 300, bazılarında ise 4 bin 783 olarak gösterilen Kur'an kurslarında, 400 bine yakın öğrenci eğitim görmektedir. Diyanet istatistiklerinde 'cüz' ve hafızlık çalışan öğrencilerin sayısı da 170 bin 572 olarak belirtilmektedir." ("Din Eğitiminde Büyük Patlama", *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1993)

Alevilik üzerine:

Düşünceler, notlar

SERVET KÖROĞLU

Giriş yerine

Sınıfsal saldırıların ve mücadelelerin yükseldiği dönemlerde iktidarı elinde bulunduran burjuvazi sınıfı,işçi sınıfını bölmek ve mücadele gücünü zayıflatmak amacıyla çeşitli yöntemlere, çeşitli oyunlara başvurmaktadır.

Genel olarak bunlar; etnik köken ayrımcılığı ve milliyetçilik akımlarının yükseltilmesi, inanç grupları ayrımcılığı ve suni ianançatışmaları yaratılması şeklinde karşımıza çıkmakta.

Türkiye'de de işçi sınıfı ya da sınıflar mücadelesi tarihine baktığımızda bu tip ayrımların çok kullanıldığı ve bunda da oldukça başarılı olunduğunu görebiliriz. Gerek T.C'nin kuruluş dönemimde gerekse daha sonraki dönemlerde iktidar güçlerinin muhaliflerini tasfiye etmede bu tip yöntemleri oldukça yaygın olarak kullandığını görüyoruz. Bugünkü Türkiye'de de senaryo aynı.

İşçi sınıfı ve tüm emekçilere yönelik yoğun bir saldırı yaşanıyor. Bunun yanında, yükselmiş bir Kürt mücadelesine karşı kullanılan, desteklenen milliyetçilik akımları gelişiyor. Ve bugün medyasıyla diğer kurumlarıyla burjuvazinin işlediği, sürekli gündemde tutmaya çalıştığı Alevilik ile yapay inanç çatışmaları yaratmaya yönelik çabaları ve provakasyonları var.

Yaşanan süreci gözlemlediğimizde; daha düne kadar Alevi düşmanlığı yapan bunu çeşitli eylemleri ve katliamlarıyla somutlamış anlayışların ve siyasetçilerin bugün, çeşitli politik oyunlarla Alevi kitleyi yanına çekmeye çalıştığını, "Alevicilik" yaptığını görüyoruz. Burjuvazi açısından bu ve benzeri çabaların nedenini anlamak mümkün. Fakat işin acı tarafı bu gibi politik oyunlara "sol"culuk adına taraf olanlar da oldukça çok.

Bu gibi çabaların kaynağını ve niteliğini anlamaya, araştırmaya kalktığımızda bir takım sorularla yüzyüze geliyoruz. Nedir bu paylaşılmaya çalışılan ya da paylaşılamayan değerler? ve nedir Alevilik ? Bugün solcusuyla-sağcısıyla, kemalistiyle-şeriatçısıyla, Kürdüyle-Türküyle, herkesin kendi tarafına çekmeye çalıştığı bu kitle, bu inanç grubu kimdir? Nerden gelip, nereye gitmektedir? Felsefi olarak, sınıfsal olarak konumları nedir? Komünistler olarak bizim yaklaşımımız ve bakış açımız ne olmalıdır? Bu yazıda amacım, bu soruların tümüne değilse de bir bölümüne yanıtlar aramak, yapılan tartışmalara katkı koyabilmek, daha kapsamlı çalışmalarımı biçimlendirecek ön notları çıkarmaktır.

Aleviliğin doğuşu ve Anadolu Aleviliği

Genel olarak düşünceler ve araştırmalar Aleviliğin; Muhammet'in ölümünden sonra ortaya çıkan iktidar mücadelesinden kaynaklandığı yönündedir. Bu iktidar mücadelesinde Ali'ye haksızlık yapıldığı daha doğrusu hakkının gasp edildiği söylenmektedir.

Aleviler arasındaki inanışa göre Muhammet, kendisinden sonra yönetimin Ali'ye geçmesi, halifenin Ali olması gerektiği yönünde vasiyetlerde bulunmuştur. Ayrıca alevilere göre, gerek bilgisi ve birikimi, gerekse kahramanlığı, iyi bir asker oluşu ve islâmi iktidarın yayılması döneminde yapmış olduğu hizmetlerden dolayı, halife olması gereken Ali'dir. Bunun yanında; Muhammet'in akrabası olması (amcasının oğlu, evlatlığı ve damadı) diğer bir nedendir. Fakat Ali bu kadar bilgili ve yetenekli olmasına ve iktidarı elinde bulunduran Muhammet'e yakın olmasına rağmen gösterişi ve lüksü sevmeyen bu anlamda ekonomik bir gücü ve itibarı da olmayan biridir.

İslâm peygamberinin öldüğü gün, Ali Muhammet'in cenaze işleriyle uğraşırken, Ebubekir, Ömer ve Osman ekonomik güçlerini de kullanarak iktidarı kendileri arasında paylaşıp, Ebubekir'i halife ilan etmişlerdir. Buna itaat edilmesi için çeşitli baskıcı yöntemlere de buşvurmuşlardır. Hatta çeşitli yerler-

de bu haksızlığın giderilmesi gerektiğinin ve bu anlamda kocası Ali'nin propagandasını yapan Fatma'yı öldüresiye dövmüşler, bir süre hasta yatan Fatma daha sonra ölmüştür. Fatma'nın öldürülmesi aynı zaman da eğer o da böyle bir çalışmaya girerse, Ali'nin de sonunun aynı olacağı yönünde verilen bir mesajdır. Zaten iktidarı alan Ebubekir ve taraftarları Ali'nin varolan malvarlığına da el koymuşlar böylece, Onun mücadele zeminini tamamen ortadan kaldırmışlardır.

Ali'ye yapılan bu haksızlığa tepki duyan Ali taraftarları; zamanla, İslâmiyetle bağlarını koparmaya kadar varan bir soğuma, tepkisellik yaşamışlar, Osman döneminde kitaplaştırılan Kur'an'ın tahrif edilmesi de iyice aralarının açılmasına neden olmuştur. Ali'nin ve ardından oğulları Hasan ve Hüseyin'in öldürülmeleri bu tepkiyi arttırmıştır.

Bu iktidar mücadelesi ve kargaşasını bir tarafa bırakırsak, Aleviliğin doğuşunun bu mücadelelere dayandırılmasına rağmen, Müslümanlıktan bu denli uzaklaşmasının nedenlerini başka yerlerde, başka sebeplerde aramak gerekiyor.

Müslümanlığın yayılma döneminde ortaya çıkan Batinilik ve buna bağlı olarak Alevilik, ortodoks müslümanlığın baskıcı, yobaz politikalarına karşı tepkisel olarak ortaya çıkmış bir inanç biçimidir. Aleviliğin, İslâmiyet ve diğer dini inanışlardan nüveler taşıması ve kendilerini Ali muhalifliğinde somutlamaları, bir tarafıyla müslümanlığa karşı çıkarken ortaya çıkan boşluğun doldurulması, bir tarafıyla da kendi varlıklarını meşrulaştırmaktan öte bir çaba değildir.

Batiniliği-Aleviliği kabul eden kitlelere baktığımızda genel olarak, köleler ve diğer yoksul insanlar arasında ve aydın-entellektüel kesim tarafından kabul edilmesi, Aleviliğin o dönemde ilerici ve yoksul insanların felsefesi olduğunu göstermektedir. Yoksul ve ilerici insanlar Alevilik adı altında kendi felsefelerini yaratmışlardır. Bu felsefe özünde bir yaşam biçimi olmakla birlikte zamanla bir dinsel inanç biçimi şeklini almıştır.

Anadolu Aleviliğin de doğuşu ve yayılması yine yoksul köylüler, köleler, resmi hırıstiyanlık dışı inanç grupları arasında olmuştur.

Anadolu Aleviliği genel olarak Horasan (İranda bir yerleşim merkezi) bölgesinden gelip Anadoluya yerleşen ve buralarda dergahlar kuran dervişler tarafından yayılmıştır. Bu dervişlerin öğretilerinde dil olarak Türkçeyi kullanmaları Türk köylüleri arasında yayılmalarında büyük rol oynamıştır. Yazdıkları şiir vb. eserlerde toplumsal sorunları işlemeleri de yine halk arasında etkin olmalarının bir sebebi olarak eklenebilir.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin (1248-1337) Horasan'dan gelip Anadolu'da (Sulucakarahöyük) dergah kurması, burada etrafında topladığı öğrencilerine Türkçe eğitim vermesi -ki Osmanlı ve diğer Müslüman-Türk devletlerinde Arapçanın kutsal dil-Farsça'nın resmi dil kabul edilmesi gözönüne alınırsa- Türkçenin gelişmesi ve günümüze kadar gelmesinde en büyük etkendir. Ayrıca bu gibi kurumların bir bilim-sanat merkezi olarak işlemesi, herşeyin Kur'anda yazdığına inanan, hiç bir bilimsel ve sanatsal çalışmayı gerekli görmeyen Sunni inanış karşısında kitleler nezdinde, oldukça prestij kazanmasına neden olmuştur.

Bektaşilik kurum olarak daha çok entellektüel çalışmalarla ilgilenmiş, doğuşundan ve Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren 1826-27'li yıllara kadar devlete yakın durmuş ve onun içinde kurumsallaşmış bir Alevi tarikatıdır. Bektaşiliğin Osmanlı devleti içerisinde örgütlenmesi ve hatta Osmanlı yönetiminde etkili olması Yeniçeri Ocağı vasıtasıyla olmuştur.

"Yeniçerilerin varlığı ve Bektaşi tekkeleri ile olan bağlantıları 1389'dan sonra (Kosova Meydan Muharebesinde belirleyici rol oynamışlardır) kesinlikle kanıtlanmıştır. Zaten Onlar da kendilerine Hacıbektaşın oğulları diyorlardı."(1)

Tabi buna karşılık Osmanlı yönetiminin Bektaşiliğe niçin böyle bir ihtiyaç duyduğu, kendisi açısından en önemli askeri kurum olan Yeniçeri Ocağı'nda örgütlenmesine nasıl müsade ettiği türünden sorular sorulabilir.

Yeniçeriler müslümanlığı zorla kabul etmiş olmaları nedeniyle Bektaşiliği kendilerine daha yakın buluyorlardı. Osmanlının ise dayandığı taban, en azından önemli bir kısmı sunni inanışa sahip. Osmanlının yayılmak için kullandıkları önemli bir askeri kurum olan Yeniçerilerin felsefi anlamda Bektaşiliğe yakınlığı Osmanlının yayılma siyasetiyle de ilgilidir.

Giderek Yeniçeriler Osmanlı sisteminde önemli bir yer tutmuş hemen hemen bütün Sultan'ların değişmesinde ve iktidara gelmesinde etkili olmuştur.

Bektaşilerin Saray üzerindeki etkisi sadece Yeniçeriler aracılığıyla değil, yine Yeniçeriler arasından seçilmiş ve saray içerisinde görev yapan kölememurlar kanalıyla da sağlanıyordu. Bektaşiliğin bu etkisi Yeniçerilerin tasfiye edilmesine kadar sürüyor. "*... Yeniçerilerin ve Bektaşi tekkelerinin varlıklarını 1826-27'ye kadar sürdürebilmesi, bu iki islami rakip akımın, yani Alevilik ve Sünniliğin, başından beri iktidar için mücadele ettiklerini göstermek-*

tedir. Yüzyıllarca süren bir mücadele ve gözetimden sonra sünni islâm, zaferi kazanarak rakibini tasfiye etmiştir." (2)

Esasen Bektaşilik hiçte iktidar mücadelesi vermemiştir. Sôzkonusu mücadele daha çok var olan yönetimi etkileyerek kendi varlığını koruma endişesinden başka birşey değildir. Son derece cahil olan, okuma yazma dahi bilmeyen Yeniçerilerin hiçbir zaman iktidar perspektifi olmamıştır. Her 'kazankaldırma'larıyla bir padişahın yerine Onun bir başka varisini getirmekten başka birşey yapmamışlardır. Osmanlı dönemindeki Alevi ayaklanmalarında Bektaşiliğin örgütlediği ayaklanma birkaçı geçmez, ki bu da Bektaşiliğin ya da Yeniçeri Ocağı'nın tasfiye edilmesinden sonradır. Hatta Yavuz Sultan Selim'in Alevi isyanlarını katliamlara varan metodlarla bastırdığı bir dönemde, Bektaşi Postnişin'i Balım Sultan'ın Ona ve devlete yakın durması buna en açık örnektir.(3)

Alevi ayaklanmaları

"Bugünkü Alevilerin birçoğu bütün Osmanlı tarihi boyunca baskı altında tutulduklarını söylemektedirler. Fakat gerçek böyle değildi. (...) " (4)

Alevilere yapılan baskı ve katliamların daha çok sınıfsal temelde başkaldıran Alevilerin, iktidarı sürekli rahatsız etmesinden kaynaklandığını belirtmek gerekir. Yani içinde Hiristiyanların ve daha başka inanç topluluklarının yaşadığı Osmanlı toplumunda inançlarından dolayı, direkt olarak, baskı ve katliam yapılmamıştır. Hatta Bektaşilik kanalıyla, Alevilikten yararlanılmıştır. "Osmalı'da Alevi Ayaklanmaları"nı inceleyen Baki Öz kitabının giriş bölümünde bu ayaklanmalardaki sınıfsallığa vurgu yapıyor: *"İnsanlık tarihi çok uzun bir zaman dilimini sınıflı toplum olarak yaşamıştır. Sınıflı toplumlar, özünde çelişkiler taşıyan toplumlardır.*

(...) Toplumun sosyo-ekonomik özgüllüğüne göre beliren tepkiler veya hareketler bunlar. Ortak olan şu var: Bu tür eylemlerin tümüne de toplumun sosyo-ekonomik yapısı, sınıfsal ortamı neden oluyor. (...) " (5) ve incelemeye toplumun sosyo-ekonomik yapısından ve koşullardan başlıyor.

Osmanlı'da ilk Alevi ayaklanması Şeyh Bedreddin Ayaklanması'dır. Şeyh Bedreddin köken olarak Alevi değildir. Fakat kendini yetiştirmiş, aydın bir insandır. Teorik olarak gelişkin olmasına, "yarin yanağından gayrı herşey herkesin" gibi bir belgiyi 650 yıl gibi bir asırlar diliminin gerisinden söylemesine rağmen pratikte pek başarılı bir yol tutturamamıştır. Bu istemleri pratiğe taşıyan yine Bedreddin'in "izdaşları" olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'dir. Gerek ideolojisiyle, siyasal istemleriyle, pratiğiyle ve gerekse kitlesiyle ve önderliğiyle başkaldırının sınıfsallığına iyi bir örnektir ve bu anlamıyla felsefeleri "ilkel sosyalizm" diye tanımlanabilir.

Bedreddin ve taraftarlarının devrim ve iktidarı ele geçirmek diye bir perspektifleri vardır: *"Bedreddin 'kansız devrim' düşünüyordu. Tabanı geniş tutmaya çalışıyordu. Zaten evrensel düşünen, din-mezhep ayrımı yapmayan birisiydi. Çevresine Hıristiyan ve Yahudilerden de katılanlar olmuştu. Cevdet Paşa 'Başına İslâm ve Hiristiyanlardan bir çok kalabalık topladı (...) Müslüman, hiristiyan ve Yahudiler bir kardeşlik havası içinde iş görüyorlardı. Dahası birlik komutanlarından Torlak Kemal (...) Yahudiydi' diyor."* (6)

Yukardaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi bu başkaldırının sırf Alevi inancına bağlanması doğru olmamakla birlikte, bu ve benzeri ayaklanmaların Alevi kitle içersinde taban bulmasında, felsefe olarak Alevilikten tamamiyle soyutlanamaz. Belirleyici olan sınıfsallık olmasına rağmen gerek istemlerde ve gerekse kitleselleşmesinde Alevilik felsefesinin izleri ve etkisi vardır.

Şeyh Bedreddin Ayaklanması Osmanlı'da sınıfsal ayaklanmaların başlangıcıdır, *"tarihimizin ilk sınıf savaşımıdır"*(7). Özellikle Bedreddin ayaklanması, arkasından gelecek birçok Alevi ayaklanmasının öncüsü ve başlangıcı da olmuştur. Diğer Alevi ayaklanmaları da benzer karakter taşımaktadır. Bu anlamda Alevi ayaklanmalarına ilişkin verilmesi gereken mesajın verildiğini düşünüyorum.

Alevilik ve Kemalizm

Mustafa Kemal "Ulusal Kurtuluş Mücadelesi"ni "örgütleme"ye başladığında temel hedefi her kesimden insanlarla uzlaşmak onları tarafına çekmekti. Kürtüyle-Türküyle de, Alevisi-Sunnisiyle, Lazıyla-Çerkeziyle, komunistiyle-gericisiyle de her kesimle uzlaşma politikası izledi. "Önder"leriyle görüşüp uzlaşmaya çalıştı. Bu anlamda Aleviliği de tarafına çekmek gibi bir derdi vardı.

Bu amaçla Sivas Kongresi dönüşünde (Sivas'tan Ankaraya geçerken); M. Kemal Bektaşi dergahına uğruyor ve buradan destek istiyor.

"Hacıbektaş'a uğranılacaktı. Burası Önemli bir merkezdi. Bütün Anadolu'daki 3-4 milyon, belki daha çok sayıya ulaşan Alevilerin bağlı bulunduğu Çelebi, Hacıbektaş'ta oturmaktaydı. O zaman Çelebi Cemalettin ve Hacı Bektaş Dede Postu Vekili Salih Niyazi Baba idi. Milyonlara varan Alevi Bektaşiler, gerçi tarafsız bir durumda görülüyorsa da bunlar dede postu vekilinin buyruk ve isteklerine uyduklarından bu iki zat ile görüşmek onları yanımıza

çekmek için gerekli idi." (8)

Gereken destek sözü alınır. Dönemin koşulları ve Alevilerin tarihleri boyunca Osmanlı yönetimine muhalif olmaları da göz önüne alınırsa farklı bir beklenti de mantıklı değildir. Fakat günümüzde bazı Alevi yazarların Aleviliği Kemalizme yamamak için olanakları oldukça zorladıklarına da değinmek gerekir. Örneğin Cem Dergisi yazarlarından Cemal Şener, Cem dergisinin 2. sayısında yazmış olduğu bir yazısında şöyle diyor;

"M. Kemal bu ziyareti sırasında Bektaşi dede ve babaları ile Kurtuluş Savaş'ının gerekliliği üstüne konuşur. Arkasından bu savaşın gerçekleşilmesinden (kazanılmasından demek istiyor herhalde! S.K) sonra; padişah ve halifeliğin kaldırılacağını, yöneticileri halkın kendisinin seçeceğini, kadın erkek eşitliğinin gerçekleşeceğini anlatır.

Hatta bu sohbetler sırasında Cemalettin Çelebi M. Kemal'e 'ulu Tanrının ulusumuza bağışlayacağı zaferden sonra Cumhuriyen ilanını düşünüyor musunuz' diye sorar. M. Kemal, Cumhuriyet sözcüğünün böylesine açık yürekli ifade edilmesi karşısında çok heyecanlanır ve kulağına şöyle fısıldar: 'O mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak koşulu ile evet, Çelebi Hazretleri' der." (9)

Bu düzmecenin kime hizmet ettiği açıktır. Ayrıca 70-75 yıl öncesinde, üstelikte "kulağına fısıldayarak" söylenen bir sözü tesbit etmek oldukça büyük bir "yetenek" istese gerek. Cemal Şener aynı derginin 6. sayısındaki bir yazısında Mazhar Müfit Kansu'dan yaptığı bir alıntıda kendini ele veriyor: *"Çelebi efendi derhal durumu kavradı ve adamlarına gereken buyrukları vereceğine söz verdi. Paşa'nın durumu ve giriştiğimiz savaş hakkında verdiği bilgi Çelebi'nin dikkatini çekti. Hatta Çelebi daha da ileri giderek cumhuriyet yanlılığını sezdirdi ise de Paşa zamanı gelmeyen bu önemli sorun için olumlu veya olumsuz bir karşılık vermeyerek, oldukça tedbirli bir biçimde görüşmeyi yürüttü. Anlaşılıyor ki Cemalettin Efendi cumhuriyetten yana, hele Salih Baba, özgür düşünceli, çok ileri bir zat. (...)"* (10)

Cemal Şener'in insanlara bazı şeyleri yutturmaya çalıştığını bir tarafa bırakırsak Alevilerin Kemalistliği doğrudur. Fakat "Alevilerdeki engin Atatürk sevgisi"nin ne işe yaradığını yine Cemal Şener'in ağzından sunalım. *"Günümüzde de toplumsal yapımızın en yoksul kesimini Anadolu'daki Alevi-Bektaşi inançlı insanlar oluşturuyor."* diyor yazarımız. Kemalizme inanmanın açlık-yoksulluk olduğunu, katledilmek olduğunu kendi ağzıyla söylüyor bir anlamda. Ayrıca her Alevi evinde M. Kemal'in portresinin bulunduğundan dem vuruyor. Sizin evinizi bilmeyiz ama Sayın Şener, "Dersim dağlarındaki mezra köylerinde" böyle bir şeyin olduğunu sanmıyoruz. Zaten böyle bir portre asacak evleri bile yok artık bu insanların!

Toparlayacak olursak; Alevilerin kemalizmden etkilendikleri doğrudur. Fakat bunun Cem Dergisi takımının anlattığı düzmecelerdeki sebeplerden olmadığı açık. Bu sebepleri, hilafetin kaldırılması, laikliğin "getirilmesi" gibi bazı pratiklerle gerekçelendirebiliriz.

Diğer taraftan M. Kemal'in neyin kurtuluş mücadelesini verdiği ve kurtardığı, hangi laikliği getirdiği tartışmalıdır. Kaldı ki T.C. hiç bir zaman laik olmamıştır. Devleti dinin "kucağından" kurtaran M. Kemal, dini devletin kucağına oturtmuştur. Laik Cumhuriyet'te Sunnilik devlet eliyle örgütlenmiş, Alevilerin ise ibadet yerleri kapatılmıştır.

Ancak, Alevilerle Kemalizm arasında doğan bu yakınlaşma, Onların resmi ideolojiye olan geleneksel muhaliflik konumlarınını yitirmelerine neden olmuştur. 70'li yıllarla birlikte şehirlere açılmaya başlayan Aleviler, sınıfla ve işçi sınıfının ideolojisiyle tanışmaya, bu dönemden itibaren sol'a taban oluşturmaya başlamışlardır.

Tarihinin hiçbir döneminde resmi idolojinin dışında siyasallaşmayan Alevilik (ya da herhangi bir inanç) tehlikeli görülmemiş, aksine çeşitli şekillerde bundan yararlanılmaya çalışılmıştır. Fakat resmi ideolojinin dışında siyasallaştığı oranda onu bastırmak ve yok etmek için her yönteme başvurulmuş, çeşitli karalama ve çamur atma kampanyalarına maruz kalmıştır.

70'li yıllarla birlikte siyasallaşmaya başlayan Aleviler de kendi tarihsel gerçeklikleriyle yüz yüze gelmişler, o çok güvendikleri Kemalizm, onları 500 yıl önceki zihniyet gibi katletmiştir. Kendi gerçekliklerini Maraş'ta, Çorum'da, Malatya'da, Tokat'ta ve daha dün Sivas'ta yüzüne çarpmıştır.

Günümüzde Alevilik

Özgür Ülke Gazetesi Yazarlarından Faik Bulut, bu gazetedeki yazılarından birinde, Alevilerin günümüzdeki durumunu şu cümlelerle özetliyor:

"Birkere, Alevi kitlesinin geçmiş yüzyıllardan günümüze sarkan geleneksel düzendışılığı ve başkaldırıcılığı, ezilen köylü yığınlarının durumundan kaynaklanıyordu. Bu durum 1970'lerin ortalarına kadar sürdü. Oysa 1980'lerden itibaren Alevi kitlesi, kırdan şehire göç etmesi ve Alevi orta tabakasının kent merkezlerinde palazlanıp güçlenmesi sayesinde bu toplumsal taban değişti. Deyim yerindeyse

Alevi burjuvazisi ortaya çıktı. Bu burjuva kesimi büyürken, sadece maddi değil aynı zamanda manevi değerleri meta şeklinde üreten kapitalistler olarak, Aleviliği, Sunni burjuvazi ile rekabet için simge olarak kullanmaya başladı. Kent merkezlerinde boy veren çeşitli Alevi uyanışı ve düşüncesine damgasını vurdu."(Ö. Ülke, Faik Bulut, 5 Ekim 1994)

Genel olarak bugünkü sosyo-ekonomik durum budur. Bu anlamda bir takım insanların birden "Alevicilik" yapmaya başlamış olması, gerçekten Aleviliğe inandıklarından ya da Alevi tabanın istemleri doğrultusunda hareket etmek istediklerinden değil, onları arkalarına alarak pazarlık ve rekabet güçlerini artırmaya yönelik çabalarındandır.

Yazımızın giriş bölümünde burjuvazinin gerek işçi sınıfı hareketini ve diğer toplumsal muhalefetleri bölmek, gerekse bazı katmanları tarafına çekerek sömürü ve saldırılarını meşrulaştırmak amacıyla çeşitli yöntemlere başvurduğunu yazmıştık. Bu yöntemlerden birisini de yapay inanç çatışmaları yaratmak şeklinde formüle etmiştik. Bu gün Kürt İllerinde yürütülen bir kirli savaş vardır. Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin önüne bir "Alevilik" seti oluşturulmak istenmektedir. Diğer taraftan 5 Nisan kararları ve özelleştirme çalışmalarında somutlanan, tüm emekçi kitleye yönelik bir saldırı vardır ve düzen bu saldırıya karşı muhtemel bir toplumsal muhalefetin gelişmesini önlemek amacıyla kamuoyunun dikkatini ve enerjisini başka alanlara çekmek istemektedir.

Sivas Katliamı bu çeşit politik oyunların bir parçasıdır. Alevi kitleye dayatılan "Din mi, devlet mi?" politikasının bir parçası ve aynı zamanda emekçi kitleyi bölmeye yönelik bir provakosyondur. Bütün bunların yanında diğer bir gerçeklik ise; Kemalizmin Aleviliği bir kez daha boğduğu, birkez daha kendi gerçekliğiyle yüzyüze bıraktığıdır.

Günümüzde çeşitli derneklerle 'örgütlenen', özellikle Sivas katliamından sonra daha bir yoğunluk kazanan bu örgütlenmeler, Alevi burjuvazisinin "damgasını" taşıması nedeniyle sözkonusu katmanların pazarlık ve rekabet güçlerini artırmaktan başka bir işe hizmet etmemektedir. Daha önce Genel Kurulun onur konuğu olarak nitelendirdiği Ali Haydar Cilasun'u Kürt mücadelesiyle ilgili tavrından dolayı "aforoz" eden "Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu"nun ve *Özgür Ülke* Gazetesi'nin Musa Anter ödülünü almaya gitmeyen Alevi Pir Sultan Abdal Derneği yöneticilerinin neye ve kime hizmet ettiği açıktır.

Sosyalist solun bakışı üzerine

Aleviler gerek felsefi olarak ve gerekse sınıfsal durumları nedeniyle bütün tarihleri boyunca ilerici-devrimci-sosyalist hareketlere taban olmuşlardır. Bu anlaşılır bir durumdur. Fakat özellikle günümüzde bu durumu "sol" adına Alevicilik yapmaya kadar götürenler vardır.

Temel çelişki olan emek-sermaye çelişkisi unutulup onların Sunni inançla olan çelişkilerinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda söz konusu siyasetler düzenden dahi kopamamışlardır. Çünkü bugün düzen de bu çelişkiden iki taraflı olarak yararlanmak ve kan almak istemektedir.

"... Demokrat, devrimci ve sosyalistler açısından, soyut Alevi destekçiliği olamaz. Onun sınıfsal, durumuna ve siyasetlerinin kime hizmet ettiğine bakılmalıdır." (Ö. Ülke, Faik Bulut, 5 Ekim 1994)

Hal böyleyken bugün Alevi eşittir devrimci diyen siyasetlerin, işçi sınıfının devrimci özelliğini unutup bir "Alevi devrimi" beklemeye koyulan siyasetlerin ne kadar devrimci, ne kadar Marksist-Leninist olduğu tartışılmalıdır. Diğer taraftan Şeyh Bedreddin'in bile bu kadar "Alevicilik" yapmadığı göz önüne alınırsa, bu tür siyasetlerin de ne derece "ilerici" oldukları ortaya çıkmış olacaktır.

Sosyalistler olarak bizlerin "soyut Alevi destekçiliği" diye bir politikamız olamaz. Bizler onların "sınıfsal durumuna ve siyasetlerinin kime hizmet ettiğine" bakmak durumundayız. Bizim için esas olan çelişki emek-sermaye çelişkisidir. Ancak, ortada bir inanç çatışması-çelişkisi varsa şüphesiz bundan kendimizi soyutlayamayız. Benim en fazla vurgulamak istediğim ancak bu ve benzeri çelişkilerin de kaynağının sınıfsal çatışma ve çelişkilerde aranması ve yaklaşımın ona göre belirlenmesinin doğru ve mantıklı olacağıdır.

18.11.1994

Kaynaklar

1) Anton Josef DİERL, Anadolu Aleviliği, Ant Yayınları, 1991 s.54

2) agy, s.53

3) agy, s.149

4) agy, s.52,

5) Baki Öz, Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları, Ant Yayınları, s.10

6) agy,s.160

7) V. Timuroğlu'dan aktaran Baki Öz. agy, s.161

8) Mazhar Mufit Kansu'dan aktaran Cemal Şener, Cem Dergisi, sayı 6, s.17

9) Cemal Şener, Cem Dergisi, sayı 2, s.40

10) Mazhar Mufit Kansu'dan aktaran Cemal Şener, Cem Dergisi, sayı 6, s.18

DEVRİMCİ ÖZVERİ OLMADAN DEVRİMCİ ATILIM OLMAZ!

Katkıya çağrı!

• BAŞTARAFI ÖN KAPAK İÇİNDE

ganda, hem mâli amaçlar açısından önem taşıyor.

3. Hareketimizi, görüşlerimizi tanıyan, bize sempati ve ilgi duyan dost ve çevre ilişkilerimizden bağış istemeli, çok sayıda dostun küçük gönüllü katkılarının yalnız mali değil, aynı zamanda politik bir önem taşıdığı bilinciyle davranmalıyız. Bağış kampanyası yalnız para toplamaya değil, ilişkilerimizi siyasallaştırmaya da hizmet etmelidir. Görüşlerimizi ve bizi tanımayan, gönüllü katkı sunmayan hiç kemseden hiçbir talepte bulunmamalıyız. Kolaycı ve uzun vadede dönüp bizi vuracak yöntemlere pirim vermemeliyiz.

4. Tek tek ulaşamadığımız dost ve okuyucularımızı, özellikle yurt dışındaki okuyucularımızı, katkılarını ilişikteki banka ve posta çeki numaralarına göndermeye çağırıyoruz.

5. Özveri ve katkının tek yolu para değildir. Çalışmamızda kullanılabilecek her türlü araç, gereç ve malzeme, herhangi bir alanda sorun çözen her türlü hizmet de katkıdır.

6. Çalışmada israfı önleyici, verimliliği artırıcı yol ve yöntemler geliştirmek hem eğitim hem katkıdır.

7. Mali sorun bir kampanyayla, iki kampanyayla çözülmeyecektir. Ama her zaman, komünist militan ve sempatizanlarının yaratıcı katkı ve özverisiyle çözülecektir.

Komünist kadro, tarihin ve gündemin önüne koyduğu sorunları çözen insandır.

Önümüze çözülebilecek sorunları koyuyoruz.

Güçlerimizi yoğunlaştırır, kollektif aklımızı ve yaratıcılağımızı kullanırsak başaramayacağımız hiçbir iş yoktur.

Devrimci savaşın, devrimci özveri ve yaratıcılık üzerinde yükseldiği bilinciyle görev başına!

Devrimci özveri olmadan, devrimci atılım olmaz!

Komünist bir dünya kurma yolunda, dayanışmayı yükselt!

ATILIM KAMPANYASI'NA KATKI İÇİN POSTA ÇEKİ HESAP NUMARASI

Hakan Hacıbektaşoğlu, 650 806 Aksaray

Etkin Yayıncılık, Sahibi ve Yazıişleri Sorumlusu: Hakan Hacıbektaşoğlu **Yönetim Yeri:** Küçük Langa Cad. No: 53 Kat: 4 D: 6 Aksaray-İstanbul **Telefon-Fax:** (212) 632 77 00 **Ankara Temsilciliği:** Strazburg Cad. No:45/17 Maltepe **Telefon:** (312) 231 34 83 **İzmir Temsilciliği:** 858. Sokak No:4 Nişli Han Kat:2 Da.: 203 Konak **Telefon:**(232) 463 92 99 **Avrupa Temsilciliği:** Yüksel Er Bilser str. 24a 22279 Hamburg 60 **Almanya Telefon:** (00) (49) 040 511 76 32 **Kapak:** Etkin Yayıncılık **Yayına Hazırlık:** Etkin **Baskı:** Avcı Ofset **Abone Koşulları:** Yurtiçi: Bir yıllık: 300.000 TL. Altıaylık 150.000 TL. Yurtdışı: Bir yıllık: 90 DM- 200 FF / Altı aylık: 45 DM- 100FF **Posta Çeki Hesap No:** Hakan Hacıbektaşoğlu, 650 806 Aksaray

146

'BİZ YALNIZCA YOLU AÇTIK'

"Rus devrimiyle kazanılmış olan geri alınamaz. Yeryüzünde hiçbir güç bunu silemez; yeryüzünde hiçbir güç Sovyet devletinin yaratılmış olduğu gerçeğini yok edemez. Bu tarihsel bir zaferdir. Yüzlerce yıldır devletler burjuva modele göre yaratıldı ve ilk kez burjuva olmayan bir devlet keşfedildi.. Yönetim aygıtımız bozuk olabilir; ama icadedilen ilk buharlı makinenin da bozuk olduğu söyleniyor. Hatta hiç kimse bu ilk makinenin çalışıp çalışmadığını bilmiyor; ama önemli olan bu değil; önemli olan buharlı makinenin bulunmuş olmasıdır. İlk buharlı makinenin hiç bir işe yaramadığını varsaysak bile, somut gerçek, bugün artık buharlı makinalara sahip olduğumuz gerçeğidir. Yönetim aygıtımız çok bozuk olsa bile, onun yaratılmış olduğu gerçeği değişmez; tarihin en büyük buluşu yapılmış, proleter tip bir devlet yaratılmıştır. Elde ettiğimiz büyük ve geri dönüşsüz kazanım budur... Ama bizim için, Komünist Parti üyeleri için bu, yalnızca kapının açılması anlamına geliyor. Şimdi sosyalist ekonominin temellerini döşemek göreviyle karşı karşıyayız. Bu yapıldı mı? Hayır yapılmadı. Sosyalist bir temele hala sahip değiliz. Bunu yaptığımızı düşünen komünistler büyük bir yanılgı içindedir. Bütün sorun, Ekim Devrimi'nin verdiği tarihi hizmetle, çok kötü yaptıklarımızı, henüz yapmadıklarımızı ve daha defalarca yeniden ve yeniden yapmamız gerekenleri kesin, açık ve soğukkanlı bir biçimde ayırdetmektir."

LENİN

(V.I.Lenin, Toplu Eserler, Cilt:33,S.301 302. 1922 baharında yapılan 11. Parti Kongresindeki konuşmasından)